

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE ALGILANAN EBEVEYN KABULÜ/REDDİ
ve KİŞİLERARASI BAĞIMLILIK ARASINDAKİ İLİŞKİDE KENDİNİ
KABULÜN ARACI ROLÜ

Seda DEMİREL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE ALGILANAN EBEVEYN KABULÜ/REDDİ
ve KİŞİLERARASI BAĞIMLILIK ARASINDAKİ İLİŞKİDE KENDİNİ
KABULÜN ARACI ROLÜ

Seda DEMİREL

Danışman: Dr. Öğr Üyesi Eşef Ercüment YERLİKAYA

Juri Üyesi: Prof. Dr. Meral ATICI

Juri Üyesi: Prof. Dr. Banu İNANÇ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2023

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. .../.../2023

Seda DEMİREL

ÖZET

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE ALGILANAN EBEVEYN KABULÜ/REDDİ ve KİŞİLERARASI BAĞIMLILIK ARASINDAKİ İLİŞKİDE KENDİNİ KABULÜN ARACI ROLÜ

Seda DEMİREL

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik

Danışmanlık Bilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr Üyesi Eşef Ercüment YERLİKAYA

Ocak 2023, 82 sayfa

Bu araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinde algılanan ebeveyn reddi, kendini kabul (koşullu/koşulsuz) ve kişilerarası bağımlılık arasındaki doğrudan ve dolaylı ilişkilerin incelenmesi ve bu sayede, algılanan ebeveyn reddi ile kişilerarası bağımlılık arasındaki ilişkide kendini kabulün (koşullu/koşulsuz) aracı bir role sahip olup olmadığının belirlenmesidir. Araştırmanın çalışma grubunu, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Çukurova Üniversitesi'nin Eğitim ve Fen Edebiyat Fakültelerinde öğrenim görmekte olan, yaşları 17-32 arasında değişen 303'ü kadın, 172'si erkek toplam 475 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmanın veri toplama sürecinde, katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu, algılanan ebeveyn reddini ölçmek için Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği-Yetişkin Kısa Formu, koşullu kendi kabul ve koşulsuz kendini kabulü ölçmek için Koşulsuz Kendini Kabul Ölçeği, kişilerarası bağımlılığı ölçmek için de Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği kullanılmıştır. Tüm analizler, R alt yapısını ve paketlerini kullanan Jamovi istatistik programında gerçekleştirilmiştir. Araştırma değişkenleri arasındaki ilişkileri test etmek için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Algılanan ebeveyn reddi ile kişilerarası bağımlılık arasındaki ilişkide koşulsuz kendini kabul ve koşullu kendini kabulün aracı rolüne ilişkin analizler yapısal eşitlik modellemesi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; ebeveynlerden algılanan red ile koşullu kendini kabul arasında pozitif yönlü bir ilişki; koşulsuz kendini kabul arasında ise negatif yönlü bir ilişki elde edilmiştir. Kişilerarası bağımlılık ile ebeveynlerden algılanan red arasında pozitif yönlü bir ilişki elde edilmiştir. Koşullu

kendini kabul ile kişiler arası bağımlılık arasında orta düzeyde pozitif bir ilişki; koşulsuz kendini kabul ile kişilerarası bağımlılık arasında orta düzeyde negatif bir ilişki elde edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda hem anneden hem de babadan algılanan reddin kişilerarası bağımlılık üzerinde kendini kabul (koşullu/koşulsuz) aracılığıyla olan spesifik dolaylı etkisinin pozitif ve anlamlı olduğu elde edilmiştir. Elde edilen bu bulgular literatür kapsamında tartışılmış ve yorumlanmıştır. Daha sonra yapılacak çalışmalara yönelik uygulayıcılara ve araştırmacılara önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn kabul/reddi, kendini kabul (koşulsuz/koşullu), kişilerarası bağımlılık

ABSTRACT**THE MEDIATING ROLE OF SELF-ACCEPTANCE IN THE RELATIONSHIP
BETWEEN PERCEIVED PARENT ACCEPTANCE/REJECTION AND
INTERPERSONAL DEPENDENCY IN UNIVERSITY STUDENTS****Seda DEMİREL****Master Thesis, Department of Educational Science, Department of Guidance and
Psychological Counseling****Supervisor: Assist. Prof. Dr. Eşef Ercument YERLIKAYA****January 2023, 82 pages**

The aim of this research was to examine the direct and indirect relationships between perceived parental rejection, self-acceptance (conditional/unconditional) and interpersonal dependence in university students, and thus to determine whether self-acceptance (conditional/unconditional) has a mediating role in the relationship between perceived parental rejection and interpersonal dependence. The study group of the research consisted of a total of 475 university students, 303 female and 172 male, aged between 17-32, studying at Çukurova University's Faculty of Education and Science and Letters in the 2021-2022 academic year. During the data collection process of the study, the Personal Information Form developed by the researcher to determine the demographic characteristics of the participants, the Parental Acceptance-Rejection Scale-Adult Short Form to measure perceived parental rejection, the Unconditional Self-Acceptance Scale to measure conditional self-acceptance and unconditional self-acceptance, and The Interpersonal Dependency Scale were used to measure interpersonal dependence. All analyzes were carried out in the Jamovi statistical program using R infrastructure and packages. Pearson Product Moments Correlation coefficients were calculated to test the relationships between the research variables. Analysis of the mediating role of unconditional self-acceptance and conditional self-acceptance in the relationship between perceived parental rejection and interpersonal dependence was carried out with structural equation modeling. According to the findings obtained from the research; there is a positive relationship between perceived rejection from parents and conditional self-acceptance; and there is a negative relationship between unconditional self-acceptance

and perceived rejection from parents. A positive relationship was found between interpersonal dependence and perceived rejection from parents. A moderately positive relationship between conditional self-acceptance and interpersonal dependence; A moderately negative relationship was obtained between unconditional self-acceptance and interpersonal dependence. As a result of the analysis, it was found that the specific indirect effect of rejection perceived from both mother and father on interpersonal dependence through self-acceptance (unconditional/conditional) was positive and significant. The findings of the study were discussed and interpreted within the scope of the literature. Suggestions were made to researchers and practitioners for future studies.

Keywords: Parental acceptance/rejection, self-acceptance (unconditional/conditional), interpersonal dependency

ÖN SÖZ

Yüksek lisansa başladığım ilk zamanlardan beri, aktardığı bilgi ve deneyimleriyle yol göstericiliği, yaklaşımı ve sabrıyla bana büyük bir destek ve güven sağlayan değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Esef Ercüment YERLİKAYA'ya en içten teşekkürlerimi sunarım.

Tez savunma sürecimde jüride bulunarak, yaptığım araştırmayı önerileri ve geribildirimleri ile zenginleştiren ve katkıda bulunan Prof. Dr. Meral ATICI ve Prof. Dr. Banu İNANÇ'a teşekkürlerimi belirtmek isterim.

Bu araştırmanın problemini ifade etmeye çalıştığım zamanlar benim için yaşamımda kıymetli farkındalıklar ve önemli değişimler yaşadığım bir dönemdi. Bu dönemde varlıklarıyla bana destek olan tüm dostlarıma teşekkür ederim.

Son olarak, ne şekilde olursa olsun varlıklarına her zaman minnettar olduğum geniş aileme ve benimle bu yaşam yolunda birlikte yürüyen, desteğini ve inancını her zaman hissettiren sevgili eşime teşekkür ederim.

Seda DEMİREL

Ocak, 2023

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
ÖN SÖZ	viii
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
EKLER LİSTESİ.....	xiv

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Problemi.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Hipotezler	5
1.3. Araştırmanın Önemi	6
1.4. Araştırmanın Sayıltıları.....	9
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	9
1.6. Tanımlar.....	9

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Algılanan Ebeveyn Kabul-Red Kuramı	11
2.2. Ebeveynliğin Sıcaklık Boyutu	11
2.2.1. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı ve Kişilik Alt Teorisi	13
2.2.2. Ebeveyn Kabul Red İle İlgili Araştırmalar	16
2.3. Kendini Kabul.....	21
2.3.1. Kendini Kabul Kavramına İlişkin Yaklaşımlar	23
2.3.1.1. İnsancıl (Hümanistik) Yaklaşım.....	23
2.3.1.2. Akılcı Duygusal Davranışçı Yaklaşım	24
2.3.2. Kendini Kabul İle İlgili Araştırmalar	25
2.4. Kişilerarası Bağımlılık.....	27
2.4.1. Kişilerarası Bağımlılık ve Bağlanma.....	29

2.4.2. Kişilerarası Bağımlılığa İlişkin Kuramsal Görüşler	30
2.4.3. Kişilerarası Bağımlılık İle İlgili Araştırmalar.....	33

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli	36
3.2. Çalışma Grubu	37
3.3. Veri Toplama Araçları	39
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	39
3.3.2. Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği-Yetişkin Kısa Formu (EKRÖ).....	39
3.3.3. Koşulsuz Kendini Kabul Ölçeği (KKKÖ)	40
3.3.4. Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği (KBÖ)	41
3.4. Verilerin Toplanması	42
3.5. Verilerin Analizi	42

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Algılanan Ebeveyn Reddi, Koşulsuz Kendini Kabul, Koşullu Kendini Kabul ve Kişilerarası Bağımlılık Değişkenlerine İlişkin Betimsel İstatistikler ve Korelasyon Analizi Sonuçları	46
4.2. Yapısal Modelde Yer Alan Gizil Değişkenlerin Göstergelerine İlişkin Betimsel İstatistikler ve Korelasyon Analizi Sonuçları	47
4.3. Anneden Algılanan Red, Koşulsuz Kendini Kabul, Koşullu Kendini Kabul ve Kişilerarası Bağımlılık Arasındaki Doğrudan ve Dolaylı İlişkiler	51
4.4. Babadan Algılanan Red, Koşulsuz Kendini Kabul, Koşullu Kendini Kabul ve Kişilerarası Bağımlılık Arasındaki Doğrudan ve Dolaylı İlişkiler	54

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

5.1. Algılanan Ebeveyn Reddi, Koşulsuz Kendini Kabul, Koşullu Kendini Kabul ve Kişilerarası Bağımlılık Değişkenlerine İlişkin Tartışma ve Yorum	59
---	----

5.2. Algılanan Ebeveyn Reddi ile Kişilerarası Bağımlılık Arasındaki İlişkide Koşulsuz Kendini Kabul ve Koşullu Kendini Kabulün Aracılık Rolüne İlişkin Tartışma ve Yorum	62
--	----

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar	64
6.2. Öneriler	65
6.2.1. Uygulamaya İlişkin Öneriler	65
6.2.2. Yapılacak Araştırmalara İlişkin Öneriler.....	66
KAYNAKÇA	68
EKLER	77

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Çalışma Grubunu Oluşturan Katılımcıların Cinsiyet, Yaş, Kayıtlı Olunan Fakülte, Üniversitede Öğrenim Görülen Süre, Anne Ve Baba Eğitim Düzeyine Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı	38
Tablo 2. Test Edilen İki Yapısal Modeldeki Gözlenen Değişkenlere İlişkin Çok Değişkenli Çarpıklık ve Basıklık Katsayıları	44
Tablo 3. Yapısal Eşitlik Modelinde Kullanılan Model Uyum İndeksleri	45
Tablo 4. Algılanan Ebeveyn Reddi, Koşulsuz Kendini Kabul, Koşullu Kendini Kabul ve Kişilerarası Bağımlılık arasındaki ilişkilere yönelik Pearson korelasyon analizi bulguları ve betimsel istatistikler	46
Tablo 5. Yapısal Modelde Yer Alan Gözlenene Değişkenlere İlişkin Betimsel İstatistikler ve Korelasyon Analizi Sonuçları	49
Tablo 6. Anneden Algılanan Red ile Kişilerarası Bağımlılık Arasındaki İlişkide Koşulsuz Kendini Kabul ve Koşullu Kendini Kabulün Aracılık Rolünü İncelemek İçin Test Edilen Modelin Parametre Tahmin Değerleri.....	53
Tablo 7. Babadan Algılanan Red ile Kişilerarası Bağımlılık Arasındaki İlişkide Koşulsuz Kendini Kabul ve Koşullu Kendini Kabulün Aracılık Rolünü İncelemek İçin Test Edilen Modelin Parametre Tahmin Değerleri.....	57

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. Araştırmada sınanan yapısal model.....	5
Şekil 2. Ebeveynliğin Sıcaklık Boyutu.....	12
Şekil 3. Bilişsel Etkileşimsel Bağımlılık Modeli.....	29
Şekil 4. Anneden Algılanan Reddin Kişilerarası Bağımlılık Üzerindeki Toplam Etkisini İncelemek İçin Test Edilen Modelin Parametre Tahmin Değerleri.....	51
Şekil 5. Anneden Algılanan Red ile Kişilerarası Bağımlılık Arasındaki İlişkide Koşulsuz Kendini Kabul ve Koşullu Kendini Kabulün Aracılık Rolünü İncelemek İçin Test Edilen Modelin Parametre Tahmin Değerleri.....	52
Şekil 6. Babadan Algılanan Reddin Kişilerarası Bağımlılık Üzerindeki Toplam Etkisini İncelemek İçin Test Edilen Modelin Parametre Tahmin Değerleri.....	55
Şekil 7. Babadan Algılanan Red ile Kişilerarası Bağımlılık Arasındaki İlişkide Koşulsuz Kendini Kabul ve Koşullu Kendini Kabulün Aracılık Rolünü İncelemek İçin Test Edilen Modelin Parametre Tahmin Değerleri.....	56

EKLER LİSTESİ

	Sayfa
Ek 1. Etik Kurul İzin Belgesi	77
Ek 2. Kişisel Bilgi Formu.....	78
Ek 3. Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği-Yetişkin Kısa Formu	80
Ek 4. Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği-Yetişkin Kısa Formu	81
Ek 5. Koşulsuz Kendini Kabul Ölçeği (KKKÖ)	82
Ek 6. Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği (KBÖ)	83

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Problemi

Dünyaya gelen her çocuk öncelikle yaşamını sürdürebilmesi için ebeveynleri ile ilişki kurmaya muhtaçtır. Ebeveynle çocuk arasında kurulan ilişkinin kişilik gelişimi ve psikolojik işlevsellik üzerinde önemli etkileri olduğu fikri psikoloji literatüründe yaygın ve oldukça uzun bir geçmişe sahip olan bir görüştür. Örneğin, Freud, Adler, Horney, Fromm, Sullivan, Erikson, Rogers gibi kuramcılar hem sağlıklı kişilik gelişiminde hem de psikolojik sorunların ortaya çıkmasında, çocukluk döneminde ebeveynlerle kurulan ilişkinin ve ebeveyn tutumlarının önemli bir rolü olduğunu öne sürmüşlerdir (Akt., İnanç & Yerlikaya, 2008). Bu yönde iddialar içeren çağdaş kuramlardan biri de kişilerarası kabul-red kuramıdır (Interpersonal Acceptance-Rejection Theory-IPARTheory). Kişilerarası kabul-red kuramı, kişilerarası kabul ve reddin önemli sonuçlarını ve ilişkili olduğu diğer değişkenleri farklı kültürlerde (dünya çapında) yordamayı ve açıklamayı amaçlayan kanıta dayalı bir sosyalleşme ve yaşam boyu gelişim kuramıdır (Rohner, 1986, 2004; Rohner and Lansford, 2017; Rohner & Rohner, 1980). Bu kuram, Rohner (1960) tarafından ilk öne sürüldüğünde çocuklukta algılanan ebeveyn kabul-reddinin yetişkinliğe uzanan etkilerine odaklandığı için başlangıçta "ebeveyn kabul-red kuramı (Parental Acceptance- Rejection Theory - PARTheory) olarak adlandırılmış ancak 2000'li yıllara gelindiğinde kuram, yetişkinler arasında kurulan yakın ilişkiler, kardeşlerle, akranlarla, büyükanne ve büyükbabalarla ilişkiler gibi yaşam boyu kurulan diğer önemli kişilerarası ilişkileri de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Kuramın kapsamındaki bu değişim, 2014 yılında isminin de kişiler arası kabul-red kuramı olacak şekilde değiştirilmesi gerekliliğini doğurmuştur (Rohner, 2021). Kapsam ve isimde bu şekilde bir değişiklik gerçekleşmiş olsa da kuram büyük oranda çocukların ebeveyn kabul-reddi algılarının ve yetişkinlerin çocuklukta ebeveyn kabulü ve reddine ilişkin hatırlamalarının etkilerine, nedenlerine ve diğer bağıntılarına dair açıklamalara odaklanmayı sürdürmektedir.

Kişilerarası kabul red kuramı (I) kişilik, (II) başa çıkma ve (III) sosyo-kültürel sistemler modeli olmak üzere üç alt teoriyi içermektedir. Bu araştırmaya da temel oluşturan kişilik alt teorisi, algılanan kişilerarası kabul ve reddedilmenin kişilikle ilişkili ya da psikolojik işlevsellikle (özellikle ruh sağlığı ile) ilgili sonuçlarını yordamayı ve

açıklamayı hedeflemektedir. Bu alt teori, biyokültürel evrim boyunca insanların yaşamlarındaki önemli insanlardan olumlu tepkiler almaya yönelik kalıcı, biyolojik temelli bir duygusal ihtiyaç geliştirdikleri yönündeki varsayıma dayanmaktadır (Rohner, 1975). Olumlu tepki ihtiyacı, destek, bakım, ilgi vb. için (bilinçli bir biçimde farkında olarak ya da olmayarak) duygusal bir istek, arzu veya özlem duymayı içermektedir. Bu olumlu tepki ihtiyacı yetişkinlikte kişinin duygusal bir bağ kurduğu kişilerden (bilinçli bir biçimde farkında olarak ya da olmayarak) olumlu bir ilgi görme isteğini içerecek şekilde farklılaşmakta ve daha kompleks bir hal almaktadır (Rohner, 2021). Bebekler ve çocuklar için bu ihtiyacı en iyi şekilde karşılayabilecek kişiler genellikle ebeveynlerdir, ancak ergenler ve yetişkinler için önemli diğer kişiler ve ebeveyn olmayan bağlanma figürleri de bu ihtiyacı karşılayabilecek kişiler arasındadır.

Kişilerarası kabul-red kuramında “önemli diğer kişi (significant other)”, bir çocuğun ya da yetişkinin nispeten uzun süreli duygusal bir bağa sahip olduğu, kendisi için eşsiz bir biçimde önemli olan ve yerini başka birinin alamayacağı herhangi bir kişi olarak tanımlanmaktadır (Rohner, 2005). Bu anlamda ebeveynleri, çocuklar için genellikle önemli diğer kişilerdir. Çocukların duygusal güvenlik ve rahatlık hissi ebeveynleriyle olan ilişkilerinin kalitesine bağlı olma eğiliminde olduğu için ebeveynler, çocukların yaşamındaki diğer önemli kişilerden farklı bir niteliğe sahiptir. Bu nedenle, bu önemli diğer kişiler hem kişilerarası kabul-red kuramında (Rohner, 2005) hem de bağlanma kuramında (Ainsworth, 1989; Bowlby, 1982; Colin, 1996) genellikle ‘bağlanma figürleri’ olarak adlandırılmaktadır. Dolayısıyla ebeveynler çocuklar için eşsiz bir öneme sahiptir çünkü çocukların güvenliği ve diğer duygusal ve psikolojik durumları ebeveynleriyle olan ilişkilerinin kalitesine bağlıdır (Rohner, 2021). Bu nedenle kişilerarası kabul-red kuramında ebeveyn kabul ve reddinin çocukların kişilik gelişimini ve zaman içindeki psikolojik uyumunu şekillendirmede emsalsiz bir etkiye sahip olduğu varsayılmaktadır.

Kişilik alt teorisine göre, önemli diğer kişilerden ve bağlanma figürlerinden olumlu tepkiler almaya yönelik duygusal ihtiyaç, güçlü ve kültürden bağımsız bir motivasyon kaynağıdır. Bireyler, bu ihtiyaçları yeterince karşılanmadığında, hem duygusal hem de davranışsal olarak belirli şekillerde tepki vermeye yatkındırlar. Özellikle önemli diğerleri tarafından reddedildiğini hisseden bireylerin kaygılı ve güvensiz olması muhtemeldir. Reddedildiğini hisseden kişiler bu duyguları yatıştırmak ve duygusal ihtiyaçlarını tatmin etmek amacıyla, genellikle olumlu tepki beklentilerini artırır, bu da bağımlılıkla sonuçlanır. Kişilerarası kabul-red kuramında bağımlılık,

önemli diğer kişilerden ve bağlanma figürlerinden duygusal destek, özen, rahatlık, ilgi, bakım ve benzeri tepkilere yönelik içsel, psikolojik olarak hissedilen istek veya özlem olarak tanımlanmakta (Rohner, 2005) ve ‘bağımlılık ve bağımsızlık’ arasında uzanan bir süreklilik olarak yorumlanmaktadır (Rohner, 2021). Bağımsız insanlar, olumlu tepki ihtiyaçları yeterince karşılandığı için önemli diğer kişilerden bu tür tepkileri almak için sık veya yoğun özlem duymayan veya bu amaçla davranışsal teşebbüslerde bulunmayan kişilerdir. Öte yandan çok bağımlı kişiler, olumlu tepkiler için sık ve yoğun bir arzu duyan ve bu tepkileri alabilmek için birçok teşebbüste bulunma olasılığı yüksek olan kişilerdir. Teoriye göre, insanlar arasındaki bağımlılık farklılıklarının çoğu, kendilerini önemli diğerleri tarafından ne ölçüde kabul edilmiş ya da reddedilmiş olarak algıladıklarına bağlıdır. Reddedilen bireyler sürekli güvence ve duygusal desteğe ihtiyaç duymaktadır. Algılanan ebeveyn tutumları ve kabulü ile kişilerarası bağımlılık ya da yetişkin bağlanma stilleri arasındaki ilişkileri inceleyen çok sayıda çalışmanın bu iddiaları doğrulayan bulgular ortaya koyduğu görülmektedir (Matejcek & Kadubcova, 1983; Varan, 2005; Güngör & Bornstein 2010; Arslan 2017; Ildiz & Ayhan, 2020).

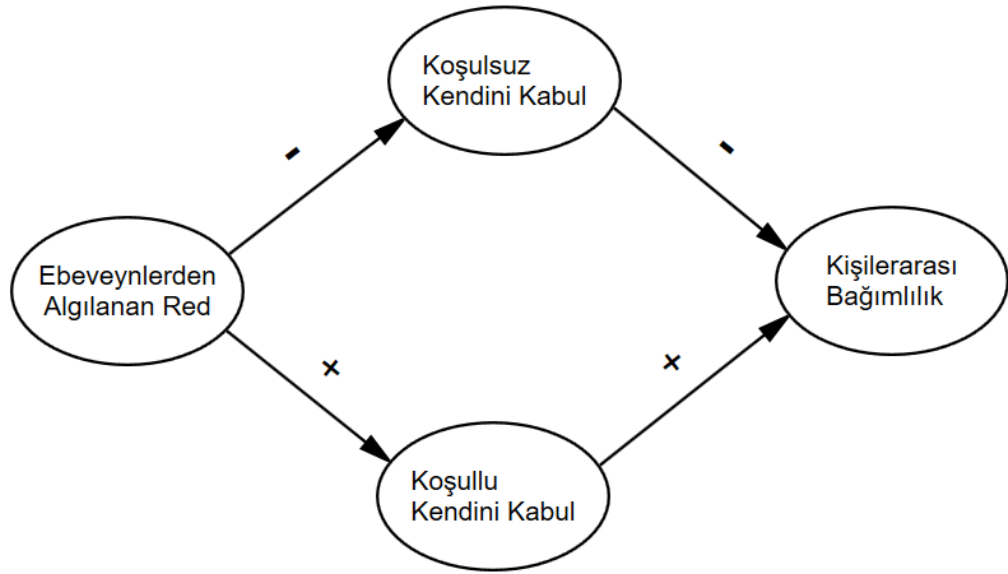
Kişilik alt teorisine göre, ebeveynler tarafından reddedilme bağımlılığın yanı sıra düşük öz saygı ve öz-yeterlilik eksikliği gibi diğer psikolojik sonuçlara da yol açabilmektedir (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005). Öz saygı bireyin kendine verdiği değerle ilgiliyken, öz yeterlilik günlük yaşamın taleplerini karşılama konusundaki yetkinlik algısıyla ilgilidir. Rohner, önemli diğerleri tarafından reddedilmenin bir sonucu olarak öz saygı ve öz yeterlilikteki azalmayı sembolik etkileşim teorisi ile açıklamaktadır (Cooley, 1902; aktaran Rohner, 2016). Sembolik etkileşim teorisine göre, bireyin kendini değerlendirmesi ve kendine dair algıları, ebeveynlerinin değerlendirme ve algılarının bir yansımasıdır. Bireyler, kendilerini önemli diğerlerinin onları gördüğünü düşündükleri gibi görmeye eğilimlidirler. Yani, çocuklar ebeveynleri tarafından sevilmediklerini ya da reddedildiklerini hissedерlerse, kendilerini de sevmeye layık görmeme eğiliminde olurlar (Rohner, 2016). Bu iddia ebeveynlerden algılanan reddin bireyin kendini kabulü üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu düşündürmektedir. Ebeveynlerden algılanan kabulün ve ebeveyn tutumlarının kendini kabul ve öz saygı ile ilişkili olduğunu gösteren kayda değer miktarda çalışma da mevcuttur (Matejcek & Kadubcova, 1983; Ansari & Qureshi, 2013; Yasmin & Hossain, 2014; Uclés, Calderón, Gándara, & Carrasco, 2018; Kuyumcu & Rohner, 2018; Kişi, 2019; Aşık, 2019; Çağlar, 2020; Proctor, Tweed & Morris, 2021).

Kendini kabul ve öz değerlendirme konusunda çeşitli bakış açıları bulunmaktadır. Ryff'e (1989) göre kendini kabul, bireyin kendini tanıması ve güçlü ve zayıf yönlerinin farkında olarak kendisine yönelik hissettiği bir tatmin duygusudur. Ryff kendini kabulü psikolojik iyi olmanın altı temel boyutu (kendini kabul, diğerleriyle olumlu ilişkiler, özerklik, çevresel hâkimiyet, yaşam amacı ve kişisel gelişim) arasına yerleştirmektedir. Albert Ellis ise (1994) kendini kabulün koşulsuz bir nitelik taşıması gerektiğini belirtmiş ve koşulsuz kendini kabulü en basit şekilde kişinin iyi performans gösterip göstermediğine ya da başkalarının o kişiyi onaylayıp onaylamadığına bakmaksızın bireyin kendisini bir insan olarak kabul etmesi olarak tanımlamıştır. Rogers da (1959) olumlu öz-saygıyı kişinin kendisini değerli bir varlık olarak görmesi şeklinde tanımlamış ve olumlu öz-saygı için kişinin diğerlerinden koşulsuz saygı görmeye ihtiyacı olduğunu belirtmiştir.

Kişilerarası kabul-red kuramında bireyin, ebeveyn kabul/red algısının hem kendini kabulü hem de diğer insanlarla olan ilişkilerde sergilediği bağımlılığı etkilediği düşünülmektedir. Kişilerarası kabul-red kuramının insanların yaşamlarındaki önemli insanlardan olumlu tepkiler almaya yönelik kalıcı ve biyolojik temelli bir duygusal ihtiyaç geliştirdikleri yönündeki varsayımı dikkate alındığında ebeveynleri tarafından reddedilen bireylerin, değersizlik duyguları geliştirmeleri ve kendini kabul düzeylerinin düşük olacağı düşünülebilir. Ebeveynleri tarafından sevilmediklerini ya da reddedildiklerini hisseden bireyler kendilerini değerli bir insan olarak görmekte zorlanabilir ve kendi ihtiyaçlarını karşılamada kendilerini yetersiz görebilirler. Bu değersizlik ve yetersizlik hisleri de bu bireylerin kişilerarası ilişkilerinde bağımlılığa yol açıyor olabilir. Diğer bir ifadeyle kişinin kendini kabul düzeyi, ebeveynlerinden algıladığı kabul-red ile kişilerarası ilişkilerde sergilediği bağımlılık arasında aracı bir rol oynuyor olabilir. Kişilerarası kabul-red kuramında algılanan ebeveyn reddinin kendini kabul ve kişilerarası bağımlılıkla ilişkisi vurgulansa da kendini kabulün, algılanan ebeveyn reddi ve kişilerarası ilişkilerdeki bağımlılık arasındaki ilişkide aracı bir role sahip olup olmadığı üzerinde durulmamaktadır. Bu çalışmada algılanan ebeveyn reddi ile kişilerarası bağımlılık arasındaki ilişkide kendini kabulün aracı bir rolü olup olmadığı sorusuna yanıt aranmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Hipotezler

Bu araştırmada amaç, üniversite öğrencilerinde algılanan ebeveyn reddi, kendini kabul (koşullu/koşulsuz) ve kişilerarası bağımlılık arasındaki doğrudan ve dolaylı ilişkilerin incelenmesi ve bu sayede, algılanan ebeveyn reddi ile kişilerarası bağımlılık arasındaki ilişkide kendini kabulün (koşullu/koşulsuz) aracı bir rolü olup olmadığının belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda algılanan ebeveyn reddi, kendini kabul (koşullu/koşulsuz) ve kişilerarası bağımlılık konusundaki kuramsal beklentiler ve görgül bulgular çerçevesinde kurgulanan bir yapısal modelin sınanması hedeflenmiştir. Araştırmada sınanan yapısal model Şekil 1’de sunulmuş ve model kapsamında test edilecek doğrudan ve dolaylı etkilere (direct and indirect effects) ilişkin hipotezler aşağıda listelenmiştir. Söz konusu model ve model kapsamında test edilecek hipotezler anneden ve babadan algılanan ret için ayrı ayrı sınanmıştır.

Şekil 1.. Araştırmada sınanan yapısal model

H1: Algılanan ebeveyn reddinin kişilerarası bağımlılık üzerindeki toplam etkisi (total effect) pozitif ve anlamlıdır. (Algılanan ebeveyn reddi arttıkça kişilerarası bağımlılık artacaktır.)

H2: Algılanan ebeveyn reddinin koşulsuz kendini kabul üzerindeki doğrudan etkisi (direct effect) negatif ve anlamlıdır. (Algılanan ebeveyn reddi arttıkça koşulsuz kendini kabul azalacaktır.)

H3: Algılanan ebeveyn reddinin koşullu kendini kabul üzerindeki doğrudan etkisi (direct effect) pozitif ve anlamlıdır. (Algılanan ebeveyn reddi arttıkça koşullu kendini kabul artacaktır.)

H4: Koşulsuz kendini kabulün kişilerarası bağımlılık üzerindeki doğrudan etkisi (direct effect) negatif ve anlamlıdır. (Koşulsuz kendini kabul arttıkça kişilerarası bağımlılık azalacaktır.)

H5: Koşullu kendini kabulün kişilerarası bağımlılık üzerindeki doğrudan etkisi (direct effect) pozitif ve anlamlıdır. (Koşullu kendini kabul arttıkça kişilerarası bağımlılık artacaktır.)

H6: Algılanan ebeveyn reddinin kişilerarası bağımlılık üzerinde koşulsuz kendini kabul aracılığıyla olan spesifik dolaylı etkisi (specific indirect effect) pozitif anlamlıdır. (Algılanan ebeveyn reddi arttıkça koşulsuz kabul azalacak, koşulsuz kabul azaldıkça kişilerarası bağımlılık artacaktır.)

H7: Algılanan ebeveyn reddinin kişilerarası bağımlılık üzerinde koşullu kendini kabul aracılığıyla olan spesifik dolaylı etkisi (specific indirect effect) pozitif ve anlamlıdır. (Algılanan ebeveyn reddi arttıkça koşullu kabul artacak, koşullu kabul arttıkça kişilerarası bağımlılık artacaktır.)

1.3. Araştırmanın Önemi

Hümanistik psikolojinin öncülerinden olan Carl Rogers'a göre (1957), tüm insanlar kendileri için değerli olan diğerlerinden kabul ve saygı görmeye ve diğerleri ile samimi bir ilişki içinde olmaya ihtiyaç duyarlar. Özellikle de bakım vermeyele sorumlu olan ebeveynlerin ilgisine, sıcaklığına, sevgisine muhtaç olarak dünyaya gelen bir birey için bunlar çok önemlidir. Ebeveynler çocuklara çoğunlukla sevgi ve şefkat gösterebilir ve bunu çoğunlukla herhangi bir koşul olmadan yapamazlar. Birçok ebeveynin çocuklara dair beklentileri vardır ve bu beklentiler karşılandığında sevgilerini gösterir, çocuğun davranışlarını onaylamadıklarında ya da beklentileri karşılanmadığında sevgilerini geri çektiklerini gösteren ifadeler kullanırlar. Ebeveynlerin bu ifadeleri çocuklarda ebeveynleri tarafından kabul görmedikleri, ancak onların istedikleri gibi davranırlarsa sevgiyi ve kabulü sağlayabilecekleri hissine yol açabilir. Oysa çocuğun ihtiyacı olan şey onun için önemli olan diğerleri tarafından herhangi bir koşula bağlı kalmaksızın olduğu gibi kabul edilmektir. Çocuk ebeveynin sevgisine sahip olmak için onlara uygun değerler geliştirebilir ve böylece kendi benliğini bir bütün olarak geliştiremeyebilir. Bu durumda

çocuk, belli durumlar içinde ve belirli davranışları gösterdiğinde değer ve kabul gördüğünü düşünebilir. Ebeveynlerle kurulan ilişki biçimi daha sonraki zamanlarda birey için önemli olan diğer insanlara da yansıyabilir. Bu noktada diğerlerinden sevgiyi ve değeri görmek için onların görmek isteyeceği gibi davranıp, reddedilmemek için kendi benliğini tam olarak ifade edemeyebilir. Birey diğerleri tarafından kabul görmek için kendi isteklerinden, düşüncelerinden ve değerlerinden vazgeçebilir. Kabulü sağlamak adına yaptığı işlerde diğerlerinden onay alma ihtiyacı hissedebilir. Bireyin sadece diğerlerinin onaylayacağı ve kabul edeceği şekilde yaşaması, kendi benliğinin bazı parçalarını görmezden gelmesi, reddedilebilecek yönlerini uzaklaştırması bireyin kendine dair olan farkındalığını azaltabilir. Rogers, diğerleri tarafından kabul görmeyeceğinin farkında olmamıza rağmen zayıflıklarımızı ve hatalı davranışlarımızı kabul edebilmemiz için koşulsuz olumlu saygıya ihtiyacımız olduğunu ifade etmiştir. (İnanç & Yerlikaya, 2008).

Rogers'ın koşulsuz olumlu saygı kavramı ile ilişkili bir kavram olarak, Ellis tarafından geliştirilen 'koşulsuz kendini kabul' kavramı, Akılcı Duygusal Davranışçı Yaklaşımı çerçevesinde yapılandırılmış bir kavramdır. Ellis (1973) koşulsuz kendini kabulü, bireyin kendini diğerlerinden özellik, karakter, başarı, amaç ve sosyal olarak onaylanmaya ihtiyaç duymaksızın kabul etmesi olarak tanımlamıştır (Akt; Kapıkıran, 2010). Ayrıca Ellis (1977), koşulsuz kendini kabulü, kişinin doğru, akıllı veya yetkin davranıp davranmadığına ve insanların kendisine saygı duymasına, kabul etmesine veya sevmesine bakmaksızın kendisini tam ve koşulsuz olarak kabul etmesi olarak da tanımlamıştır (Popov, Radanovic, & Biro, 2016).

Rohner, kişilerarası kabul-red kuramının kişilik alt boyutunda ebeveyni tarafından kabul edilmeyen çocukların ve bunu hatırlayan yetişkinlerin yedi kişilik eğilimine yatkınlığı olduğunu varsaymaktadır. Bağımlılık ya da savunmacı bağımsızlık, düşük öz-saygı ve düşük öz yeterlik algısı bu eğilimlerden birkaçıdır. Bireyin onun için önemli insanlardan destekleyici tepkiler alma gereksinimi kuvvetli ve evrensel bir motivasyon aracıdır. Bu gereksinimler ebeveynler tarafından uygun ve yeterli bir şekilde karşılanmadığında, birey duygusal ve davranışsal olarak belli başlı tepkiler gösterme eğilimi içerisindedir (Rohner, 2004). Yaşamındaki önemli diğer insanlardan reddedildiğini hisseden bireyler kaygılı ve güvensiz duygu durumuyla baş edebilmek için diğer insanlardan destekleyici ve kabul edici tepkiler almak için daha çok çabalarlar (Khaleque & Rohner, 2012). Böylece bireyler diğerlerine karşı bağımlı olmaya başlarlar.

Bireyin ebeveynlerinden algıladığı kabul ya da red kişiliğinin gelişiminde ve ruh sağlığı üzerinde önemli bir yere sahiptir. Kişi çocukluğunda ya da yetişkinliğinde ebeveynleri tarafından kabul edilmediğini algılıyorsa muhtemelen kendine karşı olan koşulsuz kabulü, saygıyı ve sevgiyi de gerçekleştiremeyebilir. Bununla birlikte red durumunda Rohner'ın ortaya koyduğu kişilik eğilimlerine sahip olabilir ve bunları geliştirebilir. Ebeveyni tarafından olduğu gibi kabul edilmediğini, ancak ebeveynin istediği şekilde davrandığında ve onun değerlerini benimsediğinde kabul edildiğini düşünen bir birey, daha sonraki ilişkilerinde de bu kabulü sağlamak adına aslında olmadığı biri gibi davranabilir. Kendi değerlerini oluşturamadığı için 'diğerine göre' hareket ettiği için yine diğerinin onayına ve ilgisine ihtiyaç duyabilir. Sadece ebeveyni ile olan ilişkisinde değil, ileriki zamanlarda da birey için yakın ilişki kurduğu önemli insanlara karşı da bağımlı davranışlar gösterebilir.

Üniversite öğrencileriyle yapılan, koşulsuz kendini kabul ile algılanan stres arasındaki ilişki ve bu ilişkide anne kabul/reddinin aracı rolünün incelendiği bir araştırmada, koşulsuz kendini kabul ile anne reddi arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğu elde edilmiştir (Kişi, 2019).

Turgut ve Yücel (2020), beliren ve genç yetişkinlerde koşulsuz kendini kabul ile ilişki bağımlılığı arasındaki ilişkide olumsuz değerlendirilme korkusunun aracı rolünü incelemişlerdir. Daha yüksek ilişki bağımlılığı gösteren bireylerin yüksek düzeyde olumsuz değerlendirilme korkularının olduğu ve düşük düzeyde koşulsuz kendini kabul gösterdikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Literatür incelendiğinde kişilerarası kabul-red kuramının, algılanan ebeveyn reddi ile kişilerarası bağımlılık arasında öngördüğü ilişkileri inceleyen ve bu öngörüğü destekleyen çalışmalar olduğu görülmektedir (Matejcek & Kadubcova, 1983; Varan, 2005; Güngör & Bornstein 2010; Arslan 2017; Ildiz & Ayhan, 2020). Algılanan ebeveyn reddi ve öz saygı arasında öngörülen ilişkilerin de literatürde kayda değer miktarda ampirik destek bulunduğu görülmektedir (Matejcek & Kadubcova, 1983; Ansari & Qureshi, 2013; Yasmin & Hossain, 2014; Uclés, Calderón, Gándara, & Carrasco, 2018; Kuyumcu & Rohner, 2018; Kişi, 2019; Aşık, 2019; Çağlar, 2020; Proctor, Tweed & Morris, 2021). Kendini kabul ve kişilerarası bağımlılık konusunda yapılan çalışmalar da kendini kabulün kişilerarası bağımlılıkla ve bağlanma stilleri ile ilişkili olduğunu göstermektedir (Turgut & Yücel 2020). Ancak algılanan ebeveyn kabul/reddi, kendini kabul ve kişilerarası ilişkilerdeki bağımlılık arasındaki ilişkileri birlikte ele alan çalışmalar olmadığı ve algılanan ebeveyn reddi ile kişilerarası bağımlılık arasında kendini kabulün aracı bir role

sahip olup olmadığının henüz açıklığa kavuşturulmadığı görülmektedir. Bu çalışmayla algılanan ebeveyn reddi ile kişilerarası bağımlılık arasındaki ilişkide kendini kabulün aracı bir rolü olup olmadığı konusunda bulgular ortaya konularak söz konusu ilişkiler aydınlatılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada elde edilen bulgular algılanan ebeveyn reddi, kendini kabul ve kişilerarası bağımlılık konusundaki kuramsal bir boşluğu gidermeye katkı sağlamanın yanı sıra psikolojik danışmanlar gibi ebeveynlere ve ailelere psikolojik yardım hizmeti sunan profesyonellerin sunacakları yardım hizmetlerine temel oluşturacak bilgiler ortaya koyması açısından da önemli görülmektedir.

1.4. Araştırmanın Sayıtları

1. Katılımcıların veri toplama araçları olarak kullanılan ölçeklere içinde bulundukları gerçek durumlarını yansıtacak şekilde doğru ve içten cevap verdikleri varsayılmaktadır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

1.Araştırma 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Çukurova Üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin katılımıyla sınırlıdır.

2.Araştırmada elde edilen veriler, veri toplama aracı olarak kullanılan Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği-Yetişkin Kısa Formu, Koşulsuz Kendini Kabul Ölçeği, Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeğinden elde edilen puanlarla sınırlıdır.

3. Araştırma kesitsel (cross-sectional) bir desene sahip olduğu için araştırmada elde edilen yordayıcı ilişkiler, neden-sonuç ilişkisine yönelik çıkarımlar yapmak için yeterli değildir.

1.6. Tanımlar

Ebeveyn Kabul-Reddi: Ebeveyn kabulü, ebeveynlerin çocuklarına karşı sıcak, sevgiyle ve şefkatli yaklaşması, onaylaması, değerli olduklarını hissettirmesi ve onları önemseydiğini göstermesidir. Ebeveyn reddi ise kabulün tam tersi olarak çocukların kendilerini sevilmeyen/reddedilmiş ya da istenmeyen bir yük olarak algılamasıdır (Rohner, 1994).

Koşulsuz Kendini Kabul: Ellis (1977), koşulsuz kendini kabulü, bireyin doğru, akıllı veya yetkin davranıp davranmadığına ve insanların ona saygı duymasına, kabul

etmesine veya sevmesine bakmaksızın kendini tam ve koşulsuz olarak kabul etmesi olarak tanımlar (Akt; Popov, Radanovic, & Biro, 2016).

Kişiler Arası Bağımlılık: Kişilerarası bağımlılık, değerli diğer insanlarla yakın ilişki kurma, onlarla etkileşim kurma ve onlara güvenme ihtiyacı etrafında dönen bir düşünce, inanç, duygu ve davranış kompleksini ifade eder (Hirschfeld vd., 1977).

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

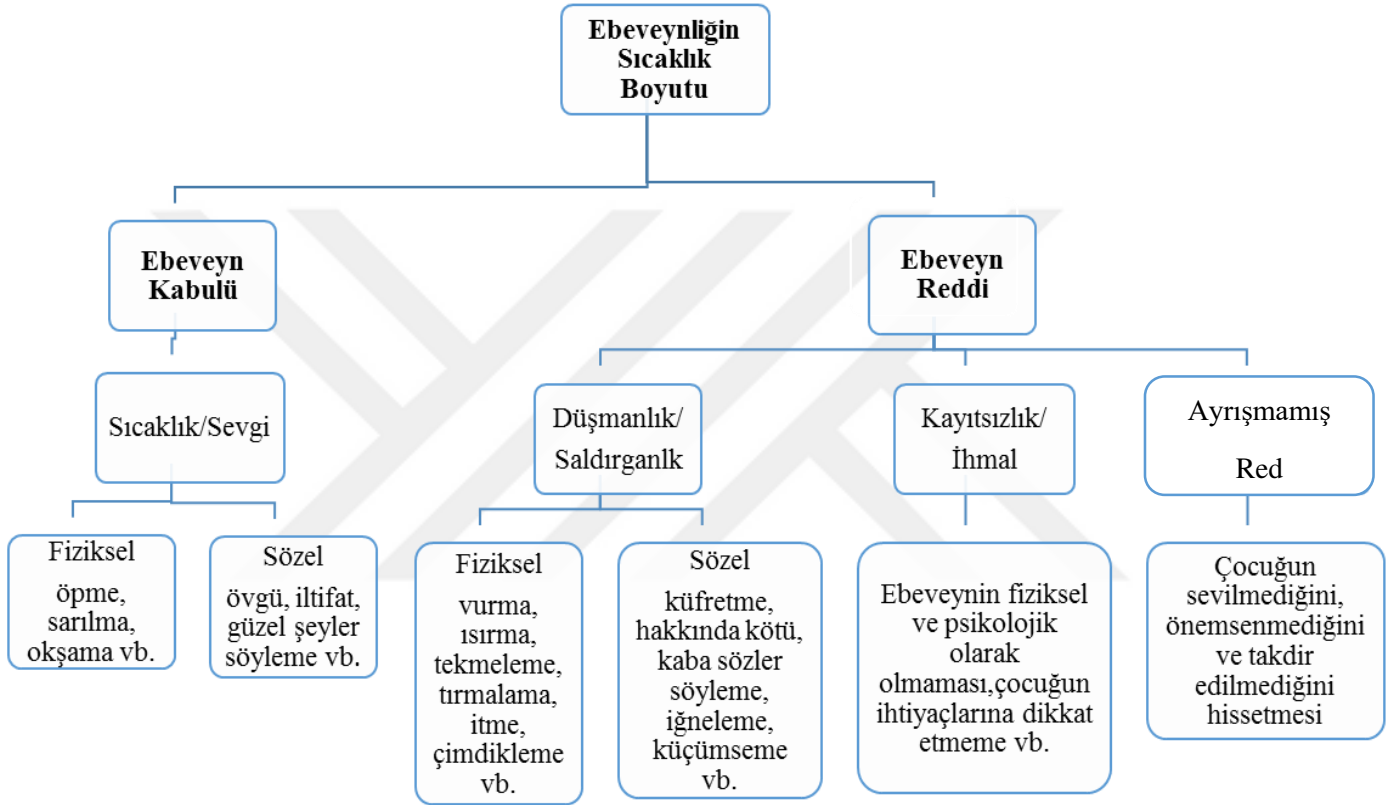
2.1. Algılanan Ebeveyn Kabul-Red Kuramı

Ebeveyn kabul-red kuramı, çocukların davranışsal, bilişsel ve duygusal gelişimini ve yetişkinlerin kişilik işleyişi için ebeveyn kabul ve reddinin önemli sonuçlarını farklı kültürlerde açıklamaya ve tahmin etmeye çalışan bir sosyalleşme kuramıdır (Rohner, 1980). Ayrıca ebeveyn kabul-red kuramı, kabul ya da reddin temel sebepleri, sonuçları ve diğer bağıntıları hakkında tahminlerde bulunarak bir açıklamaya ulaşmaya çalışan dünya çapında kanıta dayalı bir yaşam boyu gelişim teorisidir (Rohner, 2004). Kurama göre tüm çocuklar ve yetişkinler -ırk, etnik köken, cinsiyet veya kültürdeki farklılıklardan bağımsız olarak- ebeveynleri tarafından sevildiklerini veya sevilmediklerini hissettiklerinde temelde aynı şekilde tepki verme eğilimindedirler (Rohner, 1998).

2.2. Ebeveynliğin Sıcaklık Boyutu

Kuramın temelini ebeveyn-çocuk ilişkilerinin sıcaklık boyutu oluşturur, çünkü her insan çocukluğunda bakım veren kişiler tarafından az ya da çok sevgiyi deneyimlemiştir. Bu durumda, sıcaklık boyutunu, ebeveynler ve çocuklar arasındaki duygusal ilişkinin niteliği ve ebeveynlerin bu duyguları ifade ederken kullandıkları sözlü ve fiziksel davranışlar oluşturur (Rohner, Khaleque & Cournoyer, 2003). Sıcaklık boyutunun bir ucu olan ebeveyn kabulü, ebeveynlerin çocuklarına karşı hissedebilecekleri sıcaklık, şefkat, bakım, rahatlık, ilgi, özen, destek veya sevgiyi ifade ederken; diğer ucu olan ebeveyn reddi, bu sıcaklığın yokluğunu ya da büyük ölçüde geri çekilmesini ve fiziksel ve ruhsal anlamda incitici davranışların varlığını ifade eder (Rohner, 2005). Reddetme ebeveynin çocuğa karşı soğuk ve sevecen olmayan, kayıtsız ve ihmalkâr, düşmanca ve saldırgan olması olarak üç temel yolla ifade edilirken buna ek olarak birey tarafından öznel biçimde ayrışmamış red şeklinde de deneyimlenebilir. Ayrışmamış reddedilmede ise ebeveyn somut olarak soğuk, sevimsiz ve düşmanca davranışlar göstermese de veya ihmalkâr ve kayıtsız biçimde davrandığı ile ilgili net bir gösterge bulunmasa da birey tarafından ebeveynin kendisini umursamadığına ya da sevmediğine dair inançlar bulunmaktadır (Rohner, 2008).

Rohner (2004) çalışmalarında ebeveyn kabul red algısının dört farklı davranış sınıfını ortaya koyduğunu açıklamıştır. Bunlar; algılanan sıcaklık/sevgi veya bunun eksikliği, düşmanlık/saldırganlık, kayıtsızlık/ihmalkârlık ve ayrılmamış reddetmedir. Ebeveynliğin sıcaklık boyutunun kabul ve red algısına göre şekillenen davranış sınıfları şekil 2'deki gibidir.

Şekil 2. Ebeveynliğin Sıcaklık Boyutu

Kaynak: Rohner, 2021

Şekilde de görüldüğü gibi ebeveyn kabulü ebeveynlerin çocuklarına verebilecekleri sevginin fiziksel ve sözlü ifadelerini içerirken bu ifadelerin yokluğu ya da zıtları ebeveyn reddini işaret eder. Sıcaklık ve sevginin yokluğunun yanı sıra ebeveynler çocuklarını düşmanlık/saldırganlık, kayıtsızlık/ihmal ve ayrılmamış red olarak üç şekilde de reddedebilir. Sevme davranışının aksine, toplu ve bireysel olarak tüm bu davranışlar çocukların ebeveyni tarafından sevilmediğine ve reddedildiğine dair inançlar geliştirmesine neden olabilir. Ebeveynlerin sıcak, sevgi ve saygıyla yaklaştığı ailelerde

dahi, nadir de olsa çocuklar bu kırııcı davranışlardan bazılarını yaşayabilirler (Rohner, 2014).

2.2.1. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı ve Kişilik Alt Teorisi

Rohner kuramında kişilik alt teorisi, başa çıkma alt teorisi ve sosyo-kültürel alt teorisi olmak üzere üç alt teoriden söz etmektedir (Rohner, 2004). Kişilik alt teorisinde, bireylerin güvende hissetmelerinin ve diğer duygusal ve psikolojik durumlarının ebeveynleri ile kurdukları bağın niteliğinden ve kalitesinden kaynaklandığından bahsedilmektedir. Bu nedenle Rohner, bireylerin psikolojik uyumları ve iyi oluşları üzerinde ebeveynliğin sıcaklık boyutunun önemli ölçüde etkisi olduğunu varsayar. Ayrıca, kişilik alt teorisine göre, yetişkinlerin duygusal güvenlik ve esenlik duygusuna sahip olma derecesi, büyük ölçüde yakın yetişkin partnerlerle veya diğer bağlanma figürleriyle algılanan ilişkilerin kalitesine bağlı olma eğilimindedir. Ebeveyn kabul red kuramı, ebeveynin reddinin çocukluğu etkilediği ve etkilerinin yetişkin yaşamına da yayıldığı temel fikrine dayanmaktadır (Khaleque & Rohner, 2002). Bireylerin, ebeveynleri veya önemli diğerleri tarafından reddedildiklerinde, kişilik alt teorisinde açıklandığı gibi özel bazı sosyal, duygusal ve bilişsel eğilimler kazanma eğiliminde olduklarını varsaymaktadır. Kişilik alt teorisine göre reddedildiğini hisseden bireyler kaygılı ve güvensiz duygu durumuyla baş edebilmek ve ihtiyaçlarını karşılamak için genellikle olumlu tepkiler alma isteklerini arttırırlar ve daha bağımlı hale gelme eğilimindedirler. Yaş, cinsiyet, etnik kimliğe bakmaksızın önemli diğerlerinden olumlu tepkiler alma ihtiyacı karşılanmayan kişiler, (1) bağımlı ya da savunucu şekilde bağımsız olmaya, (2) saldırgan ve düşmanca eğilimlere, (3) düşük öz-saygıya (4) düşük öz yeterlilik algısına, (5) duygusal tepkisizliğe, (6) duygusal tutarsızlığa ve (7) olumsuz dünya görüşüne sahip olma eğilimindedirler (Rohner, Khaleque & Cournoyer, 2005). Kuram, bağlanma figürleri özellikle de ebeveynler tarafından reddedildiğini algılayan bireylerin muhtemelen kendileri, önemli diğer kişiler ve çevrelerindeki dünya hakkında çarpık zihinsel temsiller geliştireceklerini öngörmektedir (Rohner, 2004). Örneğin, reddedilen birçok kişi, başkalarında kasıtlı olmayan bir düşmanlık algılamaya veya başkalarının kasıtsız eylemlerinde kasıtlı olarak reddedilmeyi görmeye eğilimlidir (Rohner, 2008).

1. Bağımlılık ya da savunucu bağımsızlık

Kişilik alt teorisinde bağımlılık terimi bağlanma figürlerinden gelen duygusal destek, bakım, rahatlık, dikkat, özen ve benzeri davranışlar için içsel, psikolojik olarak hissedilen istek veya özlemi ifade eder. Bağımsız insanlar, olumlu tepki ihtiyaçları yeterince karşılandığı için önemli diğer kişilerden bu tür tepkileri almak için sık veya yoğun özlem duymayan veya bu amaçla davranışsal teşebbüslerde bulunmayan kişilerdir. Öte yandan, çok bağımlı insanlar, olumlu tepkiler için sık ve yoğun arzuları olan ve böyle tepkiler alabilmek için birçok girişimde bulunma olasılığı olan kişilerdir (Rohner, 2004). Önemli ölçüde reddedilme yaşayan çocuklar ve yetişkinler, giderek artan öfke, kırgınlık ve yoğun şekilde acı verici olabilen diğer yıkıcı duyguları hissetmeye eğilimlidirler. Sonuç olarak, reddedilen birçok insan, reddedilmenin yol açacağı zararlardan kendini korumak için duygusal olarak kapanır ve duyarsızlaşmaya başlar. Böylece, sevgiyi göstermekte veya onu başkalarından almakta güçlük çekerler. Tüm bu psikolojik incinmeler nedeniyle, bu kişiler savunmacı bağımsızlık eğilimi de gösterebilirler. Savunmacı bağımsızlık, bireylerin olumlu tepkiler almak için nispeten daha az davranışsal girişimde bulunmaları bakımından sağlıklı bağımsızlığa benzerken bir yandan da benzemez çünkü savunmacı bir biçimde bağımsız olan insanlar, bazen bunu fark etmeseler de, sıcaklık ve destek -olumlu tepki- için özlem duymaya devam ederler. Sürengen bir şekilde olan reddetmenin ortaya çıkardığı öfke, güvensizlik ve diğer nahoş duyguların bir araya gelmesi sebebiyle, çoğunlukla bu ihtiyacı reddetme eğilimleri vardır (Rohner, 2004).

2. Düşmanlık ve Saldırganlık

Rohner (2005) kuramında düşmanlığı, içsel veya duygusal bir nefret, öfke veya kırgınlık duygusu olarak tanımlamıştır. Düşmanlık, saldırganlığın ana motivasyonudur. Saldırganlık ise birine, bir şeye veya kendine zarar verme niyetinin olduğu herhangi bir davranıştır. Fiziksel, sözel ve sembolik biçimlere ayrılır. Fiziksel saldırganlık, vurma, ısırma, itme, sallama, çimdikleme, tırmalama, yakma, bağlama ve benzerlerini içerir. Sözlü saldırganlık ise alaycılık, küçümseme, küfretme, günah keçisi ilan etme, aşağılama ve kişi hakkında düşüncesizce, kaba, zalimce şeyler söylemeyi içerir. Sinirli veya kaba vücut ve yüz ifadelerinin kullanımı sembolik saldırganlığı ifade eder. Saldırganlık, atılganlıktan ayırt edilmelidir (Rohner, 2005).

3. *Düşük Öz-Saygı*

Rohner'in kuramında (2005) öz-saygı, değer veya önem açısından bireylerin kendileri hakkında yaptıkları evrensel duygusal yargıyı ifade eder. Olumlu öz saygı duyguları, kişinin kendini beğendiğini ima eder; kişinin kendini onayladığı, kabul ettiği ve kendisiyle barışık olduğu; kişinin kendi içinde nadiren hayal kırıklığına uğradığını ve kendini değerli ve saygıya değer biri olarak algıladığını gösterir. Düşük öz-saygı ise kişinin kendisinden hoşlanmadığını veya onaylamadığını; kendini değersiz gördüğünü ve bazen başkalarından daha aşağı hissettiğini; kendini değersiz veya kınanmaya değer biri olarak algıladığını gösterir (Rohner, 2005). Kişilik alt kuramına göre; ebeveynlerinden red algılayan bireylerin, düşük öz saygı geliştireceği tahmin edilmektedir. Bireyler, kendilerini önemli diğerlerinin onları gördüğünü düşündükleri gibi görmeye eğilimlidirler. Bu nedenle, çocuklar ve yetişkinlerin, ebeveynlerinin kendilerini sevmediğini hissettiklerinde, sevilmediklerini, hatta sevmeye değer olmadıklarını hissedebilirler (Rohner, 2021).

4. *Düşük Öz Yeterlilik*

Öz yeterlilik, bireylerin günlük yaşamın araçsal/görev odaklı taleplerini karşılama konusundaki yeterlilikleri veya yetenekleri hakkında kendilerine yönelik yaptıkları yargılardır. Öz-yeterlilik duyguları, kişinin kendini sorunlarla tatmin edici bir şekilde başa çıkabilme yeteneğine sahip olduğunu ima eder. Düşük öz-yeterlilik duyguları ise yetersizlik duygularıdır, kişinin günlük talepleri başarılı bir şekilde karşılayamayacağı algısı ve kendisini yetersiz görmesidir (Rohner, 2005). Düşük öz-saygıda olduğu gibi bireyler kendilerinin çok iyi insan olmadıklarını hissettiklerinde ihtiyaçlarını karşılamada pek iyi olmadıklarını da hissetmeye eğilimlidirler (Rohner, Khaleque & Cournoyer, 2003).

5. *Duygusal Tepkisizlik*

Duygusal tepkisellik, kişilerin duygularını özgürce ve açıkça ifade etme yeteneğidir. Duygusal tepki veren insanların kişilerarası ilişkileri yakın ve kişisel olma eğilimindedir ve bu tür insanlar başkalarının arkadaşlık geliştirme girişimlerine yanıt vermekte çok az sorun yaşarlar. Buna karşılık, duygusal olarak tepkisiz insanlar duygusal olarak diğerlerinden yalıtılmıştır. Başkalarıyla sınırlı ve çoğu zaman yalnızca savunmacı duygusal ilişkilere sahiptirler. Bununla birlikte, sosyal ve arkadaş canlısı olabilirler, ancak samimiyet, yakın ilişkilere girme yeteneği ile karıştırılmamalıdır. Arkadaş canlısı

olan bazı insanlar, samimi, ilgili, savunmacı olmayan ilişkiler kuramazlar; ilişkileri kişisel olmayan ve duygusal olarak biraz mesafeli olma eğilimindedir (Rohner, 2005).

6. *Duygusal Tutarsızlık*

Duygusal tutarlılık bireylerin ruh halindeki istikrarı, küçük aksiliklere, başarısızlıklara, zorluklara ve diğer streslere duygusal olarak üzülmeden başa çıkma yeteneklerini ifade etmektedir. Duygusal olarak dengeli kişiler, duygusal olarak üzgün, endişeli, gergin veya sinirli olmadan günlük yaşamın küçük streslerini ve gerilimlerini tolere edebilirler ve küçük duygusal stres altında soğukkanlılıklarını koruyabilirler. Öte yandan, duygusal olarak tutarsız kişiler bir ibrenin aninden farklı iki kutbu işaret etmesi gibi oldukça geniş, sık ve çoğunlukla tahmin edilemeyen ruh hali değişimleri gösterirler (Rohner, 2005).

7. *Olumsuz Dünya Görüşü*

Bireyin dünyaya, yaşama ve varlığın özüne yönelik olumlu ya da olumsuz olan genel değerlendirmeleri dünya görüşünü oluşturur. Olumlu bir dünya görüşüne sahip olan birey, yaşamı genel olarak iyi, güvenli, tehlikelerden arınmış, mutlu ya da başka herhangi bir olumlu değere sahip olarak görür. Negatif dünya görüşüne sahip bir kişi için ise hayat özünde kötü, güvensiz, tehditkâr, tatsız, düşmanca, belirsiz ve/veya birçok tehlikeyle dolu olarak görülür. Dünya görüşü, bireylerin varoluşun niteliği hakkında yaptıkları bir yargıdır (Rohner, 2005).

Teorik olarak, bu kişilik eğilimlerinin, algılanan reddedilmenin ürettiği yoğun psikolojik sıkıntı nedeniyle ortaya çıkması beklenir. Daha spesifik olarak, belirli bir noktanın ötesinde -bireyden bireye değişen bir nokta- kişilerarası ilişkilerde önemli ölçüde reddedilen çocuklar ve yetişkinler, giderek artan öfke, kırgınlık ve yoğun şekilde acı verici olabilen diğer yıkıcı duyguları hissetmeye eğilimlidirler. Olumsuz dünya görüşü, düşük öz-saygı, düşük öz-yeterlilik ve yukarıda açıklanan diğer kişilik eğilimlerinin bazıları, reddedilen çocukların ve yetişkinlerin sosyal biliş veya zihinsel temsillerinde önemli unsurlardır (Rohner, 2021).

2.2.2. Ebeveyn Kabul Red İle İlgili Araştırmalar

Campo ve Rohner'ın (1992), algılanan ebeveyn kabul-reddi, psikolojik uyum ve madde kullanımı arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında 40 genç yetişkin madde

bağımlısı ve 40 genç yetişkin madde bağımlısı olmayan bireylerle çalışmışlardır. Bu iki grubun ebeveyn kabul-red algısı ve psikolojik uyum düzeyleri karşılaştırılmıştır. Araştırma sonucunda; madde bağımlılığı olan bireylerin çocuklukta algıladıkları anne ve baba reddi eğiliminin, madde bağımlısı olmayanlara göre daha fazla olduğu görülmüştür.

Algılanan ebeveyn kabul reddi ve ebeveyn kontrolü arasındaki ilişkinin 125 Koreli ergenle incelendiği bir araştırmada Kuzey Amerikalı ergenlerin aksine Koreli ergenlerin hem baba hem de anne kontrolünü ebeveyn sıcaklığı ve düşük ihmal ile ilişkilendirdikleri bulunmuştur. Araştırmacılar bu farkın kültürel faktörlerden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Ayrıca, Koreli babaların, kültürel olarak belirlenmiş araçsal liderlik ve baş otorite rolü içinde çocukları üzerinde kontrol uygularken, Koreli annelerin duygulanımsal/dışavurumcu bir rol içinde kontrol uyguladıkları için, otorite kullanımlarının, çocukları tarafından bir düşmanlık, saldırganlık ve reddedilme ifadesi olarak algılanmaya daha yatkın olduğunu öne sürmüşlerdir (Rohner & Pettengill, 1985).

Uclés, Calderón, Gándara, ve Carrasco (2018) ebeveyn reddi ile çocukların psikolojik uyumu arasındaki ilişkiyi yaş ve cinsiyetin bu ilişki üzerindeki potansiyel düzenleyici etkilerini göz önünde bulundurarak, 9-18 yaşları arasındaki 983 okul çağı çocuklarıyla gerçekleştirdikleri bir araştırmada incelemişlerdir. Sonuçlar, algılanan ebeveyn reddinin kız çocuklar üzerinde erkeklerden ve küçük çocuklar (erkek ve kız) üzerinde büyük çocuklardan daha güçlü bir etkiye sahip olma eğiliminde olduklarını göstermiştir. Ek olarak, anne reddi, büyük çocuklara kıyasla küçük çocukların düşük öz-saygısına ve düşük öz-yeterliliğine daha fazla katkıda bulunmuştur. Ayrıca, baba tarafından reddedilme, kızların erkeklere kıyasla duygusal dengesizliklerine ve düşük öz yeterliliklerine daha fazla katkıda bulunmuştur.

Varan (2005), çocuklukta algılanan ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikte algılanan eş kabul-reddi arasındaki ilişkiyi, mevcut yakın ilişkilerinde memnun olan ve memnun olmayan 245 birey üzerinde araştırmıştır. Memnun olan katılımcılarla karşılaştırıldığında, memnun olmayan katılımcılar hem mevcut yakın ilişkilerinde hem de ebeveynleri ile çocukluk ilişkilerinde anlamlı olarak daha yüksek düzeyde reddedilme ifade etmişlerdir. Ayrıca algılanan anne kabulü ile mevcut yakın ilişkiler arasındaki korelasyon, erkekler için kadınlara göre önemli ölçüde daha yüksek bulunmuştur.

Farklı kültürlerdeki çocukların algılanan ebeveyn kabul reddi ve kişilik organizasyonu arasındaki ilişkinin incelendiği bir araştırmada Çekoslovakya'nın Güney Bohemya kentindeki 228 ilkokul çocuğu ile çalışılmıştır. Çek çocukları ebeveyn sıcaklığı ve sevgisinde en yüksek, ebeveyn düşmanlığı, ihmal ve ayrışmamış reddedilmede en

düşük puan aldığından, olumsuz kişilik özelliklerinde de en düşük puanı almışlardır. Araştırmacılar, üç kültürel grubun karşılaştırılmasının (Washington, D.C. metropol bölgesi ve Monterrey, Meksika'daki ilkökul çocukları üzerinde aynı testler kullanılmıştır), okul çağındaki çocukların olumsuz benlik algısının öncelikle ebeveyn reddinden etkilendiğini öne sürmüşlerdir. Çocukların bağımlılığı, öncelikle ebeveyn sıcaklığıyla ilişkili gibi görünürken, (savunmacı) bağımsızlığı, büyük ölçüde ebeveyn düşmanlığı, ihmali ve ayrışmamış reddedilmelerden etkilenmektedir. Bununla birlikte, "kendini koruyan bağımsızlığın" (yani, "savunma amaçlı bağımsızlık") doğası tam olarak açık olmadığı, bu konuda daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir (Matejcek & Kadubcova, 1983).

Ansari ve Qureshi (2013) ergenlerde ebeveyn kabulü ve reddinin benlik saygısı ile ilişkisini incelemek üzere yaşları 14 ila 17 arasında değişmekte olan ve en az 10 yıllık eğitim almış 75 kız ve 75 erkekten oluşan 150 Pakistanlı ergen ile bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği'nin ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'nin Urduca versiyonlarının kullanıldığı bu çalışmanın bulguları ebeveyn kabul-reddi ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Ebeveynleri tarafından kabul edilen ergenler pozitif benlik saygısına sahipken, ebeveyn reddi negatif benlik saygısı ile ilişkili bulunmuştur.

Yasmin ve Hossain (2014) Bangladeş'te 30 erkek 30 kadın katılımcı ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında ebeveyn reddinin benlik saygısı ve yaşam doyumu ile ilişkisini incelemişlerdir. Sonuçlar baba ve anne reddinin, benlik saygısı ve yaşam doyumu ile anlamlı negatif yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. Gerçekleştirilen regresyon analizi sonuçları, ebeveyn reddinin benlik saygısındaki değişkenliğin %70,4'ünü ve yaşam doyumundaki değişkenliğin %25,6'sını açıkladığını ortaya koymuştur.

Ebeveyn kabul-reddinin erken ve orta ergenlik boyunca duygusal dengesizlikle ilişkili olup olmadığını inceleyen bir araştırmada duygusal dengesizlik ile anne/baba eleştirisi ve reddedilme arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Özellikle, erken ergenlikte anne eleştirisi ve reddedilme ve orta ergenlikte baba eleştirisi ve reddetme, çocukların ve ergenlerin duygusal uyumları ile aile dinamikleri arasındaki ilişkiyi doğrulayarak, duygusal istikrarsızlıkla ilişkilendirilmiştir. Araştırmacılar, bu sonuçların, reddedilme ve iletişim ve/veya sevgi eksikliği ile karakterize edilen otoriter veya ihmalkâr davranışlar gibi ebeveynlik tarzlarını duygusal dengesizlik gibi

içselleştirme sorunlarıyla ilişkilendiren araştırmalarla uyumlu olduğunu ifade etmişlerdir (Mendo-Lázaro, León-del-Barco, Polo-del-Río, Yuste-Tosina & López-Ramos, 2019).

Pektaş (2015), üniversite öğrencileri ile gerçekleştirdiği çalışmada, depresyon ve kaygı belirtileri ile ebeveyn kabul, red ve kontrolü arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkide duygu düzenleme güçlüklerinin (farkındalık, açıklık, duyguları kabul, stratejiler, amaçlar ve dürtü kontrolü) aracı rolünü araştırmıştır. Çalışmanın örneklemini, Hacettepe Üniversitesi'nde lisans düzeyinde öğrenim gören 352 kişi oluşturmuştur. Elde edilen sonuçlara göre algılanan ebeveyn reddi ile depresif ve sürekli kaygı belirti düzeyleri arasında pozitif bir ilişki; ebeveyn reddi ile üniversite öğrencilerinin duygu düzenleme güçlüklerinin her bir boyutu arasında pozitif ilişkiler bulunmuştur.

Boşanmış ve evli ailelerden gelen ilköğretim çağı çocuklarının, algıladıkları ebeveyn kabul-reddi ve psikolojik uyum düzeyleri açısından karşılaştırıldığı bir araştırmada, evli ailelerde çocukların genel psikolojik uyumu her iki ebeveyn için kabul-red algılarıyla yüksek düzeyde ilişkili bulunmuştur. Boşanmış ailelerde ise anne kabul-red algılarının, baba kabul-red algılarına göre psikolojik uyum ile daha fazla ilişkili olduğu saptanmıştır. Buna göre evli ailelerde babaların çocuğun psikolojik uyumu üzerinde en az anneler kadar etkili olduğu, ancak boşanmış ailelerde babanın bu etkisinin evli ailelere göre azaldığı ve çocuğun hayatında annenin rolünün arttığı ifade edilmiştir (Öngider, 2013).

Bayat (2015), 319 üniversite öğrencisinin katılımıyla gerçekleştirdiği araştırmasında, algılanan ebeveyn kabul-reddi ile psikopatoloji arasındaki ilişkiyi incelemiş ve bireylerin algıladıkları ebeveyn kabulü arttıkça psikopatolojinin azaldığını, algılanan ebeveyn reddi arttıkça psikopatoloji düzeyinin arttığını gözlemlemiştir.

Dökmeci (2017), üniversite öğrencilerinde öz-duyarlılığın ebeveyn kabul/reddi ve duygusal tepkisellik arasındaki ilişki üzerindeki aracı rolünü incelemiştir. Öz-duyarlılığın anne reddi-tepkisellik alt boyutu arasındaki ilişkide ve anne reddi-psikolojik dayanıklılık alt boyutu arasındaki ilişkilerde tamamıyla aracı rolü olduğu bulunmuştur. Baba reddi yönünden, analizler öz-duyarlılığın baba reddi-psikolojik dayanıklılık alt boyutu arasındaki ilişkide tamamıyla aracı rolü olduğunu göstermiştir. Öz-duyarlılığın, baba reddi-tepkisellik alt boyutu arasındaki ilişkide kısmi aracılık rolü olduğu görülmüştür.

Proctor, Tweed ve Morris (2021) ebeveynlerden algılanan koşullu saygının, koşulsuz olumlu öz-saygı ile ilişkisini incelemek için yaşları 16 ila 19 arasında değişen, 100'ü erkek 255'i kadın toplam 355 genç üzerinde bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Korelasyon analizi sonuçları ebeveynlerden algılanan koşullu saygının 4 boyutundan biri

dışında (spordaki başarı konusundaki koşullu saygı) üçünün (prososyal davranış, duygusal kontrol ve akademik konulardaki koşullu saygı) gençlerin kendilerine yönelik koşulsuz olumlu öz-saygıları ile negatif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkili olduğunu göstermiştir. Diğer bir ifadeyle ebeveynlerden algılanan koşullu saygı düzeyi arttıkça gençlerin kendilerine yönelik koşulsuz olumlu öz-saygıları azaldığı görülmüştür.

Deveci Şirin (2019) güvensiz bağlanma boyutları olan kaçınan ve kaygılı bağlanmanın, yetişkinlerin geriye dönük çocukluk dönemindeki ebeveyn kabul-reddi algıları ile ayrılık kaygısı arasındaki ilişkide aracı rollerini incelemek üzere bir model geliştirmeyi amaçladığı çalışmasında 1534 katılımcıya Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Ölçeği ve Yetişkin Ayrılık Kaygısı Ölçeğini uygulamıştır. Çalışmada geliştirilen yapısal eşitlik modelinin test edilmesi sonucunda güvensiz bağlanma boyutlarının (kaçınan ve kaygılı) algılanan ebeveyn kabul-reddi ile ayrılık kaygısı arasındaki ilişkide tam aracı bir role sahip olduğu görülmüştür.

Üniversite öğrencileriyle yapılan, koşulsuz kendini kabul ile algılanan stres arasındaki ilişki ve bu ilişkide anne kabul/reddinin aracı rolünün incelendiği bir araştırmada, koşulsuz kendini kabul ile anne reddi arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğu elde edilmiştir (Kişi, 2019).

Ildiz ve Ayhan (2020) çocukların algıladıkları ebeveyn kabul-reddinin ebeveynlerine güvenli bağlanma düzeyleri üzerindeki yordayıcı rolünü belirlemek amacıyla Tekirdağ'da Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı devlet okullarında öğrenim gören ve orta sosyo-ekonomik düzeyden 193 dördüncü sınıf öğrencisi üzerinde bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Öğrencilerin ebeveynleri de çalışmaya dâhil edilmiştir. Ölçme aracı olarak "Anne Kabul Red Ölçeği (Çocuk Formu-Kısa)", "Baba Kabul Red Ölçeği (Çocuk Formu-Kısa)", "Kerns Anne Güvenli Bağlanma Ölçeği" ve "Kerns Baba Güvenli Bağlanma Ölçeği" kullanılmıştır. Gerçekleştirilen Basit Doğrusal Regresyon analizi sonucunda, çocuklar tarafından algılanan anne kabul-red düzeyinin anne güvenli bağlanma düzeyine ilişkin puan varyansının anlamlı bir yordayıcısı olduğu, çocuklar tarafından algılanan baba kabul-red düzeyinin ise baba güvenli bağlanma düzeyine ilişkin puan varyansının anlamlı bir yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonuçları, algılanan ebeveyn kabul-reddinin ebeveyne güvenli bağlanmanın anlamlı bir yordayıcısı olduğunu ortaya koymuştur.

Kuyumcu ve Rohner (2018) Türkiye'de yaşayan 236 genç yetişkinden (139 kadın ve 97 erkek) oluşan bir örneklem üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmalarında hem kadınlar hem de erkekler arasında kendini kabulün anne ve baba kabulüne ilişkin hatıralarla pozitif

yönde ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Ebeveynlerden algılanan kabul arttıkça genç yetişkinlerin kendini kabul düzeylerinin de arttığı gözlenmiştir. Sonuçlar, hatırlanan baba kabulünün kadınların kendini kabulünü anlamlı şekilde yordadığını göstermiştir. Hatırlanan anne kabulü erkeklerin kendini kabulüne anlamlı katkılarda bulunmuştur. Erkeklerin çocukluk dönemindeki baba kabulüne ilişkin hatıraları kendilerini kabullerine anlamlı bir katkı sağlamamıştır.

Farklı yaş grupları ile yapılan araştırmalar incelendiğinde, algılanan ebeveyn reddi ile kişilerarası bağımlılık arasında pozitif ve anlamlı; ebeveyn tutumları ve bağlanma stilleri arasında anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Ayrıca algılanan ebeveyn reddi ile öz saygı arasında negatif ve anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar kişilik alt teorisinde bulunan algılanan ebeveyn reddinin bağımlılık ve düşük öz saygı gibi kişilik eğilimlerine yol açabileceğini doğrulamıştır.

2.3. Kendini Kabul

Enç'e göre (1990) kendini kabul; suçlu, yetersiz, kendini beğenme veya kendisiyle övünme gibi duygulardan uzakta bireyin kendisini olduğu gibi kabul etmesidir (Akt; İşmen & Aydın, 1996). Kendini kabul kavramı, kişinin kendini tüm yönleriyle, olumlu ve olumsuz özellikleriyle kabul ederek ve kendini gerçekçi olarak keşfederek benliğine güvenmeyi ve saygı duymayı içermektedir.

Çağdaş literatürde kendini kabul, kişinin güçlü ve zayıf yönlerinin gerçekçi, öznel, farkındalığını içerir. Kendini kabul, kişinin kendi kusurlarını eleştirmeyi ve çözmeyi bırakıp, bazı kısımlarda kusurlu olmaya tahammül edebilmesiyle, bunların kendi içinde var olduğunu kabul etmesiyle sağlanabilir (Bernard, 2014).

Kendini kabul etme koşullu ve koşulsuz olarak ikiye ayrılır. Bireylerin çoğunlukla iyi bir şey yaptıklarında ya da diğer insanlardan olumlu tepkiler ve onay aldıklarında kendilerini kabul etmeleri koşullu kabul ettiklerini gösterir. Kendini koşullu kabul etmede birey, kötü bir şey yaptığında tüm benliğini suçlama eğilimi gösterir. Kendini koşullu kabul etmenin koruyucu bir yanı da vardır çünkü bireyi gereken performansı ve başarıyı göstermesi için cesaretlendirir ve bireyin önemli diğerleri tarafından onaylanmasını sağlayabilir. Bu da benlik saygısını geliştirir. Fakat birey her zaman gereken ve yeterli performans ve başarıyı gösteremeyebilir, bu durumda başarıya dayalı olarak oluşturduğu benlik saygısı zarar görebilir ve kişide irrasyonel inançların –kendini değersiz hissetme gibi- gelişimine neden olabilir. Böylece kendini koşullu kabul eden birey kötü bir şey

yaptığında, yeterli bir performans gösteremediğinde veya diğer insanların da bu şekilde onu onaylamayacaklarını düşündüğünde kendini suçlayabilir ve değersiz olduğunu düşünmeye başlayabilir. Ayrıca kendini koşullu kabulde, ileride kötü bir performans gösterme olasılığının düşüncesi ve bu düşüncenin yarattığı tehlike bireyin kaygılı bir yapıya sahip olmasına sebep olabilir (Ellis, 2008).

Ellis (1973), Akılcı Duygusal Davranışçı Yaklaşımı çerçevesinde yapılandırılmış bir kavram olan ‘koşulsuz kendini kabul’ kavramını bireyin kendini diğerlerinden özellik, karakter, başarı, amaç ve sosyal olarak onaylanmaya ihtiyaç duymaksızın kabul etmesi olarak tanımlamıştır (Akt; Kapıkıran, 2010). Ellis (1977), koşulsuz kendini kabulü, bireyin doğru, akıllı veya yetkin davranıp davranmadığına ve insanların ona saygı duymasına, kabul etmesine veya sevmesine bakmaksızın kendini tam ve koşulsuz olarak kabul etmesi olarak tanımlar (Akt; Popov, Radanovic, & Biro, 2016). Akılcı-duygusal davranış terapisi, herhangi bir düzeyde benlik saygısının varlığının, kişinin bir kişi olarak bütünsel değerinin bir değerlendirmesi olan, işlevsiz bir öz değerlendirme sürecinin oluşumunu yansıttığını savunur. Bireyin kendi değerini olumsuz anlamda bütünsel olarak değerlendirmesi irrasyonel inançlar geliştirmesine ve sonucunda kendine karşı suçluluk, öfke duymasına ya da depresyon gibi işlevsel olmayan bir durumla karşı karşıya kalmasına sebep olabilir. Birinin varlığını ya da bütünü tümünden iyi ya da kötü olarak değerlendirmek uygun ve işlevsel bir yaklaşım değildir. Değerlendirme bireyin bütünsel değerlendirilmesinden ziyade sadece davranışlarına yönelik yapılabilir (Diguseppe, Doyle, Dryden & Backx, 2017). Buna ek olarak Ellis, genel olarak insanları herhangi bir değerlendirmeye tutmanın nesnel bir temele dayanmadığını ifade ederek öz değerlendirme yapmayı irrasyonel olarak tanımlar. Bu öz değerlendirme sorununu, insanların benlik saygısı arayışını ve buna eşlik eden kendini değerlendirme sürecini terk etmesiyle ve bunun yerine koşulsuz kendini kabulü gerçekleştirmesi ve çalışması ile çözülebileceğini ileri sürer (Chamberlain & Haaga, 2001).

David ve diğerleri (2013), benlik saygısı sorununa alternatif olarak önerilen koşulsuz kendini kabul etmenin felsefi ve psikolojik yönleriyle daha iyi anlaşılabilceğini savunur. Felsefi (kendi kendine) kabul yaklaşımı insanların kendileri hakkında performanslarına ve / veya başkalarının kendileri hakkında söylediklerine ve düşündüklerine dayanarak hiçbir değerlendirme yapmazlarsa daha iyi durumda olduklarını varsayar. Felsefi olarak kendini kabul etme, tüm öz değerlendirmelerin genellemelerden fazlası olduğuna dair daha genelleşmiş küresel inançları içerir. Psikolojik olarak kendini kabul etme ise, karakter eksikliğine veya istenen bir rolü yerine

getirmede başarısız olmasına rağmen insani değerin doğrulanması olarak tanımlanır (David vd., 2013). Ellis (1976), benlik saygısının, insanların bir süreç olduğunu hesaba katmayan küresel bir derecelendirme gerektirdiğini belirterek, buna “belki de insanlar tarafından bilinen en büyük duygusal hastalık” adını vermiştir (Akt; Thompson vd., 2008).

Kılıçcı’ya göre (1985) kendini kabul benlik saygısından daha geniş bir benlik algısı içerir. Benlik saygısı çoğunlukla bireyin kendine yönelik pozitif bakışını içerirken kendini kabul, bireyin olumlu ya da olumsuz herhangi bir değerlendirmede bulunmadan tüm yönleriyle ve varlığıyla kabulünü içerir.

Ellis ve Harper (1997), kendini koşulsuz olarak kabul edenlerin diğerlerinin onayına daha az gereksinim duyduğunu ifade eder (Bingöl & Batık, 2018). Pozitif psikoloji yaklaşımında da sağlıklı olan bireyi ve hayatı bir bütün olarak değerlendirmekten uzaklaşarak negatif yönleri de kabul etmektir (Demir & Türk, 2020).

2.3.1. Kendini Kabul Kavramına İlişkin Yaklaşımlar

2.3.1.1. İnsancıl (Hümanistik) Yaklaşım

Topses (2013), kendini kabul kavramının Rogers ve Maslow’un temsil ettikleri insancıl psikolojide ve “kendini gerçekleştirmiş insan” davranışları belirleme ölçütleri içinde özgün ve önemli bir yer aldığını ifade eder.

Rogers (1957) koşulsuz olumlu saygı, tutarlılık (bağdaşım) ve empatinin terapötik değişim için gerekli ve yeterli koşullar olduğunu öne sürmüştür. (Akt; Farber & Doolin, 2011). Rogers’a göre “kendi kendine yeterli olma özelliği, bir diğer kendini gerçekleştirmiş birey özelliği olarak kabul edilir. Bu kişiler, çeşitli engeller ve zorlayıcı durumlar karşısında soğukkanlı ve dirençli davranabilir, problem çözebilme becerileriyle, zorluklarla baş edebilme gücü kazanabilirler. Ek olarak desteği içten alma özelliklerinin gelişmişliği, öz güvenli ve daha bağımsız bir kişiliğin baskın olmasının göstergeleri olarak gösterilir. Varoluşsal bir yaşam sürme ve kendine daha çok güvenme gibi özellikler; yaşanılan anı açık bir şekilde, savunmasız olarak kendiliğinden doğal bir yaşam duyarlılığı içinde yaşayabilen ve kendi organizmasının yeterliliklerini gerçekçi olarak bilen, kararlarını ve tercihlerini gerçekçi olarak bu yeterliliklere uygun olarak yapabilen kişiler olarak betimlenir (Topses, 2013).

Abraham Maslow’un araştırmalara bağlı olarak geliştirdiği “kendini gerçekleştirmiş insan” tipolojisi içinde yer alan; “kendini, diğerlerini, doğayı kabul etme”

niteliğinde psikolojik sağığı yerinde olan bireyin, kendini ve diğerklerini gerçekçi olarak kabul etme özelliğı vardır. Sağlıklı insanın gerçeğı bütün ve doğru olarak algılama kapasitesi gelişmiştir. Kendini olumlu olumsuz özellikleriyle kabul eder, yaptığı hatalar yüzünden aşırı ölçüde suçluluk duyguları içinde olmaz. Doğal, biyolojik özelliklerini kabul eder ve kendinden utanmaz (Topses,2013).

Kendini gerçekleştiren bireyler, kendilerini ve diğerklerini olduğu gibi kabul ederler ve insanın güçsüz taraflarına karşı daha toleranslıdırlar. Bu tolerans sayesinde kendilerine ve diğerklerine karşı daha az yargılayıcı davranma eğilimindedirler. Ruhsal anlamda sağlıklı olan bireyler hatalarından suçluluk ve kaygı duymak yerine neye ihtiyaçları olduğunun bilincine varmaya çalışır ve bu ihtiyacı karşılamak için çaba gösterirler. Tembellik, düşüncesizlik gibi düzeltilmesi olası kusurlardan, kıskançlık, önyargı gibi duygulardan ya da bazı kötü alışkanlıklardan utanç duyabilirler çünkü bunlar doğal olmayıp öğrenilmiş olan davranışlardır ve düzeltilmeleri olasıdır. Kendini gerçekleştiren kişiler kendilerini kabul ederken bunun yanında, diğerklerini ve dünyayı da olduğu gibi kabul ederler. Ayrıca her zaman en iyisi olmadıklarını ve hatta olamayacaklarını bilirler (İnanç & Yerlikaya, 2008).

2.3.1.2. Akılcı Duygusal Davranışçı Yaklaşım

Akılcı Duygusal Davranış Terapisi (ADDT), 1955 yılında, Albert Ellis tarafından oluşturulmuştur. Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi, insanların olayları ve yaşadıklarını yorumlama biçimlerinin yaşadıkları psikolojik zorlukların oluşumunu belirlediğini varsayar. ADDT'ye göre bireyin düşünceleri, davranışları ve duyguları önemli ölçüde birbirlerini etikler ve karşılıklı bir neden-sonuç ilişkisine dayanır.

ADDT, insanların hem akılcı ya da “mantıklı”, hem de mantık dışı, ya da “hatalı” düşünme potansiyeli ile doğdukları varsayımına sahiptir. İnsanların; kendini korumaya, mutluluğa, düşünme ve dile getirmeye, sevmeye, diğerkleriyle ilişki kurmaya, büyümeye ve kendini gerçekleştirmeye doğru doğal bir eğilimi vardır. Aynı zamanda, intihara, düşünmeden kaçınmaya, ertelemeye, hataları sürekli tekrarlamaya, hurafelere, hoşgörüsüzlüğe, mükemmeliyetçiliğe ve kendini suçlamaya ve büyüme potansiyellerini gerçeğe dönüştürmekten kaçınmaya eğilimleri vardır. ADDT, insanların yanılabileceğini göz önünde bulundurarak onlara kendilerini bir yandan kendileriyle barış içinde yaşarken diğerk yandan hata yapmaya devam eden varlıklar olarak kabul etmelerinde yardımcı olmaya çalışır (Corey, 2008).

Ellis, çoğu duygusal rahatsızlığın merkezinde kendini suçlamanın olduğunu, bir nevrozdan ya da kişilik bozukluğundan kurtulabilmek için kendimizi veya diğerlerini suçlamaktan vazgeçip, bunun yerine kusurlarımıza rağmen kendimizi kabul etmemiz gerektiğini ifade eder (Corey, 2008).

2.3.2. Kendini Kabul İle İlgili Araştırmalar

Çağlar'ın (2020), üniversite öğrencilerinde algılanan ebeveyn tutumları ile affetme düzeyleri arasındaki ilişkide koşulsuz kendini kabul düzeyinin aracılık rolünü incelediği araştırmasında; algılanan demokratik ebeveyn tutumunun, bireylerin koşulsuz kendini kabul düzeyleriyle pozitif; koruyucu ebeveyn tutumu ve otoriter ebeveyn tutumunun, koşulsuz kendini kabul ile negatif yönde anlamlı ilişkisi olduğu saptanmıştır.

Kişi'nin (2019), üniversite öğrencilerinde koşulsuz kendini kabul ile algılanan stres arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkide anne kabul/reddinin aracı rolünü incelediği çalışmada, ebeveyn reddi ile koşulsuz kendini kabul arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişkisi olduğu görülmüştür. Anneden algılanan red arttıkça koşulsuz kendini kabul düşmektedir.

Chamberlain ve Haaga'nın (2001), Koşulsuz Kendini Kabul ölçeğinin geliştirilmesi için klinik semptomlar göstermeyen bir yetişkin örnekleminde yaptıkları çalışmada, benlik saygısı istatistiksel olarak kontrol edildiğinde, koşulsuz kendini kabulün kaygı semptomları ve narsisizm ile ters yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca ADDT'nin öngörülleriyle tutarlı olarak koşulsuz olarak kendini kabul eden insanların depresyon ve kaygı düzeylerinin daha düşük ve mutluluk veya genel refahta daha yüksek düzeye sahip olma eğiliminde oldukları saptanmıştır.

Thompson ve Waltz (2008) tarafından 167 üniversite öğrencisi ile yapılan bir çalışmada bilinçli farkındalık, benlik saygısı ve koşulsuz kendini kabul arasındaki ilişki incelenmiştir. Bulgular, bilinçli farkındalığa sahip olan bireylerin daha fazla koşulsuz kendini kabul ve benlik saygısına sahip olduklarını göstermiştir. Araştırmacılar bilinçli farkındalığın geliştirilmesinin bireyin koşulsuz kendini kabulünü de arttıracaklarını savunmaktadırlar. Bunlara ek olarak, benlik saygısı ve koşulsuz kendini kabul ölçümleri arasındaki örtüşmenin, bilinçli farkındalık ve koşulsuz kendini kabul arasında benzersiz bir ilişki olup olmadığını ayırt edemediği belirtilmiştir.

Ergenlerde algılanan duygusal istismar ile ergenlerin kendini kabul düzeyi arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amacı ile yapılan bir çalışmada, liseli ergenlerin

algıladıkları duygusal istismar düzeyi azaldıkça kendini kabul seviyelerinde artma olduğu görülmüştür (İşmen & Aydın, 1993).

Flett, Besser, Davis ve Hewitt (2003) tarafından yapılan, mükemmeliyetçilik, koşulsuz kendini kabul ve öz bildirim depresyon boyutları arasındaki ilişkilerin araştırıldığı bir çalışma, mükemmeliyetçiliğin üç özelliğinin de (kendine yönelik, başkalarına yönelik ve sosyal olarak belirlenmiş mükemmeliyetçilik) koşulsuz kendini kabul ile negatif ilişkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca bulgular, mükemmeliyetçi katılımcıların kendilerini olumlu bir öz-değer duygusu açısından değerlendirdiklerini ve bu nedenle öz-değerlerini doğrulamayan olumsuz olaylarla karşılaştıklarında psikolojik sıkıntıya açık olduklarını ortaya koymuştur.

Psikolojik danışman adaylarının koşulsuz kendini kabul düzeylerini ve cinsiyet, sınıf düzeyi ve algılanan aile tutumu değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadıklarını belirlemek amacıyla 183 psikolojik danışman adayı ile bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan bireylerin koşulsuz kendini kabullerinin orta düzeyde olduğu, elde edilen puanların cinsiyet ve anne-baba tutumuna göre farklılaşmazken, sınıf düzeyine göre farklılaştığı, bu farklılaşmanın da 1. ve 2. sınıflar arasında 2. sınıflar lehine olduğu bulunmuştur (Bingöl & Batık, 2018).

Popov ve diğerleri 182 üniversite öğrencisi ile egoyu kıskırtan deneysel bir durumu simüle ederek (topluluk önünde konuşma) koşulsuz kendini kabulün ruh sağlığı göstergeleri üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Simülasyon sonrasında katılımcılara önceden hazırlanmış ve rastgele atanan olumlu, tarafsız ve olumsuz geri bildirimler verilmiştir. Sonuç olarak, stresli durumlarda depresif ve endişeli duygusal tepkilerde koşulsuz kendini kabulün koruyucu rolü olduğu ortaya çıkmıştır. Geri bildirimden memnun olmayan düşük koşulsuz kendini kabule sahip katılımcıların, hem olumlu hem de tarafsız geribildirimden sonra, koşulsuz kendini kabulü yüksek katılımcılara göre daha endişeli ve daha depresif olduğu saptanmıştır. Daha düşük koşulsuz kendini kabule sahip olan, ancak olumsuz geribildirimden memnun olan katılımcıların, daha yüksek koşulsuz kendini kabul eden katılımcılara göre daha kaygılı olduğu; geri bildirimden memnun olmayan koşulsuz kendini kabulü düşük katılımcıların, olumlu geri bildirim durumunda en endişeli durumda olan katılımcılar olduğu bulunmuştur. Genel olarak, bu sonuçlar, duygusal tepkinin kalitesi için olayların kendisinden daha fazla kişisel yorumlanmasının daha önemli olduğunu göstermektedir (Popov, Radanović & Biro, 2016).

Homan (2018) yaşları 60 ile 95 arasında değişen ve yaş ortalaması 70.40 olan 126 katılımcıdan (37 erkek ve 89 kadın) oluşan bir örnekleme geç yetişkinlik dönemindeki

bağlanma stilleri ile psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkileri araştırmıştır. Çalışmada ayrıca, kişinin kendisine karşı nazik ve bağışlayıcı bir tutum olarak tanımlanabilecek öz-şefkatin aracı rolü de araştırılmıştır. Çalışmada elde edilen bulgular kaygılı ve kaçınan bağlanma stillerinin kendini kabul, diğerleriyle olumlu ilişkiler, özerklik, çevresel hâkimiyet, yaşam amacı ve kişisel gelişim ile ters yönde ilişkili olduğunu ve öz-şefkatin bu ilişkilerin her birine aracılık ettiğini göstermiştir.

Banárová, Čerešník, ve Pípová (2022) bağlanma stilleri ile koşulsuz kendini kabul arasındaki ilişkiyi incelemek üzere Çek Cumhuriyetinde ortaöğretim sisteminde eğitim gören 15-19 yaş arası 3.239 ergenden oluşan bir örneklem üzerinde bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Araştırmacılar ebeveyne yönelik daha yüksek kaçınan ve kaygılı bağlanma stillerinin koşulsuz kendini kabulle yakından ilişkili olduğu hipotezini test etmiş ve elde ettikleri bulgular kaçınma ve kaygıdan oluşan bağlanma ile ergenlerin düşük kendini kabulü arasındaki güçlü ilişkiye dair hipotezi doğrulamıştır.

Çeşitli yaş gruplarında yapılan araştırmalar incelendiğinde, kendini kabulün algılanan ebeveyn tutumları, bağlanma stilleri ve ebeveyn kabul/reddi ile arasındaki ilişkilerin anlamlı olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmalarda kendini kabulün, koşulsuz kendini kabul tarafının öne çıktığı görülmektedir. Ayrıca ebeveynlerinden red algılayan ya da güvensiz bağlanma biçimlerine sahip bireylerin düşük düzeyde kendini kabul gösetrdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

2.4. Kişilerarası Bağımlılık

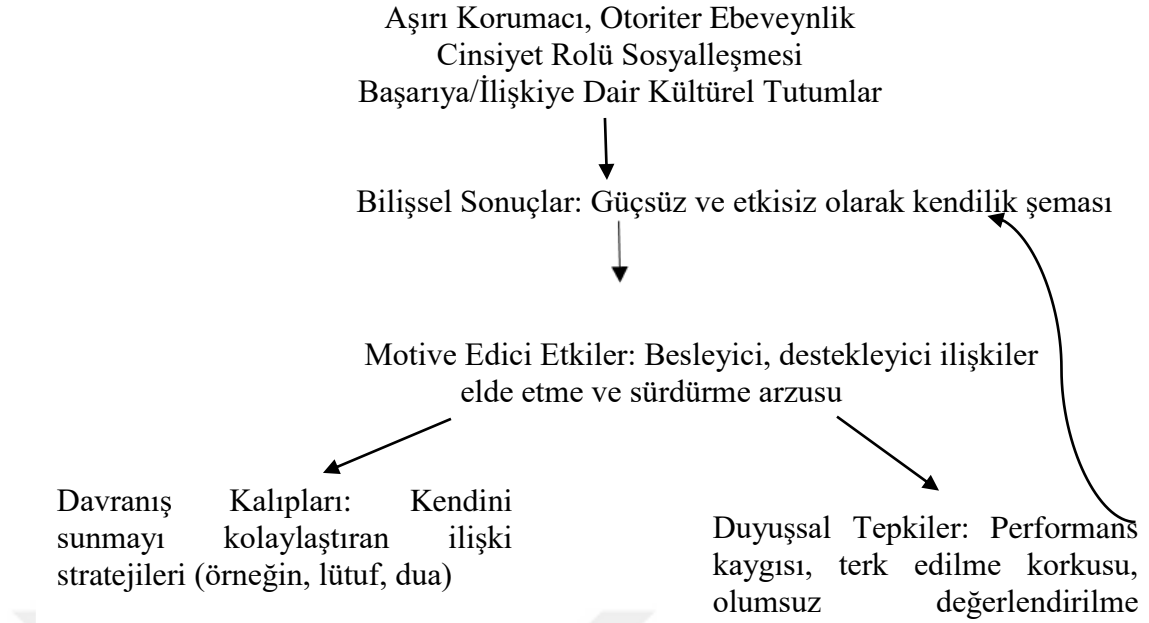
Bornstein'e göre (1993), kişilerarası bağımlılık kavramıyla ilgili spesifik ve yaygın olan bir tanım yapılamasa da bağımlı davranışın tüm yönleriyle kültürler açısından benzer yaşantılara sahip olması belirli bir tanımlama gereksinimini ortaya çıkararak birçok araştırmacının bağımlılık kavramını ele almasını sağlamıştır.

Bağımlılık kavramı (dependency) kelime kökeni Latince'de 'bağımlı olma' manasına gelen dependere kelimesinden türetilmiştir. Bağımlılık diğerlerinden devamlı olarak ilgi, destek ve şefkat bekleme ile birlikte tanımlanan davranışların tümüdür (Murray, 1938).

Kişilerarası bağımlılık, değerli diğer insanlarla yakın ilişki, etkileşim kurma ve onlara güvenme ihtiyacı etrafında dönen bir düşünce, inanç, duygu ve davranış kompleksini ifade eder. Düşünceler, kişinin kendi görüşleri ve başkalarıyla olan ilişkileri ile ilgilidir. İnançlar kişinin dostluğa, samimiyete, karşılıklı bağımlılığa vb verdiği

değerle ilgilidir. Duygular hem pozitif (örneğin, sıcaklık, yakınlık, bağlılık) hem de negatif (örneğin, boşluk, ayrılık ve yalnızlık) olabilir. Davranışlar tavsiye vererek veya talep ederek ya da başkalarına yardım ederek kişilerarası yakınlığı sürdürmeye çalışır. Bu düşünce, inanç, duygu ve davranış kompleksi normal yetişkin kişilik yapısının bir ögesidir ve kendi başına patolojik değildir (Hirschfeld vd., 1977).

Bornstein'e (1993) göre bağımlılık bilişsel, motivasyonel, duygusal ve davranışsal alan olmak üzere dört temel alan ile belirlenen bir kişilik tipidir. Bilişsel bileşen, bireyin kendisini etkisiz ve zayıf algılamasını, diğerlerini de güçlü ve olayların sonuçlarını kontrol edebildiğini düşündüğünü ifade eder. Motivasyonel bileşen potansiyel koruyucularla ilişkileri sürdürme arzusu, yani kişinin kendisine rehberlik edilmesi ve diğerlerinden yardım alma ihtiyacını ifade eder. Duygusal bileşen kişinin bireysel davranması gereken durumlarda kaygılı ve korkulu olmasını, olumsuz değerlendirilmeden kaçınmasını içerirken, davranışsal bileşen diğerleriyle bağlarını güçlendirmek için ilişkiyi kolaylaştıran kendini sunma stratejilerinin kullanılmasını içerir (Bornstein, 2011). Bornstein'in bu dört temel ana bileşeni vurguladığı model, bilişsel/etkileşimsel bağımlılık modeli olarak Şekil 3' de gösterilmiştir.

Şekil 3. Bilişsel Etkileşimsel Bağımlılık Modeli.

Kaynak: Bornstein, 2011

Bağımlı kişilik yöneliminin gelişimine üç faktör katkıda bulunur (bkz. Şekil 3). Birincisi, aşırı korumacı ve otoriter ebeveynlik, tek başına veya birlikte, çocuğun savunmasız ve zayıf bir benlik şemasını - çaresiz bir benlik kavramı - içselleştirmesine neden olarak bağımlılığın gelişimini teşvik eder. Aşırı korumacı ebeveynlik, güçlü bir koruyucu bakıcı olmadan, tehlikelerle dolu bir dünyada hayatta kalamayacaklarını, çocuklara kırılgan ve etkisiz olduklarını öğreterek çaresiz bir benlik kavramının gelişimini destekler. Bireyin kendini çaresiz ve zayıf olarak algılaması, bağımlılıkla ilgili güdülerini artırır ve bağımlı davranışı ve duygusal tepkiyi teşvik eder. Otoriter ebeveynlik, çocuğa benzer bir dizi temel inanç aşılar ve hayatta başarılı olmanın yolunun, başkalarının taleplerine ve beklentilerine katılmak olduğu mesajını verir (Bornstein, 2012).

2.4.1. Kişilerarası Bağımlılık ve Bağlanma

Bowlby'nin ortaya koyduğu bağlanma kuramına göre, birey yaşamını sürdürebilmek için öncelikle ebeveynleri ve önemli diğerleriyle anlamlı ve duygusal bağlar kurmaya ihtiyaç duyar. Kurama göre, yaşamın ilk dönemlerinde ebeveynlerle kurulan ilişkilerin kalitesi, bireyin duygu kontrol becerilerini, ilişkilere dair beklenti ve davranışlarını etkilemektedir. Birey ve ona bakım veren arasında yakın bir ilişki olması bireyi ruhsal anlamda destekler (Sümer, Oruçlular, & Çapar, 2015). Bowlby,

bağlanmanın üç temel işlevini; dünyayı tanımaya çalışan çocuğun geri dönebileceği güvenli bir yer olması, fiziksel ihtiyaçların karşılanması ve yaşamın güvenli olduğuna dair bir duygu geliştirmesi olarak tanımlar. Bu ihtiyaçlar uygun miktarda karşılanmadığında çocuğun oluşturmaya çalıştığı benlik algısı da olumsuz etkilenebilir (Tüzün & Sayar, 2006).

Ainsworth (1969), bağlanmanın bir kişinin başka bir bireyle arasında oluşturduğu duygusal bir bağ olduğunu ifade etmektedir. Ainsworth (1969), bağımlılık ile bağlanma arasında bazı farklılıklar olduğunu öne sürmüştür. Bunlardan ilki, bakıcı ya da önemli diğerleriyle yakınlık kurma ihtiyacı bağlanma ile ilgiliyken; birinin desteğine, yardımına, yönlendirmesine ve onayına ihtiyaç duyulmasını bağımlı davranışın ortaya çıkması olarak ifade etmiştir. Bir diğer fark da, bağlanma sürekli olarak ve belirli bir kişiye/özneye karşı iken; bağımlılık gösteren bireyin, ilgi ve yardım verebilecek, onaylayabilecek herhangi birine karşı gösterdiği davranışın bağımlı davranış olduğunu belirtir.

2.4.2. Kişilerarası Bağımlılığa İlişkin Kuramsal Görüşler

Freud (1938), yaşamın erken dönemlerindeki beslenme yaşantılarının bağımlılığın temelini oluşturduğunu ifade eder. Bu dönemde gereksinimlerin belirli bir düzeyde karşılanmaması ya da fazla karşılanması, oral dönemde saplanma ve bu döneme özgü çatışmanın (bağımlılık-özerklik) çözülmemesi ile sonuçlanır. Oral dönemde takılan kişi, (a) bakım, yönlendirilme, korunma ve yardım alma gibi gereksinimlerini gidermek için sürekli olarak diğerlerine bağımlı kalır; (b) yetişkinlikte de oral dönem özelliklerini yansıtan çocukluk davranışları sergiler (akt., Bornstein, 1992, 1996).

Bağımlılık kavramı bazı psikanalistler tarafından bebeğin nesne ilişkilerini karakterize etmek için kullanılmış olsa da, özellikle sosyal öğrenme teorileriyle bağlantılıdır. Bu teoriler, kişilerarası ilişkilerin kökeninin bebeğin annesine bağımlılığında yattığını anlamada psikanalitik liderliği takip eder. İlk bağımlılık ilişkisi - anne veya annenin yerine geçebilecek biri ile- belirli bir ilişki olsa da bağımlılık, sonraki diğer kişilerarası ilişkilerde genelleme olarak görülür. Bağımlı olarak tanımlanan davranış, yalnızca diğer kişilerle temas ve yakınlık aramayı değil, aynı zamanda yardım, dikkat ve onay aramayı da ifade eder; burada davranışın kimden beklendiği ya da kim tarafından yapıldığından ziyade beklenen, yapılan davranışın kendisi önemlidir (Ainsworth, 1969).

Bağımlılığı kazanılmış bir dürtü olarak gören sosyal öğrenme teorisyenleri, bebeğin annesine olan bağının, birincil dürtülerini azaltmak için temel fizyolojik ihtiyaçlarının tatmini için ona çaresizce bağımlı olmasından kaynaklandığını düşünürler. Bebeğin birincil dürtü durumundayken karakteristik olan ağlama ve diğer davranışlar, annesinin besleyici eylemleriyle pekiştirilir, yani güçlendirilir ve yeniden ortaya çıkma olasılığı artar. Bu arada, annenin yüzünün ve varlığının sağladığı uyarılar, gelecek doyumun sinyalleri haline gelir ve bu şekilde bebek annesine yakın olma ve onun dikkatini çekme dürtüsü kazanır. Bu dürtüye "bağımlılık dürtüsü" adı verilir. Öğrenme sürecinde, dürtünün ifade edildiği bağımlılık davranışları kümesine yeni davranışlar eklenir. Bağımlılık dürtüsünün davranışsal ifadelerinin yalnızca fiziksel temas ve yakınlık aramayı değil, aynı zamanda dikkat, yardım ve onay aramayı da içerdiği genel olarak kabul edilir. Ayrıca, öğrenme yoluyla, bağımlılık dürtüsü genelleşir, böylece artık yalnızca pekiştirme kaynağı olarak anneye değil, aynı zamanda baba, öğretmenler, diğer yetişkinler, kardeşler ve diğer çocuklar da dahil olmak üzere diğer insanlara yönelik olur (Ainsworth, 1969).

Son zamanlarda, pasif ve bağımlı özelliklerin ve davranışların araçları olarak bilişsel süreçlerin (koşullu tepkilerden ziyade) rolüne artan bir vurgu yapılmıştır (Abramson, Seligman, & Teasdale, 1978; Mischel, 1973; Mischel & Peake, 1982; Akt., Bornstein, 1992). Olumlu ve olumsuz olayların nedenleri (ve etkileri) ile ilgili bilgilerin işlenmesindeki çarpıtmalar, bağımlı kişinin kendi etkisizliğine dair inancını yayar, rehberlik ve destek için başkalarına güvenmesi gerektiği fikrini pekiştirir (Bornstein, 1992).

Bilişsel yaklaşıma göre bağımlılık, iki aşamalı bir süreç halinde devam eder. İlk olarak, kişinin, zorlu olarak algıladığı bir iş veya görevle karşılaştığı anda bağımlılıkla ilgili otomatik düşünceleri tetiklenir. Bağımlı kişi, bu işten veya görevden kaçtığında, başarısızlık hisleri artar ve kendisinin yetersiz olduğuna dair inancı güçlenir. Bunun sonucunda, kişinin performansı gerçekte de düşer ve böylelikle kendi yetersizliğine ve başarısızlığına dair olan ‘yanlış’ inancı doğrulanmış olur. Özetle, karşılaşılan her yeni zorluk, bağımlı kişinin yetersizlik ve çaresizlik hislerini arttıran bilişsel şemalarını harekete geçirir ve otomatik düşünceler, kişi farkına varmaksızın, aniden ortaya çıkar. Sonuçta bu döngü sürekli olarak tekrar ettikçe, bağımlı kişinin yetersizlik ve çaresizlik hisleri giderek artar ve her yeni zorluk kişiye daha da aşılmaz görünür (Bornstein, 1993, 2005; Akt., Arslan, 2017).

Bunlara ek olarak bilişsel yaklaşım, bağımlı kişilerin karşılaştığı olumsuz sonuçları içsel faktörlere yükleme, olumlu sonuçları ise kendi kontrolü dışında olan dışsal faktörlere yükleme eğiliminde olmasının; bunun sonucunda da karşılaşılan her başarısızlıkta suçluluk veya utanç hissetmesinin ve elde ettiği başarıların sonucunda kendini takdir edememesinin, bu kişilerde bağımlı davranışın sürmesine yol açtığını öne sürmektedir (Bornstein, 2005; Akt., Arslan, 2017).

Psikodinamik ve bilişsel bakış açılarının ilkeleriyle tutarlı olarak, yirminci yüzyılın çoğu boyunca klinisyenler ve araştırmacılar, bağımlılığın, yardım arama, işbirliği yapma, uyum ve boyun eğme arasındaki bağlantıları belgeleyerek kişilerarası bağımlılığın pasif yönlerini vurgulamışlardır. Bornstein ve diğerleri (1987) yaptıkları bir çalışmada, bağımlı kişilik özellikleri gösteren ve göstermeyen aynı cinsiyette 60 üniversite öğrencisini eşleştirerek daha önceden üzerinde uzlaşmadıkları bir konuda tartışmalarını istemişlerdir. İlgili alan yazındaki araştırma sonuçları doğrultusunda, bağımlı kişilerin, bağımlı olmayan grup arkadaşının fikrini kabul etmesi beklenirken, farklı bir şekilde ve ikili grupların %70'inde bağımlı olmayan kişilerin bağımlı kişilerin fikrini kabul ettiklerini saptanmıştır. Görüşmeler sonucunda, bağımlı kişilerin çoğunun grup arkadaşının fikrini, deneyi yapan kişiyi etkilemek adına kabul etmediği ve kendi fikrinde sebat ettiği anlaşılmıştır. Başka bir deyişle, bağımlı kişi kendi fikrini savunmaya devam ederek otorite figürünü etkilemek ile grup arkadaşının fikrini kabul ederek ona uyum sağlamak arasında bir seçim yapmak durumunda kaldığında, otorite figürünü etkilemeyi tercih etmiştir. Bu bulgular, bağımlılıkla ilgili edilgenliğin - ortaya çıktığında - bilinçsiz, refleksif bir tepki olmadığını, ancak en çok yardım ve destek sağlayabilecek kişilerle bağları güçlendirmeyi amaçlayan hedefe yönelik bir kendini sunum stratejisi olduğunu göstermiştir (Bornstein, 2012).

Araştırmacılar (örn., Goldman-Eisler, 1951; Heinsteins, 1963; Sears, Rau & Albert, 1965; Sears, Whiting, Nowlis & Sears, 1953; Thurston & Mussen, 1951), anneden besleme ve süttten kesme davranışlarına ilişkin geriye dönük raporların alınmasını ve çeşitli besleme ve süttten kesme değişkenlerinin (örneğin, emzirme süresi, beslenme programının katılığı, emzirmeye karşı biberonla besleme, süttten kesmenin şiddeti) bazı çocukluk veya yetişkin bağımlılığı ilişkisini değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Sonuç olarak bazı araştırmalar, bebeklik dönemindeki beslenme deneyimleri ile sonraki bağımlılık arasında bir ilişki bulurken (örn., Heinsteins, 1963), diğer çalışmalar bu değişkenler arasında tutarlı bir ilişki bulamamıştır (örn., Sears vd., 1965; Akt; Bornstein, 1992). Daha tutarlı bulgular, genel bebek-bakıcı ilişkisinin sonraki bağımlılık üzerindeki

etkisini değerlendiren ve bağımlı ve bağımlı olmayan çocukların ebeveynlerinin ebeveynlik tarzlarındaki farklılıkları inceleyen çalışmalardan gelmektedir. Finney (1961), 31 erkek çocuğun annesiyle görüşerek bebek-anne ilişkisiyle ilgili çeşitli boyutlar (örneğin, annenin koruyuculuğu, disiplinin katılığı, sevginin ifadesi) hakkında bilgi edinmek için bir çalışma gerçekleştirmiştir. Sonuçlar, annenin koruyuculuk dereceleri ile çocuğun bağımlılık puanı arasında ve bir annenin bağımlı davranışı pekiştirme eğilimi derecelendirmeleri ile çocuğunun bağımlılık puanı arasında anlamlı ilişkiler olduğunu göstermiştir.

Ebeveyn otoriterliğinin ve aşırı koruyuculuğunun çocuklarda bağımlı davranışların gelişimini ortaya çıkarabileceğini düşündürse de, çocuğun sergilediği bağımlı davranışlar da ebeveynlerde aşırı korumacı, bağımlılığı teşvik eden davranışları teşvik etmeye ve güçlendirmeye hizmet edebilir. Bu nedenle, bağımlılığın oluşumu ebeveynin aşırı koruyuculuğunda ve/veya otoriterlikte yatarken, çocuğun bağımlılığı ve ebeveyn davranışı arasındaki ilişki birbirine bağlıdır ve karşılıklı etki ve karşılıklı pekiştirme ile karakterize edilir (Bornstein, 1992).

2.4.3. Kişilerarası Bağımlılık İle İlgili Araştırmalar

Takagishi, Sakata ve Kitamura (2011) çalışanlardan oluşan 466 kişilik bir örnekleme boylamsal bir çalışma gerçekleştirerek benlik saygısı, kişilerarası bağımlılık ve depresyon arasındaki ilişkileri açıklığa kavuşturmayı amaçlamışlardır. Bu amaçla sınıadıkları yapısal eşitlik modeli neticesinde benlik saygısının kişilerarası bağımlılığı ve depresyonu anlamlı şekilde yordadığını belirlemişlerdir. Korelasyonel analizler benlik saygısı arttıkça kişilerarası bağımlılık ve depresyonun azaldığını göstermiştir.

Ferrari (1994), 263 üniversite öğrencisi ile yaptığı araştırmasında, karar verme ve davranışsal erteleme, benlik saygısı, kişilerarası bağımlılık ve kendi kendini yenilgiye uğratan davranışları ve bunların arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonuçları, erteleme türlerinin düşük benlik saygısı, başkalarına bağımlılık ve yenilgi davranışları ile anlamlı olarak ilişkili olduğunu göstermiştir. Karar vermeyi erteleme için kişilerarası bağımlılık anlamlı bir yordayıcı iken, davranışsal erteleme için benlik saygısının anlamlı bir yordayıcı olduğu elde edilmiştir. Ek olarak, işlevsel olmayan erteleme ile kişilerarası bağımlılık ve çeşitli kendi kendini yenilgiye uğratan davranışlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuçlardan, görev gecikmeleri için sıklıkla kararsızlık ve kaçınma

güdüleri yaşayan bireylerin, görevlerden kaçındıklarında karar vermeleri için başkalarına güvendikleri görülmektedir.

Güngör ve Bornstein (2010) yaşları 14 ile 18 arasında değişen 262 Türk ve 263 Belçikalı gençle gerçekleştirdikleri kültürlerarası bir çalışmada ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları sıcaklık ve psikolojik kontrolün yakın arkadaşlara bağlanmada kaçınma ve kaygı ile ilişkisini incelemişlerdir. Bulgular anne ve babadan algılanan sıcaklığın hem Türkler hem de Belçikalılar için kaçınan ve kaygılı bağlanma ile negatif yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. Diğer bir deyişle ebeveynlerinden sıcaklık algılayan ergenler yakın arkadaşları ile ilişkilerinde daha az kaçınan ve kaygılı bağlanma sergilemişlerdir.

Ulusoy ve Durmuş (2011), yaşları 18 ve 28 arasında değişen 283 üniversite öğrencisi ile kişilerarası bağımlılık eğilimlerini belirlemek ve kişilerarası bağımlılık düzeyleri açısından kişilik özellikleri arasında farklılık olup olmadığını incelemek için bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Sonuçlar, kişilerarası bağımlılık düzeyleri düşük ve yüksek olan bireylerin beş faktör kişilik özelliklerinden dışa dönüklük, uyumluluk ve nevrotizm özellikleri açısından farklılaştığını, kişilerarası bağımlılık ile beş faktörün uyumluluk ve nevrotizm boyutları arasında pozitif yönde, dışadönüklük boyutu ile negatif yönde bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Aydoğan (2016) kişiler arası bağımlılık, aidiyet ihtiyacı ve benlik saygısı arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla yaşları 18-29 arasında değişen 384 üniversite öğrenci üzerinde bir çalışma gerçekleştirmiştir. Verilerin, Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği kullanılarak elde edildiği bu çalışmanın bulguları benlik saygısının, kişiler arası bağımlılığın alt boyutları (otonomi, sosyal özgüven eksikliği ve duygusal güven) ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Bulgular, öğrencilerin benlik saygısı arttıkça otonomi puanlarının da arttığını, buna karşılık sosyal özgüven eksikliği ve duygusal güvenin eksikliğinin azaldığını göstermiştir.

Avcı (2016) kişilerarası bağımlılık eğiliminin ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalara etkisini incelediği araştırmasında farklı bölümlerde öğrenim gören 879 üniversite öğrencisiyle çalışmıştır. Kişilerarası bağımlılık eğilimi ve ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kişilerarası ilişkilerde bağımlılık düzeyi yüksek olan bireyler diğer insanlarla kurdukları ilişki içinde başkalarını güçlü, kendilerini ise güçsüz olarak değerlendirmektedirler.

Arslan (2017), algılanan ebeveynlik biçimleri, erken dönem uyumsuz şemalar ve kişilerarası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkileri şema terapi modeli çerçevesinde incelediği araştırmasını çeşitli üniversitelerde öğrenim gören 618 öğrenci ile yürütmüştür. Sonuç olarak, kadın ve erkek katılımcılarda kuralcı/kalıplayıcı, aşırı koruyucu/evhamlı, koşullu/başarı odaklı, kötümser/endişeli, cezalandırıcı ve değişimi kapalı/duyguları bastıran ebeveyn algıları ile kişilerarası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkide zedelenmiş otonomi; küçümseyici/kusur bulucu ebeveyn algılarının yalnızca kadın katılımcılarda; aşırı izin verici/sınırsız ebeveyn algılarının ise yalnızca erkek katılımcılarda zedelenmiş otonomi aracılığıyla kişiler arası bağımlılık eğilimini yordadığı görülmüştür.

Üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile kişilerarası bağımlılık düzeyi arasındaki ilişkilerin incelendiği bir araştırma, 18-23 yaş arası 733 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ve kişilerarası bağımlılık düzeyi arasında düşük düzeyde ve pozitif yönde bir ilişki bulunurken kadınların kişilerarası bağımlılık düzeyinin erkeklerden yüksek olduğu saptanmıştır (Barak, 2018).

Kişilerarası bağımlılık ile ilgili farklı yaş gruplarında yapılan çalışmalar incelendiğinde, benlik saygısı ve kişilerarası bağımlılık arasında negatif ve anlamlı algılanan ebeveyn kabulü ile güvenli bağlanma arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca algılanan ebeveyn biçimlerinin kişilerarası bağımlılığı yordadığını ortaya koyan çalışmalar da mevcuttur.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, verilerin elde edildiği çalışma grubu, verilerin toplanmasında kullanılan araçlar ve bu araçların geçerlik-güvenirlik çalışmaları, veri toplama işlemi ve verilerin çözülmesinde kullanılan istatistiksel yöntemlere ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, üniversite öğrencilerinde algılanan ebeveyn reddi, kendini kabul ve kişilerarası bağımlılık arasındaki doğrudan ve dolaylı ilişkileri incelemek amacıyla gerçekleştirilmiş, ilişkisel tarama modelinde, betimleyici bir araştırmadır. Araştırmada algılanan ebeveyn reddi, kendini kabul (koşullu/koşulsuz) ve kişilerarası bağımlılık konusundaki kuramsal açıklamalar ve hâlihazırdaki görgül bulgular çerçevesinde geliştirilen bir model, yapısal eşitlik modellemesi (Structural Equation Modeling) aracılığıyla sınanmıştır. Yapısal eşitlik modellemesinin (YEM) amacı temel olarak araştırmacı tarafından öngörülen ilişki ağının, elde edilen verilerle doğrulanıp doğrulanamayacağını ortaya koymaktır (Şen, 2020). YEM, gözlenen (observed) ve gözlenmeyen (latent) değişkenler arasındaki ilişkileri ve değişkenler arasındaki doğrudan ve dolaylı ilişkileri birlikte test etmeye olanak veren çok değişkenli bir istatistiktir (Şen, 2020, Gürbüz, 2021). Regresyon ve faktör analizi gibi istatistiksel tekniklerin bir kombinasyonu olan YEM'in geleneksel regresyon modellerinden farklı bir avantajı, doğrudan gözlenemeyen yapılar (constructs) arasındaki ilişkileri, ölçme hatalarını da modelleyerek tahmin etme ve test etme kapasitesine sahip olmasıdır (Şen, 2020).

Araştırmada sınanan yapısal modelde, 'algılanan ebeveyn reddi' bağımsız değişken, 'kişilerarası bağımlılık' ise bağımlı değişkendir. Modeldeki aracı değişkenler ise 'koşulsuz kendini kabul' ve 'koşullu kendini kabul'dür. YEM'de değişken türleri arasında yapılan bir diğer ayrım da içsel ve dışsal değişkenler üzerinedir. YEM terminolojisinde, bir modelde yer alan başka bir değişken tarafından yordanan değişkenlere içsel (endojen) değişken adı verilir. Modelde yer alan herhangi bir değişken tarafından yordanmayan ancak modelde yer alan bir değişkeni yordayan değişkenler ise dışsal (egzojen) değişken olarak adlandırılmaktadır (Şen, 2020). Diğer bir ifadeyle içsel değişkenlerin değerlerindeki değişkenlik model içindeki değişkenlerle açıklanırken dışsal

değişkenlerin değerlerindeki değişkenlik model içindeki değişkenler tarafından açıklanmaz. Bu araştırmada sınanan yapısal modelde yer alan algılanan ebeveyn reddi, yordayıcı dışsal (eksojen) değişken olarak, koşullu kendini kabul ve koşulsuz kendini kabul, ebeveyn reddi tarafından yordanan kişilerarası bağımlılığı yordayan içsel (endojen) değişkenler olarak, kişilerarası bağımlılık ise koşullu kendini kabul ve koşulsuz kendini kabul tarafından yordanan içsel (endojen) değişken olarak rol almaktadır. Bu yapısal model ile algılanan ebeveyn reddi ile kişilerarası bağımlılık arasındaki ilişkide koşullu ve koşulsuz kendini kabulün aracı (mediator) rolü incelenmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Çukurova Üniversitesi'nin Eğitim ve Fen Edebiyat Fakültelerinde öğrenim görmekte olan, yaşları 17-32 arasında değişen (ort. = 20.55, S = 2.09), 303'ü kadın (% 63.79), 172'si erkek (% 36.21) toplam 475 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Katılımcıların 267'si (% 56.21) Eğitim, 208'i (% 43.79) Fen Edebiyat fakültesinde öğrenim görmektedir. Çalışma grubunun oluşturulmasında uygun örnekleme (convenience sampling) yöntemi tercih edilmiştir. Kazara/kolay ulaşılabilir örnekleme gibi isimlerle de anılan uygun örnekleme; zaman, para ve işgücü açısından var olan sınırlılıklar nedeniyle örneklemin, araştırmacının rahat ve kolay ulaşabildiği birimlerden seçilmesidir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2012).

YEM analizleri büyük örneklemler gerektirmektedir (Klein, 2016). YEM analizlerinden minimum örneklem büyüklüğünün ne olması gerektiği konusunda bir söz birliği olmamakla birlikte Klein (2016) örneklem büyüklüğünün en az 200 kişiden ya da kestirilen parametre sayısının 10 katından fazla olması gerektiğini ($N > P \cdot 10$) belirtmektedir. Bu çalışmada sınanan yapısal modelde tahmin edilen parametre sayısı 30 olduğu için 475 kişiden oluşan çalışma grubunun yeterli örneklem büyüklüğü ölçütünü karşıladığı ($475 > 30 \cdot 10$) söylenebilir.

Çalışma grubunu oluşturan katılımcıların cinsiyet, yaş, kayıtlı olunan fakülte, üniversitede öğrenim görülen süre ve anne/baba eğitim düzeyine göre dağılımlarına ilişkin frekans ve yüzde değerleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1.

Çalışma Grubunu Oluşturan Katılımcıların Cinsiyet, Yaş, Kayıtlı Olunan Fakülte, Üniversitede Öğrenim Görülen Süre, Anne Ve Baba Eğitim Düzeyine Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı

Demografik Değişkenler	f	%
<u>Cinsiyet</u>		
Kadın	303	63.79
Erkek	172	36.21
Toplam	475	100
<u>Yaş</u>		
17-18	40	8.42
19-20	234	49.26
21-22	159	33.47
23-24	17	3.58
25-26	13	2.74
27-28	5	1.05
29-30	4	0.84
31-32	3	0.63
Toplam	475	100
<u>Kayıtlı Olunan Fakülte</u>		
Eğitim	267	56.21
Fen Edebiyat	208	43.79
Toplam	475	100
<u>Üniversitede Öğrenim Görülen Süre</u>		
1	182	38.32
2	156	32.84
3	73	15.37
4 ve üstü	64	13.47
Toplam	475	100
<u>Anne Eğitim Düzeyi</u>		
İlkokul	212	44.63
Ortaokul	89	18.74
Lise	126	26.53
Üniversite (Lisans-Önlisans)	42	8.84
Yüksek Lisans	6	1.27
Toplam	475	100
<u>Baba Eğitim Düzeyi</u>		
İlkokul	117	24.63
Ortaokul	108	22.74
Lise	159	33.47
Üniversite (Lisans-Önlisans)	81	17.05
Yüksek Lisans	10	2.11
Toplam	475	100

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın veri toplama sürecinde, katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu, algılanan ebeveyn reddini ölçmek için Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği-Yetişkin Kısa Formu, koşullu kendini kabul ve koşulsuz kendini kabulü ölçmek için Koşulsuz Kendini Kabul Ölçeği, kişilerarası bağımlılığı ölçmek için de Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan bu formun ilk kısmında; araştırmanın amacını, katılımın gönüllülüğe dayalı olduğunu ve kişisel bilgilerin gizliliğinin korunacağına dair bilgilendirmelerin yer aldığı onay formu ve katılımcılardan beklenenlere ilişkin açıklamalara yer verilmiştir. Formun ikinci kısmında katılımcıların demografik bilgilerini elde etmek amacıyla cinsiyet, yaş, kayıtlı olunan fakülte, üniversitede öğrenim görülen süre ve anne/baba eğitim düzeyine dair sorular yer almaktadır.

3.3.2. Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği-Yetişkin Kısa Formu (EKRÖ)

Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği-Yetişkin Formu, Rohner, Saavedra ve Granum (1978) tarafından, yetişkinlerin çocukluk dönemine dönük ebeveyn kabul-red algılarını ölçmek için geliştirilmiş bir öz bildirim ölçeğidir. Ölçeğin kısa formu yine Rohner tarafından (2005) geliştirilmiştir. Bu çalışmada kullanılacak olan Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği-Yetişkin Kısa Formunun Türkçe'ye uyarlaması Dedeler, Batıgün ve Akün tarafından (2017) gerçekleştirilmiştir. Yirmi dört maddeden oluşan ölçeğin sıcaklık/şefkat (8 madde), düşmanlık/saldırganlık (6 madde), kayıtsızlık/ihmal (6 madde) ve ayrışmamış red (4 madde) olmak üzere dört alt ölçeği bulunmaktadır. Ölçekte yer alan maddeler “hemen her zaman doğru” (4 puan), “bazen doğru” (3 puan), “nadiren doğru” (2 puan), “hiçbir zaman doğru değil” (1 puan) biçiminde dördümlü Likert tipi bir derecelendirmeye sahiptir. Alt ölçeklerin puanları, içerdikleri maddelerin toplanması ile elde edilmektedir. Buna göre, sıcaklık/şefkat ölçeğinden alınan yüksek puanlar, bireyin ebeveyninden algıladığı sıcaklığın yüksekliğini ifade ederken; diğer alt ölçeklerden elde edilen yüksek puanlar, bireyin ebeveyni ile ilişkisinde algıladığı reddi işaret etmektedir. Ölçek toplam puanı, tüm alt ölçek puanlarının toplanması ile elde edilmektedir. Ancak bunun için, öncelikle tüm sıcaklık/şefkat maddelerinin ters kodlanması, ardından diğer alt ölçek puanlarıyla toplanması gerekmektedir. Toplam puanın yüksekliği, bireyin anne veya

babası ile ilişkisinde algıladığı reddin yüksekliğine işaret etmektedir. Ölçekten elde edilen puan ranjı 24 (en yüksek düzeyde kabul) ile 96 (en yüksek düzeyde red) arasında değişmektedir. Ölçeğin anne ve baba olmak üzere 2 formu vardır. Her iki form için tüm ölçek ve alt ölçek Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları 0.75 ile 0.96 arasında değişmektedir. Yine her iki form için test-tekrar test güvenirlik katsayılarının 0.40 ile 0.96 arasında değiştiği saptanmıştır (Dedeler vd., 2017). Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen ölçümlerde her iki form için tüm ölçek ve alt ölçek Cronbach alfa iç tutarlılık katsayılarının .74 ile .95 arasında değiştiği hesaplanmıştır.

3.3.3. Koşulsuz Kendini Kabul Ölçeği (KKKÖ)

Chamberlain ve Haagcı (2001) tarafından geliştirilmiş olan Koşulsuz Kendini kabul Ölçeği, Akılcı-Duygusal-Davranışçı Terapi çerçevesinde biçimlenmiş ve koşulsuz kendini kabul felsefesinin ve uygulamasının çeşitli yönlerini yansıtmayı amaçlayan 20 maddeden oluşmaktadır. Maddeler 1 (Hemen her zaman geçersiz) ile 7 (Hemen her zaman geçerli) arasında değişen 7'li Likert tipinde bir derecelendirmeyi gerektirmektedir. Ölçek koşullu ve koşulsuz kendini kabulü içeren iki alt ölçekten oluşmuştur. Ölçekte “Sadece insan olduğum için değerli olduğuma inanırım” gibi koşulsuz ve “Bazı insanların diğerlerinden daha değerli olduğunu düşünürüm” gibi koşullu kendini kabulü içeren maddelerden oluşmaktadır. Ölçeğin ayırt edici geçerliğini belirlemek üzere uygulanan Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanlarıyla $r=.56$, Beck Depresyon Envanteriyle $r=-.39$, Beck Anksiyete Envanteri puanlarıyla $r=-.50$, Marlowe-Crowne Kendini Aldatma ölçeği puanlarıyla $r=.19$, Mutluluk $r=.36$, ve Yaşam Doyumu Ölçek puanlarıyla $r=.29$, korelasyon elde edilmiştir. Ölçeğin güvenirliği için hesaplanan Cronbach alfa katsayısı .72 olarak kaydedilmiştir (Akt. Kapıkıran & Kapıkıran, 2010). Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması Kapıkıran ve Kapıkıran (2010) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek için yapılan faktör analizi sonucunda 20. Maddenin faktör yükü .30'un altında kaldığı için bu madde ölçekten çıkarılmış ve 19 maddelik bir ölçek elde edilmiştir. Koşulsuz kendini kabul ölçeğinin güvenirliğini belirlemek amacıyla hesaplanan Cronbach alpha değerleri .71 ile .77 arasında değişmektedir. Ölçeğin test tekrar test güvenirliği için üç hafta arayla 183 üniversite öğrencisi üzerinde iki kez uygulaması sonucu elde edilen korelasyon katsayısı .62 olarak hesaplanmıştır (Kapıkıran & Kapıkıran, 2010). Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen ölçümlerde Cronbach alfa

iç tutarlılık katsayıları, Koşulsuz Kabul alt ölçeği için .65, Koşullu Kabul alt ölçeği için .77 olarak hesaplanmıştır.

3.3.4. Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği (KBÖ)

Kişilerarası Bağımlılık Ölçeği Hirschfeld ve diğerleri (1977) tarafından geliştirilen 48 maddeden oluşan bir öz bildirim ölçeğidir. Maddeler 1 (hiç uygun değil) ile 4 (tamamen uygun) arasında derecelendirmeyi gerektirmektedir. Ölçekte 18 maddeden oluşan Duygusal Güven alt ölçeği; 16 maddeden oluşan Sosyal Öz Güven Eksikliği alt ölçeği; 14 maddeden oluşan Otonomi alt ölçeği olmak üzere üç alt ölçek bulunmaktadır. Duygusal Güven alt ölçeği tek bir kişiyle olan ilişkinin yoğunluğu ve düzeyini; Sosyal Öz Güven Eksikliği alt ölçeği genel olarak insanlarla olan bireysel ilişkiyi ve Otonomi alt ölçeği diğerlerinin değerlendirmelerinden bağımsızlığı ya da diğerlerinin değerlendirmelerini dikkate almamayı ölçmektedir. Üç alt ölçeğin puanları için hesaplanmış düzeltilmiş split-half güvenilirliği sırasıyla .87, .78 ve .72 olarak bulunmuştur. (Akt., Ulusoy, 2010). Hirschfeld ve diğerleri (1977) ölçek puanlarının hesaplanmasında alt ölçekleri ayrı ayrı puanlamakla birlikte toplam puandan da yararlanılması gerektiğini belirtmişler; ancak toplam puanın hesaplanması için kullanılacak bir formül önermemişlerdir. Bundan ötürü bazı araştırmacılar kendilerinin geliştirmiş oldukları formülleri kullanmışlardır. Yapılan çalışmalar doğrultusunda bunların içerisinde en geçerli ve güvenilir sonuçları veren ve alanyazında en yaygın olarak kullanılan formül Bornstein ve diğerleri (1993) tarafından önerilen $1 \times \text{Duygusal Güven alt ölçeği} + 1 \times \text{Sosyal Özgüven Eksikliği alt ölçeği} - 1 \times \text{Otonomi alt ölçeği}$ formülüdür (Akt., Ulusoy, 2010). Türkçe'ye uyarlaması Ulusoy (2010) tarafından gerçekleştirilen ölçeğin yapı geçerliği çalışmasında 48 maddeden 4'ünün atılarak yapılan faktör analizinde 44 maddenin ölçeğin orijinalinde olduğu gibi üç alt ölçeğe yerleştiği görülmüştür. Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeğinin alt ölçekleri için Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları .72 ile .79 arasında değişirken, toplam puan için ise .75 değeri elde edilmiştir. Test-tekrar test korelasyon katsayıları alt ölçekler için .69, .83 ve .89 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca toplam puan için test-tekrar test korelasyon katsayısının .82 olduğu bulunmuştur (Ulusoy & Durmuş, 2011). Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen ölçümlerde Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeğinin alt ölçekleri için Cronbach alfa iç tutarlılık katsayılarının .79 ile .83 arasında değiştiği görülmüştür.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma verilerinin toplanması için öncelikle ölçekleri geliştiren ve uyarlayan araştırmacılardan kullanım izni ve Çukurova Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulundan etik kurul izni alınmıştır. Veri toplama işlemi sınıf ortamında gruplar halinde gerçekleştirilmiştir. Ölçekler, Çukurova Üniversitesi Eğitim ve Fen-Edebiyat fakültelerinde, verilerin toplanmasında yardımcı olmayı kabul eden öğretim üyelerinden randevu alınarak, bu öğretim üyeleri tarafından belirlenen ders saatlerinde, sınıf ortamında toplu bir biçimde uygulanmıştır. Ölçekler uygulanmadan önce araştırma hakkında, araştırmaya katılımın gönüllülüğe dayalı olduğu ve kişisel bilgilerin gizli kalacağı konusunda gerekli bilgilendirmeler sözlü olarak da belirtilerek araştırmaya katılımın bilgilendirmeye dayalı onayla gerçekleşmesi sağlanmıştır. Bu konudaki bilgiler verilerin toplanması için oluşturulan ölçek bataryasının ilk sayfasında yer alan kişisel bilgi formunda da yazılı olarak ifade edilmiştir. Oluşturulan bataryada sırasıyla Kişisel Bilgi Formu, Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği Anne ve Baba Formu, Koşulsuz Kabul Ölçeği ve Kişilerarası Bağımlılık Ölçeği yer almıştır. Araştırmanın verileri 2021-2022 Eğitim öğretim yılı bahar döneminde toplanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Tüm analizler, R alt yapısını ve paketlerini kullanan Jamovi istatistik programında gerçekleştirilmiştir (R Core Team, 2021; The Jamovi Project, 2022). Çalışma kapsamında gerçekleştirilen ölçümlerin güvenilirliğini belirlemek için Cronbach alfa katsayıları hesaplanmış ve elde edilen değerler veri toplama araçlarının tanıtıldığı kısımda rapor edilmiştir. Cronbach alfa hesaplamaları için ‘psych’ paketi kullanılmıştır (Revelle, 2019). Araştırma değişkenleri arasındaki ilişkileri test etmek için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Değişkenlere ait betimleyici istatistikler (ortalama, standart sapma, çarpıklık ve basıklık katsayıları) hesaplanmıştır. Algılanan ebeveyn reddi ile kişilerarası bağımlılık arasındaki ilişkide koşulsuz kendini kabul ve koşullu kendini kabulün aracı rolüne ilişkin analizler yapısal eşitlik modellemesi ile gerçekleştirilmiştir. Yapısal eşitlik modelinin sınanması için ‘SEMLj’ modülü (Gallucci & Jentschke, 2021) kullanılmıştır. Bu modül yapısal eşitlik modeli testi için ‘lavaan’ paketini (Rosseel, 2019) kullanmaktadır.

Katılımcıların bazı maddeleri boş bırakmaları nedeniyle oluşacak veri kaybını önlemek için ölçek ya da alt ölçek puanları hesaplanırken söz konusu ölçekte yer alan

maddelerden alınan puanların toplamı yerine bu puanların ortalaması kullanılmıştır. Bu amaçla katılımcıların ilgili ölçek ya da alt ölçekte yanıtladığı maddelerden aldıkları puanların toplamı, yanıtladıkları toplam madde sayısına bölünerek ortalama puanlar elde edilmiş ve bu ortalama puanlar ölçek ve alt ölçek puanı olarak kullanılmıştır.

Algılanan ebeveyn reddi ile kişilerarası bağımlılık arasındaki ilişkide koşulsuz kendini kabul ve koşullu kendini kabulün aracılık rolünü incelemek için Anderson ve Gerbing (1988) tarafından önerilen iki aşamalı prosedür uygulanmıştır. İlk olarak, gizil değişkenlerin her birinin göstergeleri tarafından ne ölçüde temsil edildiğini incelemek için ölçüm modeli oluşturulmuş ve test edilmiştir. Ölçüm modelinin kabul edilebilir olması durumunda yapısal model test edilmiştir.

Yapısal modelde yer alan gizil değişkenlerin göstergeleri, bu değişkenleri ölçmek için kullanılan ölçme araçlarının maddelerinden oluşturulmuştur. Ancak çok sayıda madde kullanılması nedeniyle artabilecek ölçme hatalarını önlemek amacıyla ölçek maddelerinin her birini bir gösterge olarak kullanmak yerine madde parselleri oluşturulmuştur. Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği ve Kişilerarası Bağımlılık Ölçeği çok boyutlu bir yapıya sahip oldukları için mevcut alt ölçekleri bu gizil değişkenlerinin göstergelerini oluşturacak madde parselleri olarak kullanılmıştır. Koşulsuz Kendini Kabul ve Koşullu Kendini Kabul ölçekleri ise tek boyutlu bir yapıya sahip olduklarından bu değişkenlerin göstergelerini oluşturmak için madde-yapı dengesini dikkate alan dengeleme yaklaşımı kullanılmıştır (Little, Cunningham, Shahar & Widaman, 2002). Bu doğrultuda önce Koşulsuz Kendini Kabul ve Koşullu Kendini Kabul ölçeklerinin maddeleri üzerinde açıklayıcı faktör analizleri gerçekleştirilmiş ve ölçek maddeleri faktör yüklerine göre büyükten küçüğe doğru sıralanmıştır. Ardından maddelerin parsellere atanması için en yüksek ve en düşük faktör yüklerine sahip maddeler ilk parsellere, sonraki sıradakiler ikinci parsele, daha sonrakiler de üçüncü parsele yerleştirilmiştir. Ölçeklerde yer alan tüm maddeler üç parselden birine yerleşene kadar bu işlem devam ettirilmiştir. Bu sayede koşulsuz kendini kabul ve koşullu kendini kabul gizil değişkenleri için üçer adet parsel elde edilmiştir. Tüm parseller oluşturulurken her bir parseldeki madde sayılarının eşit olmaması nedeniyle, maddelerin ortalama puanları kullanılmıştır.

Parametre kestirimi için ‘maksimum olabilirlik’ (maximum likelihood - ML) kestirim yöntemi tercih edilmiştir. ML yöntemi en yaygın olarak kullanılan kestirim yöntemidir. ML yönteminin yaygın olarak kullanılmasının sebebi özellikle büyük örneklemelerde etkili, istikrarlı ve yansız parametre kestirimleri sağlamasıdır (Şen, 2020). ML yöntemi çok değişkenli normallik varsayımını gerektirmektedir. Veriler çok

değişkenli normallik varsayımını karşılamadığında ML yönteminden elde edilen ki-kare değerini düzelter Satorra-Bentler sağlam ML (MLM) yöntemi gibi ML yönteminin daha dirençli versiyonlarının kullanılması önerilmektedir (Şen, 2020). Verilerin çok değişkenli normallik varsayımı karşılayıp karşılamadığı çok değişkenli basıklık ve çarpıklık için Mardia katsayıları hesaplanarak incelenmiş ve sonuçlar Tablo 2’de sunulmuştur. Mardia katsayılarının hesaplanması için ‘semTools’ paketi (Jorgensen vd., 2019) kullanılmıştır. Tablo 2 incelendiğinde hem anneden algılanan red (Model 1) hem de babadan algılanan red (Model 2) için oluşturulan modellerde çok değişkenli çarpıklık ve basıklık değerlerinin manidar olduğu görülmektedir. Bu nedenle parametre kestirimleri için Satorra-Bentler sağlam ML (MLM) yöntemi tercih edilmiştir. Parametre tahminleri için MLM yöntemi kullanıldığında aracılık etkisinin (dolaylı etkilerin) anlamlılığını test etmek için bootstrap yöntemi kullanılmadığı için dolaylı etkilerin anlamlılığı Sobel testi ile gerçekleştirilmiştir.

Tablo 2.

Test Edilen İki Yapısal Modeldeki Gözlenen Değişkenlere İlişkin Çok Değişkenli Çarpıklık ve Basıklık Katsayıları

Mardia Çarpıklık Katsayısı				
	Katsayı	X ²	Sd	p
Model 1 (Anne)	18.0	1427	455	<.001
Model 2 (Baba)	21.8	1727	455	<.001
Mardia Basıklık Katsayısı				
	Katsayı	Z		p
Model 1 (Anne)	225.1	16.6		<.001
Model 2 (Baba)	225.8	17.0		<.001

Modellerin genel uyumu için X²/df, CFI, TLI, RMSEA ve SRMR uyum iyiliği indeksleri incelenmiştir. Modelin uyumunu test etmek için kullanılan uyum iyiliği indeksleri ve eşik değerleri (Gürbüz, 2019) Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3.

Yapısal Eşitlik Modelinde Kullanılan Model Uyum İndeksleri

Uyum Ölçütü	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum
χ^2	$p > .05$ anlamsız olmalı	$p > 0.05$ anlamsız olmalı
χ^2/df	$0 < \chi^2/df < 3$	$3 < \chi^2/df < 5$
RMSEA	$0 < RMSEA < 0.05$	$0.05 < RMSEA < 0.08$
GFI	$0.95 < GFI < 1.00$	$0.90 < GFI < 0.95$
CFI	$0.95 < CFI < 1.00$	$0.90 < CFI < 0.95$
TLI	$0.95 < TLI < 1.00$	$0.90 < TLI < 0.95$
SRMR	$0 < SRMR < 0.05$	$0.05 < SRMR < 0.08$

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın amaçları doğrultusunda gerçekleştirilen istatistiksel analizler sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Algılanan Ebeveyn Reddi, Koşulsuz Kendini Kabul, Koşullu Kendini Kabul ve Kişilerarası Bağımlılık Değişkenlerine İlişkin Betimsel İstatistikler ve Korelasyon Analizi Sonuçları

Katılımcıların araştırmada kullanılan ölçme araçlarından aldıkları puanlar arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla Pearson korelasyon katsayıları hesaplanmış ve elde edilen değerler Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4.

Algılanan Ebeveyn Reddi, Koşulsuz Kendini Kabul, Koşullu Kendini Kabul ve Kişilerarası Bağımlılık Arasındaki İlişkilere Yönelik Pearson Korelasyon Analizi Bulguları Ve Betimsel İstatistikler

	1	2	3	4	5
1-EKRÖ-A	1				
2-EKRÖ-B	.527*	1			
3-KSZK	-.292*	-.256*	1		
4-KSLK	.181*	.204*	-.212*	1	
5-KAB	.209*	.166*	-.433*	.525*	1

**p<001, N=475, EKRÖ-A: Ebeveyn Kabul-Red Anne Formu, EKRÖ-B: Ebeveyn Kabul-Red Baba Formu, KSZK: Koşulsuz Kendini Kabul Ölçeği, KSLK: Koşullu Kendini Kabul Ölçeği, KAB: Kişilerarası Bağımlılık Ölçeği*

Tablo 4 incelendiğinde anneden ve babadan algılanan red arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki ($r=.527$) olduğu görülmektedir. Ebeveynlerden herhangi birinden algılanan red arttıkça diğerinden algılanan red de artmaktadır.

Ebeveynlerden algılanan red ile koşullu kendini kabul arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Hem anneden hem de babadan algılanan reddin koşullu

kendini kabulle düşük düzeyde pozitif yönde ilişkili olduğu (sırasıyla $r=.181$, $r=.204$) görülmektedir. Ebeveynlerden algılanan red arttıkça koşullu kendini kabul artmaktadır.

Ebeveynlerden algılanan red ile koşulsuz kendini kabul arasında ise ters yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır. Hem anneden hem de babadan algılanan reddin kendini kabulle düşük düzeyde negatif yönde ilişkili olduğu (sırasıyla $r=-.292$, $r=-.256$) görülmektedir. Ebeveynlerden algılanan red arttıkça koşulsuz kendini kabul azalmaktadır.

Ebeveynlerden algılanan red ile kişilerarası bağımlılık arasında ise pozitif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Hem anneden hem de babadan algılanan reddin kişilerarası bağımlılıkla düşük düzeyde pozitif yönde ilişkili olduğu (sırasıyla $r=.209$, $r=.166$) olduğu görülmektedir. Ebeveynlerden algılanan red arttıkça kişilerarası bağımlılık artmaktadır.

Koşullu ve koşulsuz kendini kabulün kişilerarası bağımlılık ile farklı yönlerde ilişkili olduğu görülmektedir. Koşullu kendini kabul ile kişilerarası bağımlılık arasında orta düzeyde pozitif bir ilişki ($.525$) varken, koşulsuz kendini kabul ile kişilerarası bağımlılık arasında orta düzeyde negatif ($-.433$) bir ilişki olduğu görülmektedir. Koşullu kendini kabul arttıkça kişilerarası bağımlılık artarken, koşulsuz kendini kabul arttıkça kişilerarası bağımlılık azalmaktadır.

Tablo 4'te yer alan korelasyon katsayıları incelendiğinde tüm değişkenler arasında kuramsal olarak beklenen yönde ilişkiler olduğu görülmektedir.

4.2. Yapısal Modelde Yer Alan Gizil Değişkenlerin Göstergelerine İlişkin Betimsel İstatistikler ve Korelasyon Analizi Sonuçları

Modelde yer alan gözlenen değişkenler (göstergeler) arasındaki ilişkileri gösteren korelasyon matrisinin (ortalama ve standart sapma değerleriyle birlikte) rapor edilmesi diğer araştırmacıların bu çalışmadaki analizleri tekrar edebilmesi açısından önemli görülmekte ve önerilmektedir (Şen, 2020). Bu nedenle sınanan yapısal modelde yer alan gizil değişkenlerin göstergeleri olan gözlenen değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları ve bu değişkenlere ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmış ve elde edilen değerler Tablo 5'te sunulmuştur. Ayrıca Tablo 5'te yer alan korelasyon katsayıları gözlenen değişkenler arasında çoklu bağlantı (multicollinearity) probleminin olup olmadığını incelemek için de gereklidir. Tablo 5 incelendiğinde

gözlenen değişkenler arasında çoklu bağlantı sorunu oluşturacak derecede yüksek ($>.85$) bir korelasyona rastlamamıştır.

Tablo 5.

Yapısal Modelde Yer Alan Gözlenene Değişkenlere İlişkin Betimsel İstatistikler ve Korelasyon Analizi Sonuçları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1-ANSEF	1																
2-ANDUS	.651	1															
3-ANIHM	.676	.607	1														
4-ANAYR	.708	.745	.680	1													
5-BASEF	.456	.345	.351	.338	1												
6-BADUS	.410	.486	.435	.484	.628	1											
7-BAIHM	.400	.351	.522	.408	.761	.618	1										
8-BAAYR	.376	.385	.421	.496	.669	.775	.694	1									
9-KZK1	-	-	-	-	-	-	-	-	1								
	.201	.162	.160	.155	.171	.161	.156	.176									
10-KZK2	-	-	-	-	-	-	-	-	.354	1							
	.248	.214	.188	.238	.203	.165	.179	.168									
11-KZK3	-	-	-	-	-	-104	-	-	.404	.379	1						
	.203	.180	.160	.180	.209		.192	.105									
12-KLK1	.106	.159	.119	.136	.176	.138	.215	.153	-	-	-	1					
									.010	.127	.233						
13-KLK2	.119	.137	.121	.144	.102	.112	.170	.102	-	-	-	.585	1				
									.100	.171	.190						
14-KLK3	.115	.172	.138	.160	.165	.153	.184	.132	-	-	-	.565	.584	1			
									.062	.137	.271						
15-OTO	.001	.004	.046	.041	-	-	-	-	-	-	-	.088	.172	.174	1		
					.047	.046	.012	.037	.223	.133	.203						
16-SOE	.212	.199	.176	.189	.204	.192	.197	.131	-	-	-	.288	.296	.318	.135	1	
									.315	.315	.403						
17-DG	.130	.187	.205	.199	.127	.185	.179	.165	-	-	-	.483	.501	.421	.096	.403	1
									.134	.123	.234						
Ort.	1.59	1.47	1.43	1.34	1.85	1.43	1.70	1.34	4.93	4.74	5.47	4.58	4.91	4.26	2.58	1.83	2.64
S	.623	.548	.486	.561	.835	.600	.736	.619	1.12	1.51	1.25	1.00	1.07	1.23	.493	.470	.481

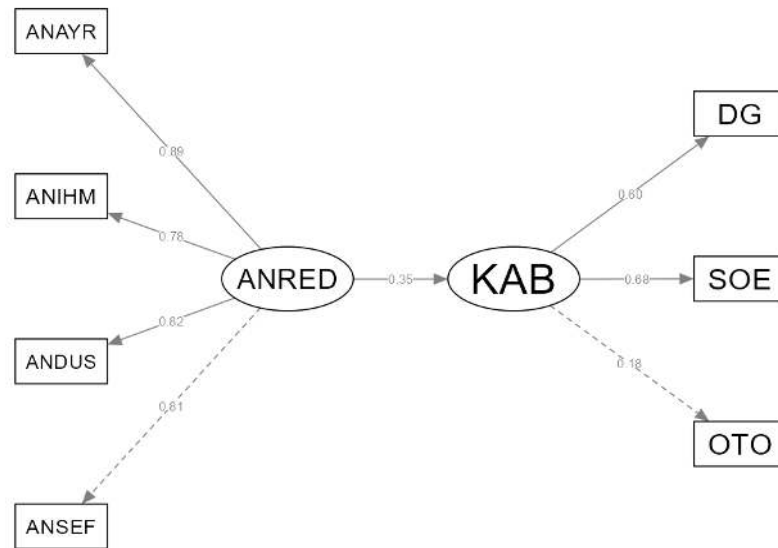
Minimum	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1.5	1.75	1	1	1	1.44
Maksimum	4	4	3.60	3.75	4	4	4	4	7	7	7	7	7	7	7	3.93	3.50	4

ANSEF:EKRÖ-A Şefkat, ANDUS: EKRÖ-A Düşmanlık, ANIHM: EKRÖ-A İhmal, ANAYR: EKRÖ-A Ayrışmamış Red, BASEF: EKRÖ-B Şefkat, BADUS: EKRÖ-B Düşmanlık, BAIHM: EKRÖ-B İhmal, BAAYR: EKRÖ-B Ayrışmamış Red, KZK1: Koşulsuz Kendini Kabul Parsel1, KZK2: Koşulsuz Kendini Kabul Parsel 2, KZK3: Koşulsuz Kendini Kabul Parsel 3, KLK1: Koşullu Kendini Kabul Parsel1, KLK2: Koşullu Kendini Kabul Parsel 2, KLK3: Koşullu Kendini Kabul Parsel 3, OTO: Otonomi, SOE: Sosyal Özgüven Eksikliği, DG: Duygusal Güven

4.3. Anneden Algılanan Red, Koşulsuz Kendini Kabul, Koşullu Kendini Kabul ve Kişilerarası Bağımlılık Arasındaki Doğrudan ve Dolaylı İlişkiler

Anneden algılanan red ile kişilerarası bağımlılık arasındaki ilişkide koşulsuz kendini kabul ve koşullu kendini kabulün aracılık rolünü incelemek için öncelikle gizil değişkenlerin her birinin, göstergeleri tarafından ne ölçüde temsil edildiğini incelemek amacıyla ölçüm modeli oluşturulmuş ve test edilmiştir. Ölçüm modeli dört gizil değişken (I-anneden algılanan red, II-koşulsuz kendini kabul, III-koşullu kendini kabul ve IV-kişilerarası bağımlılık) ve on üç gözlenen değişkenden oluşmaktadır. Elde edilen uyum indeksleri, ölçüm modelinin doğrulandığına işaret etmiştir: ($X^2_{SB} = 136$, $df = 59$, $X^2/df = 2.31$, $CFI = .96$, $TLI = .94$, $RMSEA = .05$, $SRMR = .05$)

Ölçüm modelinin doğrulanmasının ardından gizil değişkenli yapısal eşitlik modellemesi ile araştırma hipotezleri test edilmiştir. Öncelikle “algılanan ebeveyn reddi arttıkça kişilerarası bağımlılık artacaktır” şeklinde ifade edilen Hipotez 1’i (anneden algılanan red özelinde) test etmek amacıyla algılanan anne reddinin dışsal, kişilerarası bağımlılığın ise içsel değişken olduğu gizil değişkenli yapısal model test edilmiştir (Şekil 4). Bulgular anneden algılanan reddin kişilerarası bağımlılık üzerindeki toplam etkisinin (total effect) pozitif ve anlamlı olduğunu ($\beta = .35$, $p < .05$) ortaya koymuş ve Hipotez 1’i anneden algılanan red özelinde desteklemiştir.

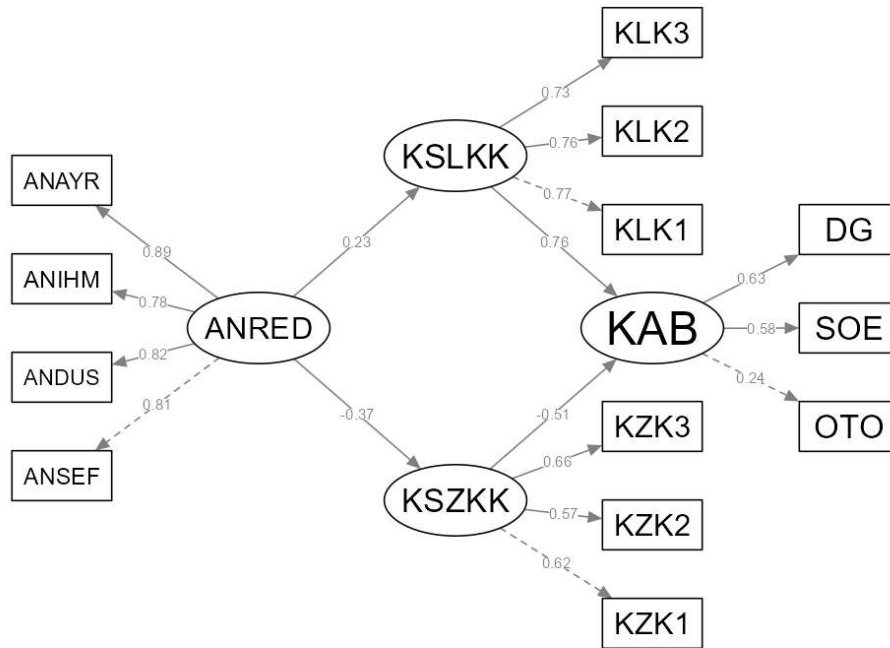
ANAYR: EKRÖ-A Ayrışmamış Red, ANIHM: EKRÖ-A İhmal, ANDUS: EKRÖ-A Düşmanlık, ANSEF: EKRÖ-A Şefkat, ANRED: Anneden Algılanan Red, KAB: Kişilerarası Bağımlılık, DG: Duygusal Güven, SOE: Sosyal Özgüven Eksikliği, OTO: Otonomi

Şekil 4. Anneden Algılanan Reddin Kişilerarası Bağımlılık Üzerindeki Toplam Etkisini

İncelemek İçin Test Edilen Modelin Parametre Tahmin Değerleri

Anneden algılanan red ile kişilerarası bağımlılık arasındaki ilişkide koşulsuz kendini kabul ve koşullu kendini kabulün aracılık rolünü incelemek için test edilen modele ilişkin regresyon katsayıları Şekil 5 ve Tablo 6’da sunulmuştur. Aracı değişkenler olan koşulsuz kendini kabul ve koşullu kendini kabulün modele dahil edilmesi ile anneden algılanan red değişkeninden kişilerarası bağımlılık değişkenine giden yol katsayısının .35’ten .01’e indiği ve manidarlığını yitirdiği ($\beta = .01$, $p > .05$) görüldüğü için bu yol, modelden çıkarılmıştır.

Modele ilişkin elde edilen uyum indekslerinin kabul edilebilir eşik değerler arasında ($X^2_{SB} = 151$, $df = 61$, $X^2/df = 2.48$, $CFI = .95$, $TLI = .94$, $RMSEA = .06$, $SRMR = .06$) olması modelin veri ile uyumlu olduğu ve kabul edilebilir olduğuna işaret etmektedir.

ANAYR: EKRÖ-A Ayrışmamış Red, ANIHM: EKRÖ-A İhmal, ANDUS: EKRÖ-A Düşmanlık, ANSEF: EKRÖ-A Şefkat, ANRED: Anneden Algılanan Red, KAB: Kişilerarası Bağımlılık, DG: Duygusal Güven, SOE: Sosyal Özgüven Eksikliği, OTO: Otonomi, KSLKK: Koşullu Kendini Kabul, KLK1: Koşullu Kendini Kabul Parsel1, KLK2: Koşullu Kendini Kabul Parsel 2, KLK3: Koşullu Kendini Kabul Parsel 3, KSZKK: Koşulsuz Kendini Kabul, KZK1: Koşulsuz Kendini Kabul Parsel1, KZK2: Koşulsuz Kendini Kabul Parsel 2, KZK3: Koşulsuz Kendini Kabul Parsel 3

Şekil 5. Anneden Algılanan Red ile Kişilerarası Bağımlılık Arasındaki İlişkide Koşulsuz Kendini Kabul ve Koşullu Kendini Kabulün Aracılık Rolünü İncelemek İçin Test Edilen Modelin Parametre Tahmin Değerleri

Şekil 5 ve Tablo 6 incelendiğinde anneden algılanan reddin koşulsuz kendini kabul üzerindeki doğrudan etkisinin (direct effect) negatif ve anlamlı olduğu ($\beta = -.37$, $p < .001$) görülmektedir. Bu bulgu “algılanan ebeveyn reddi arttıkça koşulsuz kendini kabul azalacaktır” şeklinde ifade edilen Hipotez 2’yi anneden algılanan red özelinde desteklemektedir.

Tablo 6.

Anneden Algılanan Red ile Kişilerarası Bağımlılık Arasındaki İlişkide Koşulsuz Kendini Kabul ve Koşullu Kendini Kabulün Aracılık Rolünü İncelemek İçin Test Edilen Modelin Parametre Tahmin Değerleri

Parametre		Tahmin	SH	B	z	P
ÖLÇÜM MODELİ						
Gizil	Gözlenen					
ANRED	← ANSEF	1.000	0.0000	0.814		
	← ANDUS	0.883	0.0534	0.817	16.53	< .001
	← ANIHM	0.746	0.0446	0.777	16.73	< .001
	← ANAYR	0.980	0.0565	0.885	17.35	< .001
KSZKK	← KZK1	1.000	0.0000	0.618		
	← KZK2	1.250	0.1440	0.574	8.68	< .001
	← KZK3	1.185	0.1415	0.656	8.37	< .001
KSLKK	← KLK1	1.000	0.0000	0.768		
	← KLK2	1.066	0.0711	0.764	14.99	< .001
	← KLK3	1.165	0.0785	0.725	14.85	< .001
KAB	← OTO	1.000	0.0000	0.241		
	← SOE	2.248	0.5990	0.576	3.75	< .001
	← DG	2.500	0.6456	0.627	3.87	< .001
YAPISAL MODEL						
<i>Doğrudan Etkiler</i>						
Bağımlı	Bağımsız					
KSZKK	← ANRED	-0.5101	0.0888	-0.374	-5.74	< .001
KSLKK	← ANRED	0.3426	0.0811	0.226	4.23	< .001
KAB	← KSZKK	-0.0875	0.0244	-0.511	-3.59	< .001
KAB	← KSLKK	0.1170	0.0295	0.757	3.96	< .001
<i>Dolaylı Etkiler</i>						
ANRED ⇒ KSZKK ⇒ KAB		0.045	0.015	0.191	3.016	0.003
ANRED ⇒ KSLKK ⇒ KAB		0.040	0.014	0.171	2.963	0.003

ANAYR: EKRÖ-A Ayrışmamış Red, ANIHM: EKRÖ-A İhmal, ANDUS: EKRÖ-A Düşmanlık, ANSEF: EKRÖ-A Şefkat, ANRED: Anneden Algılanan Red, KAB: Kişilerarası Bağımlılık, DG: Duygusal Güven, SOE: Sosyal Özgüven Eksikliği, OTO: Otonomi, KSLK: Koşullu Kendini Kabul, KLK1: Koşullu Kendini Kabul Parsel1, KLK2: Koşullu Kendini Kabul Parsel 2, KLK3: Koşullu Kendini Kabul Parsel 3, KSZKK: Koşulsuz Kendini Kabul, KZK1: Koşulsuz Kendini Kabul Parsel1, KZK2: Koşulsuz Kendini Kabul Parsel 2, KZK3: Koşulsuz Kendini Kabul Parsel 3

Anneden algılanan reddin koşullu kendini kabul üzerindeki doğrudan etkisinin (direct effect) pozitif ve anlamlı olduğu ($\beta = .23$, $p < .001$) görülmektedir. Bu bulgu

“algılanan ebeveyn reddi arttıkça koşullu kendini kabul artacaktır” şeklinde ifade edilen Hipotez 3’ü anneden algılanan red özelinde desteklemektedir.

Şekil 5 ve Tablo 6 incelendiğinde koşulsuz kendini kabulün kişilerarası bağımlılık üzerindeki doğrudan etkisinin (direct effect) negatif ve anlamlı olduğu ($\beta = -.51, p < .001$) görülmektedir. Bu bulgu “koşulsuz kendini kabul arttıkça kişilerarası bağımlılık azalacaktır” şeklinde ifade edilen Hipotez 4’ü anneden algılanan red özelinde desteklemektedir.

Koşullu kendini kabulün kişilerarası bağımlılık üzerindeki doğrudan etkisinin (direct effect) pozitif ve anlamlı olduğu ($\beta = .76, p < .001$) görülmektedir. Bu bulgu, “koşullu kendini kabul arttıkça kişilerarası bağımlılık artacaktır” şeklinde ifade edilen Hipotez 5’i anneden algılanan red özelinde desteklemektedir.

Tablo 6 incelendiğinde anneden algılanan reddin kişilerarası bağımlılık üzerinde koşulsuz kendini kabul aracılığıyla olan spesifik dolaylı etkisinin (specific indirect effect) pozitif ve anlamlı olduğu ($\beta = .19, p < .01$) görülmektedir. Bu bulgu “algılanan ebeveyn reddi arttıkça koşulsuz kabul azalacak, koşulsuz kabul azaldıkça kişilerarası bağımlılık artacaktır” şeklinde ifade edilen Hipotez 6’yı anneden algılanan red özelinde desteklemektedir.

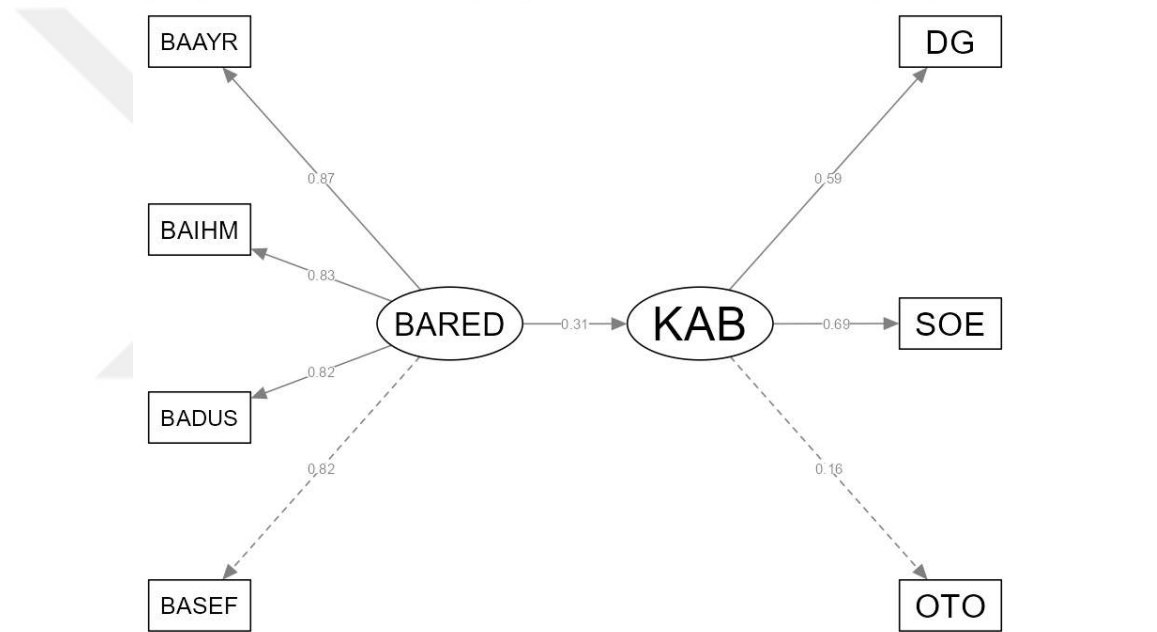
Tablo 6 incelendiğinde anneden algılanan reddin kişilerarası bağımlılık üzerinde koşullu kendini kabul aracılığıyla olan spesifik dolaylı etkisinin (specific indirect effect) pozitif ve anlamlı olduğu ($\beta = .17, p < .01$) görülmektedir. Bu bulgu “algılanan ebeveyn reddi arttıkça koşullu kabul artacak, koşullu kabul arttıkça kişilerarası bağımlılık artacaktır” şeklinde ifade edilen Hipotez 7’yi anneden algılanan red özelinde desteklemektedir.

4.4. Babadan Algılanan Red, Koşulsuz Kendini Kabul, Koşullu Kendini Kabul ve Kişilerarası Bağımlılık Arasındaki Doğrudan ve Dolaylı İlişkiler

Babadan algılanan red ile kişilerarası bağımlılık arasındaki ilişkide koşulsuz kendini kabul ve koşullu kendini kabulün aracılık rolünü incelemek için öncelikle gizil değişkenlerin her birinin göstergeleri tarafından ne ölçüde temsil edildiğini incelemek amacıyla ölçüm modeli oluşturulmuş ve test edilmiştir. Ölçüm modeli dört gizil değişken (I-babadan algılanan red, II-koşulsuz kendini kabul, III-koşullu kendini kabul ve IV-kişilerarası bağımlılık) ve on üç gözlenen değişkenden oluşmaktadır. Elde edilen uyum

indeksleri ölçüm modelinin doğrulandığına işaret etmiştir: ($X^2_{SB} = 215$, $df=59$, $X^2/df=3.64$, $CFI=.92$, $TLI=.90$, $RMSEA=.06$, $SRMR=.08$)

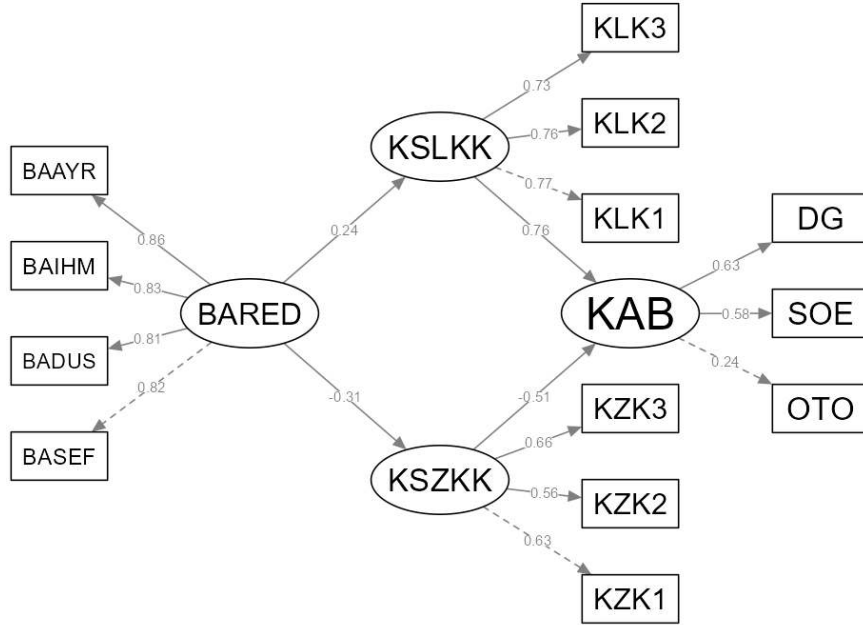
Ölçüm modelinin doğrulanmasının ardından gizil değişkenli yapısal eşitlik modellemesi ile araştırma hipotezleri test edilmiştir. Öncelikle “algılanan ebeveyn reddi arttıkça kişilerarası bağımlılık artacaktır” şeklinde ifade edilen Hipotez 1’i (babadan algılanan red özelinde) test etmek amacıyla algılanan baba reddinin dışsal, kişilerarası bağımlılığın ise içsel değişken olduğu gizil değişkenli yapısal model test edilmiştir (Şekil 6). Bulgular babadan algılanan reddin kişilerarası bağımlılık üzerindeki toplam etkisinin (total effect) pozitif ve anlamlı olduğunu ($\beta = .31$, $p < .05$) ortaya koymuş ve Hipotez 1’i babadan algılanan red özelinde desteklemiştir.

BARED: Babadan Algılanan Red, BAAYR: EKRÖ-B Ayrışmamış Red, BAIHM: EKRÖ-B İhmal, BADUS: EKRÖ-B Düşmanlık, BASEF: EKRÖ-B Şefkat, KAB: Kişilerarası Bağımlılık, DG: Duygusal Güven, SOE: Sosyal Özgüven Eksikliği, OTO: Otonomi

Şekil 6. Babadan Algılanan Reddin Kişilerarası Bağımlılık Üzerindeki Toplam Etkisini İncelemek İçin Test Edilen Modelin Parametre Tahmin Değerleri

Babadan algılanan red ile kişilerarası bağımlılık arasındaki ilişkide koşulsuz kendini kabul ve koşullu kendini kabulün aracılık rolünü incelemek için test edilen modele ilişkin regresyon katsayıları Şekli 7 ve Tablo 7’de sunulmuştur. Aracı değişkenler olan koşulsuz kendini kabul ve koşullu kendini kabulün modele dahil edilmesi ile babadan algılanan red değişkeninden kişilerarası bağımlılık değişkenine giden yol katsayısının .31’den .03’e indiği ve manidarlığını yitirdiği ($\beta = -.03$, $p > .05$) görüldüğü için bu yol, modelden çıkarılmıştır.

BARED: Babadan Algılanan Red, BAAYR: EKRÖ-B Ayırışmamış Red, BAIHM: EKRÖ-B İhmal, BADUS: EKRÖ-B Düşmanlık, BASEF: EKRÖ-B Şefkat, KAB: Kişilerarası Bağımlılık, DG: Duygusal Güven, SOE: Sosyal Özgüven Eksikliği, OTO: Otonomi, KSLK: Koşullu Kendini Kabul, KLK1: Koşullu Kendini Kabul Parsel1, KLK2: Koşullu Kendini Kabul Parsel 2, KLK3: Koşullu Kendini Kabul Parsel 3, KSZKK: Koşulsuz Kendini Kabul, KZK1: Koşulsuz Kendini Kabul Parsel1, KZK2: Koşulsuz Kendini Kabul Parsel 2, KZK3: Koşulsuz Kendini Kabul Parsel 3

Şekil 7. Babadan Algılanan Red ile Kişilerarası Bağımlılık Arasındaki İlişkide Koşulsuz Kendini Kabul ve Koşullu Kendini Kabulün Aracılık Rolünü İncelemek İçin Test Edilen Modelin Parametre Tahmin Değerleri

Modele ilişkin elde edilen uyum indekslerinin kabul edilebilir eşik değerler arasında ($X^2_{SB} = 232$, $df = 61$, $X^2/df = 3.80$, $CFI = .91$, $TLI = .89$, $RMSEA = .08$, $SRMR = .07$) olması modelin veri ile uyumlu olduğu ve kabul edilebilir olduğuna işaret etmektedir.

Şekil 7 ve Tablo 7 incelendiğinde babadan algılanan reddin koşulsuz kendini kabul üzerindeki doğrudan etkisinin (direct effect) negatif ve anlamlı olduğu ($\beta = -.31$, $p < .001$) görülmektedir. Bu bulgu “algılanan ebeveyn reddi arttıkça koşulsuz kendini kabul azalacaktır” şeklinde ifade edilen Hipotez 2’yi babadan algılanan red özelinde desteklemektedir.

Babadan algılanan reddin koşullu kendini kabul üzerindeki doğrudan etkisinin (direct effect) pozitif ve anlamlı olduğu ($\beta = .24$, $p < .001$) görülmektedir. Bu bulgu “algılanan ebeveyn reddi arttıkça koşullu kendini kabul artacaktır” şeklinde ifade edilen Hipotez 3’ü babadan algılanan red özelinde desteklemektedir.

Tablo 7.

Babadan Algılanan Red ile Kişilerarası Bağımlılık Arasındaki İlişkide Koşulsuz Kendini Kabul ve Koşullu Kendini Kabulün Aracılık Rolünü İncelemek İçin Test Edilen Modelin Parametre Tahmin Değerleri

Parametre		Tahmin	SH	β	z	P
ÖLÇÜM MODELİ						
Gizil	Gözlenen					
BARED	← BASEF	1.000	0.0000	0.820		
	← BADUS	0.711	0.0507	0.812	14.02	< .001
	← BAIHM	0.892	0.0453	0.831	19.71	< .001
	← BAAYR	0.781	0.0511	0.863	15.30	< .001
KSZKK	← KZK1	1.000	0.0000	0.630		
	← KZK2	1.206	0.1367	0.564	8.82	< .001
	← KZK3	1.163	0.1408	0.656	8.26	< .001
KSLKK	← KLK1	1.000	0.0000	0.772		
	← KLK2	1.056	0.0701	0.761	15.07	< .001
	← KLK3	1.159	0.0782	0.725	14.82	< .001
KAB	← OTO	1.000	0.0000	0.237		
	← SOE	2.296	0.6325	0.577	3.63	< .001
	← DG	2.551	0.6793	0.627	3.76	< .001
YAPISAL MODEL						
Doğrudan Etkiler						
Bağımlı	Bağımsız					
KSZKK	← BARED	-0.3243	0.0666	-0.315	-4.87	< .001
KSLKK	← BARED	0.2695	0.0577	0.239	4.67	< .001
KAB	← KSZKK	-0.0835	0.0237	-0.507	-3.53	< .001
KAB	← KSLKK	0.1141	0.0295	0.757	3.86	< .001
Dolaylı Etkiler						
BARED ⇒ KSZKK ⇒ KAB		0.027	0.010	0.160	2.794	0.005
BARED ⇒ KSLKK ⇒ KAB		0.031	0.010	0.181	3.077	0.002

BARED: Babadan Algılanan Red, BAAYR: EKRÖ-B Ayırışmamış Red, BAIHM: EKRÖ-B İhmal, BADUS: EKRÖ-B Düşmanlık, BASEF: EKRÖ-B Şefkat, KAB: Kişilerarası Bağımlılık, DG: Duygusal Güven, SOE: Sosyal Özgüven Eksikliği, OTO: Otonomi, KSLK: Koşullu Kendini Kabul, KLK1: Koşullu Kendini Kabul Parsel1, KLK2: Koşullu Kendini Kabul Parsel 2, KLK3: Koşullu Kendini Kabul Parsel 3, KSZKK: Koşulsuz Kendini Kabul, KZK1: Koşulsuz Kendini Kabul Parsel1, KZK2: Koşulsuz Kendini Kabul Parsel 2, KZK3: Koşulsuz Kendini Kabul Parsel 3

Şekil 7 ve Tablo 7 incelendiğinde koşulsuz kendini kabulün kişilerarası bağımlılık üzerindeki doğrudan etkisinin (direct effect) negatif ve anlamlı olduğu ($\beta = -.51$, $p < .001$) görülmektedir. Bu bulgu “koşulsuz kendini kabul arttıkça kişilerarası bağımlılık azalacaktır” şeklinde ifade edilen Hipotez 4’ü babadan algılanan red özelinde desteklemektedir.

Koşullu kendini kabulün kişilerarası bağımlılık üzerindeki doğrudan etkisinin (direct effect) pozitif ve anlamlı olduğu ($\beta = .76$, $p < .001$) görülmektedir. Bu bulgu,

“koşullu kendini kabul arttıkça kişilerarası bağımlılık artacaktır” şeklinde ifade edilen Hipotez 5’i babadan algılanan red özelinde desteklemektedir.

Tablo 7 incelendiğinde babadan algılanan reddin kişilerarası bağımlılık üzerinde koşulsuz kendini kabul aracılığıyla olan spesifik dolaylı etkisinin (specific indirect effect) pozitif ve anlamlı olduğu ($\beta = .16, p < .01$) görülmektedir. Bu bulgu “algılanan ebeveyn reddi arttıkça koşulsuz kabul azalacak, koşulsuz kabul azaldıkça kişilerarası bağımlılık artacaktır” şeklinde ifade edilen Hipotez 6’yı babadan algılanan red özelinde desteklemektedir.

Tablo 7 incelendiğinde babadan algılanan reddin kişilerarası bağımlılık üzerinde koşullu kendini kabul aracılığıyla olan spesifik dolaylı etkisinin (specific indirect effect) pozitif ve anlamlı olduğu ($\beta = .18, p < .01$) görülmektedir. Bu bulgu “algılanan ebeveyn reddi arttıkça koşullu kabul artacak, koşullu kabul arttıkça kişilerarası bağımlılık artacaktır” şeklinde ifade edilen Hipotez 7’yi babadan algılanan red özelinde desteklemektedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde çalışmanın hipotezleri ele alınarak yapılan analizlerin bulguları çerçevesinde tartışma ve yoruma yer verilmiştir.

5.1. Algılanan Ebeveyn Reddi, Koşulsuz Kendini Kabul, Koşullu Kendini Kabul ve Kişilerarası Bağımlılık Değişkenlerine İlişkin Tartışma ve Yorum

Algılanan ebeveyn reddi, koşulsuz kendini kabul, koşullu kendini kabul ve kişilerarası bağımlılık değişkenlerine ilişkin betimsel istatistikler ve korelasyon analizi sonuçlarına göre anne ve babadan algılanan red arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuca göre bireyin anneden ya da babadan algıladığı reddin birbirinden farklılaşmadığı, ebeveynlerin her ikisinin de benzer tutumlara sahip olabileceği söylenebilir.

Analiz sonuçlarına göre ebeveynlerden algılanan red ile koşullu kendini kabul arasında pozitif yönlü bir ilişki; koşulsuz kendini kabul arasında ise negatif yönlü bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Kendini koşullu kabul eden bireyler onlar için önemli olan insanların onayına ihtiyaç duyarlar. Belli koşullar altında öz saygılarını koruyabilirler ve bunun için önemli diğerlerinin ne beklediği, bireyin onlar tarafından nasıl değerlendirildiği önem kazanır (Ellis, 2008). Ebeveynlerinden red algılayan bireylerin, ebeveyni tarafından onay ve kabulü sağlaması, kendini kabul edebilmesi ve öz saygısını da koruyabilmesi için bu koşulların sağlanması gerektiği söylenebilir. Bu sonuçlara ve kuramsal açıklamalara göre kişinin ebeveynlerinden algıladığı red arttıkça kendisini koşulsuz olarak kabulünün de azalacağı söylenebilir. Son yıllarda yapılan bir araştırmaya göre de bu bulgular desteklenmektedir. Kişi (2019), üniversite öğrencilerinde koşulsuz kendini kabulün algılanan stres ile ilişkisi ve anne/kabul reddinin bu ilişkideki aracı rolünü incelediği araştırmasında, ebeveyn red puanları arttıkça, koşullu kabulün arttığını; koşulsuz kabulün azaldığını saptamıştır.

Kuyumcu ve Rohner'ın (2018) Türkiye'de yaşayan 236 genç yetişkin ile gerçekleştirdiği araştırma sonuçlarına göre, ebeveynlerden algılanan kabul arttıkça genç yetişkinlerin kendini kabul düzeylerinin de arttığı gözlenmiştir.

Ergenlerin ebeveynlere bağlanma biçimleri ile kendilerini kabullenmeleri arasındaki ilişkinin incelendiği bir araştırmada, kaygılı ve kaçınan bağlanma gösteren

ergenlerin aynı zamanda düşük kendini kabul gösterdikleri de bulunmuştur. Araştırmacılar bu sonuçlara göre, ebeveyn ve çocuk arasında sağlıklı ve yakın ilişkiler kurulması ve ebeveyn tarafından kabulün ergenlerin uygun kendini kabullerine aracılık edebileceğini vurgulamışlardır (Banárová, Čerešník, & Pipová, 2022).

Literatürde algılanan ebeveyn kabul/reddi ve koşulsuz kendini kabul ile ilgili araştırmaya rastlanmamış olsa da koşulsuz kendini kabul kavramına benzer ya da yakın başka kavramlarla ilgili çalışmalar mevcuttur. Ansari ve Qureshi (2013), yaşları 14 ile 17 arasında değişen 150 katılımcıyla yaptıkları, ebeveyn kabul-reddi ile benlik saygısı arasındaki ilişkileri incelediği araştırmasında, ebeveyn kabulünü algılayan bireylerin benlik saygılarının yüksek; ebeveyn reddini algılayanların ise benlik saygılarının düşük olduğu sonucunu elde etmişlerdir.

Ebeveyn reddinin benlik saygısı ve yaşam doyumu ile ilişkisinin incelendiği bir araştırmada, 20 ve 40 yaşları arasında 60 kişi ile çalışılmıştır. Sonuçlara göre ebeveyn reddi benlik saygısı ve yaşam doyumu ile negatif yönde bir ilişkiye sahiptir ve ebeveyn reddinin benlik saygısı ve yaşam doyumu üzerinde önemli bir etkisi vardır. Ayrıca araştırmacılar, benlik saygısının yaşam doyumundan çok ebeveyn reddinden etkilendiğini belirtmişlerdir (Yasmin & Hossain, 2014). Kawash, Kerr ve Clewes'de (1985) yaptıkları çalışmada ebeveynlerinden kabul algılayan bireylerin red algılayanlara göre daha yüksek benlik saygısına sahip olduklarını bulmuşlardır. Benlik saygısı ve kendini kabul arasında güçlü bir ilişki vardır (Ryff, 1989). Rohner, kişilik alt kuramında reddedilmiş hisseden bireylerin, olumsuz benlik saygısı geliştirebileceğini ifade etmiştir. Bireyler, kendilerini önemli diğerlerinin onları gördüğünü düşündükleri gibi görmeye eğilimlidirler. Bu nedenle, çocuklar ve yetişkinler, bağlanma figürlerinin kendilerini sevmediğini hissettiklerinde, sevilmediklerini, hatta sevmeye değer olmadıklarını hissetmeleri muhtemeldir (Rohner, 2021).

Proctor, Tweed ve Morris (2021) ebeveynlerden algılanan koşullu saygı ile koşulsuz olumlu öz-saygı arasındaki ilişkileri incelemiş ve ebeveynlerden algılanan koşullu saygının düzeyi arttıkça gençlerin kendilerine yönelik koşulsuz olumlu öz-saygılarının azaldığını bulmuşlardır.

Araştırmanın bir diğer değişkeni olan kişilerarası bağımlılık ile ebeveynlerden algılanan red arasında pozitif yönlü bir ilişki elde edilmiştir. Ebeveynlerden algılanan red arttıkça kişilerarası ilişkilerde bağımlılık da artmaktadır. Rohner kişilik alt kuramında ebeveyni tarafından kabul edilmeyen ve bunu hatırlayan yetişkinlerin bazı kişilik eğilimlerine yatkınlığı olduğunu ve bunlardan birinin de bağımlılık olduğunu söylemiştir

(Khaleque & Rohner, 2002). Rohner, bağımlı insanları çevresindeki önemli diğer insanlardan olumlu tepkiler almaya çalışan ve bu olumlu tepkiler için birçok girişimde bulunabilecek kişiler olarak tanımlamıştır (Rohner, 2004). Bornstein'e göre (2012), bağımlı bir kişilik yöneliminin gelişiminde ebeveyn davranışlarının rolü büyüktür. İlk olarak, tek başına ya da birlikte aşırı korumacı ve otoriter ebeveynlik çocuğun kendilik şemasını savunmasız ve zayıf (çaresiz bir benlik kavramı) olarak içselleştirmesine neden olarak bağımlılığın gelişimini teşvik eder. Buna göre güçlü bir koruyucu bakıcı olmadan çocuklara tehlikelerle dolu dünyada hayatta kalamayacaklarını öğretir ve kırılgan ve etkisiz olduklarını göstererek çaresiz bir benlik kavramının gelişmesine neden olabilir. Otoriter ebeveynlik, çocuğa benzer bir dizi temel inanç aşılar ve hayatta ilerlemenin yolunun başkalarının talep ve beklentilerine boyun eğmek olduğu mesajını verir. Ebeveynlerinden red algılayan bireylerin yaşamlarının ileriki dönemlerinde de onlar için önemli diğer insanların bilinçli/bilinçsiz olarak sanki ebeveyninin davranış biçimine sahip olabileceğini düşünerek onların onayını ve kabulünü almak için ilişkilerinde bağımlı hale gelebileceği söylenebilir.

Değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesiyle elde edilen bir diğer bulgu da koşullu kendini kabul arttıkça kişilerarası bağımlılık artarken, koşulsuz kendini kabul arttıkça kişilerarası bağımlılığın azaldığıdır. Ellis'in tanımına göre (1973), koşulsuz kendini kabul, özellik, karakter, başarı, amaç, sosyal olarak onaylanmaya ihtiyaç duymaksızın kişinin kendini kabul etmesidir (Akt; Kapıkıran, 2010). Oysa kişilerarası ilişkilerinde bağımlı olan bir birey diğerlerinin kabulüne ve onayına ihtiyaç duyar. Turgut ve Yücel (2020), beliren ve genç yetişkinlerde koşulsuz kendini kabul ile ilişki bağımlılığı arasındaki ilişkide olumsuz değerlendirilme korkusunun aracı rolünü incelemişlerdir. Daha yüksek ilişki bağımlılığı gösteren bireylerin yüksek düzeyde olumsuz değerlendirilme korkularının olduğu ve düşük düzeyde koşulsuz kendini kabul gösterdikleri sonucuna ulaşmışlardır. Ellis ve Harper (1997), kendini koşulsuz olarak kabul edenlerin diğerlerinin onayına daha az gereksinim duyduğunu ifade eder (Bingöl & Batık, 2018).

5.2. Algılanan Ebeveyn Reddi ile Kişilerarası Bağımlılık Arasındaki İlişkide Koşulsuz Kendini Kabul ve Koşullu Kendini Kabulün Aracılık Rolüne İlişkin Tartışma ve Yorum

Ebeveynlerden algılanan red ile kişilerarası bağımlılık arasındaki ilişkide koşulsuz kendini kabulün aracılık rolünü incelemek için yapılan analizler sonucunda hem anneden hem de babadan algılanan reddin kişilerarası bağımlılık üzerinde koşulsuz kendini kabul aracılığıyla olan spesifik dolaylı etkisinin (specific indirect effect) pozitif ve anlamlı olduğu görülmüştür. Bu sonuçlara göre, algılanan ebeveyn reddi arttıkça koşulsuz kabulün azalacağını, koşulsuz kabul azaldıkça kişilerarası bağımlılığın artacağını söyleyebiliriz.

Ebeveynlerden algılanan red ile kişilerarası bağımlılık arasındaki ilişkide koşullu kendini kabulün aracılık rolünü incelemek için yapılan analizler sonucunda hem anneden hem de babadan algılanan reddin kişilerarası bağımlılık üzerinde koşullu kendini kabul aracılığıyla olan spesifik dolaylı etkisinin (specific indirect effect) pozitif ve anlamlı olduğu belirtilmiştir. Bu sonuçlara göre, algılanan ebeveyn reddi arttıkça koşullu kabulün artacağını, koşullu kabul arttıkça kişilerarası bağımlılığın artacağını söyleyebiliriz.

Bireyin ebeveyninden red algılaması, kendi benliğini tam olarak ifade edememesine neden olabilir. Red yerine kabulü sağlamak, onaylanmak adına onun için önemli olan diğer insanların onun davranışlarını onaylayabileceği bir şekilde davranma çabasına girebilir. Böyle bir durumda kişi diğerlerinden kabul görebilmek için kişilerarası ilişkilerinde bağımlı hale gelebilir. Rohner, kuramının kişilik alt teorisinde reddedildiğini hisseden bireylerin kaygılı ve güvensiz duygu durumuyla baş edebilmek ve ihtiyaçlarını karşılamak için genellikle olumlu tepkiler alma isteklerini arttırdıklarını ve daha bağımlı hale gelme eğiliminde olduklarını ifade etmiştir (Rohner, Khaleque & Cournoyer, 2005).

Güngör ve Bornstein (2010), çalışmalarında anne ve babadan algılanan sıcaklığın kaçınan ve kaygılı bağlanma ile negatif yönde ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Ebeveynlerinden sıcaklık algılayan ergenler yakın arkadaşları ile ilişkilerinde daha az kaçınan ve kaygılı bağlanma sergilemişlerdir. Bornstein (2005), sağlıklı olan bağımlılığın kaygılı ve güvensiz bağlanma ile ilişkili olduğunu belirtir ve bu çalışmanın da sonuçlarına göre ebeveyninden sıcaklık/kabul algılayan ergenlerin kişilerarası ilişkilerinde bağımlı davranmayacağı söylenebilir. Bir önceki tartışma kısmında ifade edildiği üzere Banárová, Čerešník ve Pipová (2022), ergenlerin ebeveynlere bağlanma biçimleri ile kendilerini kabullenmeleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında,

kaygılı ve kaçınan bağlanma gösteren ergenlerin aynı zamanda düşük kendini kabul gösterdiklerini de belirtmişlerdir.

Deveci Şirin (2019) güvensiz bağlanma boyutları olan kaçınan ve kaygılı bağlanmanın, yetişkinlerin geriye dönük çocukluk dönemindeki ebeveyn kabul-reddi algıları ile ayrılık kaygısı arasındaki ilişkide aracı rollerini incelemek üzere bir model geliştirmeyi amaçladığı çalışmasında 1534 katılımcıya Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Ölçeği ve Yetişkin Ayrılık Kaygısı Anketini uygulamıştır. Çalışmada geliştirilen yapısal eşitlik modelinin test edilmesi sonucunda güvensiz bağlanma boyutlarının (kaçınan ve kaygılı) algılanan ebeveyn kabul-reddi ile ayrılık kaygısı arasındaki ilişkide tam aracı bir role sahip olduğu görülmüştür.

Guterman (2020), koşulsuz kendini kabulün, bireyin kendisini ve hayatı farklı bir açıdan görmesini sağlayan güçlü bir yol olduğunu belirtmiştir. Bu araştırmaların sonuçlarına göre, ebeveyn ve çocuk arasında kurulan ilişkinin sıcaklığı, bağlanma biçimi, çocuğun ebeveyninden algıladığı red ya da kabul, ileriki zamanlarda kuracağı ilişkilerde de benzer bağlanma biçimlerini gösterebileceğini ortaya koymaktadır. Birey kendisinde sağlayacağı koşulsuz kabul aracılığıyla daha sonraki kişilerarası ilişkilerinde çoğu zaman sağlıklı ve işlevsiz olan bağımlılığın ortaya çıkmasını engelleyebilir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde araştırmada elde edilen bulgular kapsamında sonuçlara ve bu sonuçlar doğrultusunda hem araştırmacılara hem de uygulamaya dönük önerilere yer verilecektir.

6.1. Sonuçlar

Bu araştırma kapsamında üniversite öğrencilerinde algılanan ebeveyn reddi, kendini kabul (koşullu/koşulsuz) ve kişilerarası bağımlılık arasındaki doğrudan ve dolaylı ilişkiler incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda algılanan ebeveyn reddi, kendini kabul (koşullu/koşulsuz) ve kişilerarası bağımlılık konusundaki kuramsal beklentiler ve görgül bulgular çerçevesinde kurgulanan bir yapısal modelin sınanması amaçlanmış olup aşağıda sonuçlara yer verilmiştir.

1. Anneden ve babadan algılanan red arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bu araştırmadaki verilere göre anne veya babanın herhangi birinden algılanan red arttıkça diğerinden algılanan red de artmaktadır.
2. Anneden algılanan reddin kişilerarası bağımlılık üzerindeki toplam etkisi pozitif ve anlamlı bulunmuştur.
3. Babadan algılanan reddin kişilerarası bağımlılık üzerindeki toplam etkisi pozitif ve anlamlı bulunmuştur.
4. Koşulsuz kendini kabulün kişilerarası bağımlılık üzerindeki doğrudan etkisi negatif ve anlamlı bulunmuştur.
5. Koşullu kendini kabulün kişilerarası bağımlılık üzerindeki doğrudan etkisi pozitif ve anlamlı bulunmuştur.
6. Anneden algılanan reddin koşulsuz kendini kabul üzerindeki doğrudan etkisi negatif ve anlamlı bulunmuştur.
7. Anneden algılanan reddin koşullu kendini kabul üzerindeki doğrudan etkisi pozitif ve anlamlı bulunmuştur.
8. Anneden algılanan reddin kişilerarası bağımlılık üzerinde koşulsuz kendini kabul aracılığıyla olan spesifik dolaylı etkisi (specific indirect effect) pozitif ve anlamlı bulunmuştur.

9. Anneden algılanan reddin kişilerarası bağımlılık üzerinde koşullu kendini kabul aracılığıyla olan spesifik dolaylı etkisi pozitif ve anlamlı olduğu bulunmuştur.

10. Babadan algılanan reddin koşulsuz kendini kabul üzerindeki doğrudan etkisi negatif ve anlamlı bulunmuştur.

11. Babadan algılanan reddin koşullu kendini kabul üzerindeki doğrudan etkisi pozitif ve anlamlı bulunmuştur.

12. Babadan algılanan reddin kişilerarası bağımlılık üzerinde koşulsuz kendini kabul aracılığıyla olan spesifik dolaylı etkisi (specific indirect effect) pozitif ve anlamlı bulunmuştur.

13. Babadan algılanan reddin kişilerarası bağımlılık üzerinde koşullu kendini kabul aracılığıyla olan spesifik dolaylı etkisi (specific indirect effect) pozitif ve anlamlı bulunmuştur.

6.2. Öneriler

Çalışmanın bu bölümünde hem araştırmacılara hem uygulayıcılara yönelik önerilere yer verilmiştir.

6.2.1. Uygulamaya İlişkin Öneriler

1. Bu araştırmadan elde edilen sonuçlara göre ebeveynden algılanan red arttıkça kişinin kendini koşulsuz olarak kabulü azalmaktadır. Kendini koşulsuz olarak kabul edebilen bir bireyin yaşama ve zorluklarına karşı daha sağlıklı bir bakış açısına sahip olabileceğini söyleyebiliriz. Bu yüzden bir çocuğun sağlıklı bir benlik oluşturmada önemli özneler olan anne ve babaların çocuklarına karşı hangi tutumlarının ve davranış biçimlerinin uygun olup olmadığını bilmesi çocukların sağlıklı bir benlik oluşturmada önem arz etmektedir. Özellikle okullarda çalışan psikolojik danışmanların anne ve babalara vereceği, ebeveyn kabulü/reddinin çocuğun benlik gelişimindeki rolü ile ilgili grup rehberlik çalışmaları için bilgilendiri seminerler, eğitimler ve bireysel olarak yapabileceği konsültasyon çalışmaları çocuğun sağlıklı ebeveyn tutumlarıyla karşılaşması açısından önemlidir.

2. Sadece okullarda çalışan psikolojik danışmanlar değil ruh sağlığı hizmeti veren tüm çalışanlar için bireyi koşulsuz ve saygıyla kabul etmek danışma sürecinin önemli gereklerinden biridir. Böylece kendini koşulsuz kabul edemeyen danışanlar, terapi/danışma gibi güvenli bir ortamda koşullu kabulü azaltarak, koşulsuz kabulün

arttırılmasına yönelik yapılacak müdahaleler ile benliklerine yönelik daha sağlıklı bir bakış açısına sahip olabilirler. Bireysel ve grup çalışmalarında koşulsuz kendini kabulü sağlayacak müdahale ve çalışmaların yapılması danışanları benlik gelişimi açısından destekleyebilir.

3. Bu araştırmadan elde edilen sonuçlara göre bireyin koşulsuz kabul düzeyi arttıkça kişilerarası bağımlılığı azalmaktadır. Bu iki kavram kuramsal açıklamalarda da açıklandığı gibi birbiri arasında zıt anlamlar içermektedir. Koşulsuz kendini kabulde kişi herhangi birinin saygısına, onayına ihtiyaç duymazken, kişilerarası bağımlılıkta kişi diğerlerinden onay ve olumlu yanıt alma ihtiyacı içindedir. Danışma sürecinde bağımlı özellik gösteren danışanların koşulsuz kendini kabul düzeyleri arttırılmaya çalışılabilir.

4. Bu araştırmadan elde edilen sonuçlara göre ebeveynlerden algılanan red arttıkça bireylerin kişilerarası bağımlılığı da artmaktadır. Ruh sağlığı çalışanları, sürdürdükleri danışma sürecinde, danışanın kendine ve ebeveynlerinin davranışlarına yönelik farkındalığının arttırılmasına yardımcı olarak var olan kişilerarası ilişkilerdeki tutumlarının da değişmesine yardımcı olabilir.

6.2.2. Yapılacak Araştırmalara İlişkin Öneriler

1. Bu araştırma kapsamında sadece üniversitede öğrenim gören öğrencilerle çalışılmıştır. Farklı gelişim dönemlerinde olan bireylerle de algılanan ebeveyn kabul-reddi, koşulsuz kendini kabul ve kişilerarası bağımlılık arasındaki ilişkilerin incelenmesi elde edilen sonuçların yaygınlaştırılması ve karşılaştırılması açısından önemlidir.

2. Bu araştırmada veriler Çukurova Üniversitesi'nin iki fakültesinde öğrenim gören öğrencilerden elde edilmiştir. Araştırmada incelenen değişkenler ile ilgili verilerin birden fazla üniversite ve çeşitlilik içeren fakülte ve bölümlerden toplanması yine bu araştırmada elde edilen sonuçların yaygınlaştırılması ve karşılaştırılması açısından önemlidir.

3. Literatürde direkt olarak algılanan ebeveyn kabul-reddi, koşulsuz kendini kabul ve kişilerarası bağımlılık arasındaki ilişkileri inceleyen yeterli sayıda çalışma bulunmamaktadır. Bu araştırma kapsamında kurulan hipotezlerin araştırma bulgularına göre doğrulanması bu değişkenler arasında anlamlı ilişkiler olduğunu göstermektedir. Daha sonraki araştırmalar için bu araştırmada incelenen değişkenlerle ilişkili olan, algılanan ebeveyn kabul-reddi ile öz-saygı, öz-yeterlilik ve ilişki bağımlılığı değişkenleri arasındaki ilişkiler incelenebilir.

4. Bu araştırmadaki değişkenlerden biri olan algılanan ebeveyn kabul-red kuramı Rohner tarafından daha sonraki zamanlarda kişilerarası kabul-red olarak genişletilmiştir. Daha sonraki araştırmalar için kişilerarası kabul-red ile kişilerarası bağımlılık değişkenleri arasındaki ilişkiler incelenebilir ve bu araştırmadan elde edilen sonuçlarla karşılaştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Ainsworth, M. D. S. (1969). Object relations, dependency, and attachment: A theoretical review of the infant-mother relationship. *Child development*, 40(4), 969-1025.
- Ainsworth, M. D. S. (1989). Attachment beyond infancy. *American Psychologist*, 44(4), 709-716.
- Anderson, J. C., & Gerbing, D. W. (1988). Structural equation modeling in practice: A review and recommended two-step approach. *Psychological bulletin*, 103(3), 411-423
- Ansari, B., & Qureshi, S. S. (2013). Parental acceptance and rejection in relation with self-esteem in adolescents. *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*, 4(11), 552-557
- Arslan, R. (2017). Algılanan ebeveynlik biçimleri, erken dönem uyumsuz şemalar ve kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkiler: Şema terapi modeli çerçevesinde bir inceleme. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Klinik Psikoloji Bilim Dalı.
- Aşık, M. (2019). Üniversite öğrencilerinin öz yeterlik düzeylerinin öz anlayış ve ebeveyn kabul-reddine ilişkin algıları çerçevesinde incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı.
- Avcı, G. (2016). Kişiler arası bağımlılık eğiliminin ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalara etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı.
- Banárová, K., Čerešník, M., & Pipová, H. (2022). Avoidance, anxiety towards parents, and self-acceptance of adolescents in the system of higher secondary education. *Adiktologie*, 22 (2), 82–93.
- Barak, T. (2018). Üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile kişiler arası bağımlılık düzeyi arasındaki ilişkilerin incelenmesi (Bir vakıf üniversitesi örneği).Yüksek Lisans Tezi. Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Ana Bilim Dalı.
- Bayat, B. (2015). Algılanan ebeveyn kabul reddinin yetişkinlik dönemindeki psikopatoloji ile ilişkisi: kontrol odağının ve benlik kurgularının aracı rolü.

Yüksek Lisans Tezi. Hacattepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Ana Bilim Dalı, Klinik Psikoloji Bilim Dalı.

- Bernard, M. E., (2014). Introduction to the Strength of Self-Acceptance: Theory, Theology and Therapy. In M. E. Bernard(Eds.), *The strength of self-acceptance: Theory, practice and research*. Springer Science & Business Media.
- Bingöl, T. Y., & Batık, M. V. (2018). Psikolojik danışman adaylarının koşulsuz kendini kabul düzeyleri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7.4, 2438-2453.
- Bornstein, R. F., Masling, J., & Poynton, F. G. (1987). Orality as a factor in interpersonal yielding. *Psychoanalytic Psychology*, 4(2), 161-170.
- Bornstein, R. F. (1992). The dependent personality: developmental, social, and clinical perspectives. *Psychological Bulletin*, 112, 3-23.
- Bornstein, R. F. (1993). *The dependent personality*. New York: The Guilford Press.
- Bornstein, R. F., Krukonis, A. B., Manning, K. A., Mastrosimone, C. C., & Rossner, S. C. (1993a). Interpersonal dependency and health service utilization in a college student sample. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 12(3), 262-279.
- Bornstein, R. F. (1996). Beyond orality: toward an object relations/interactionist reconceptualization of the etiology and dynamics of dependency. *Psychoanalytic Psychology*, 13(2), 177-203.
- Bornstein, R. F. (2005). *The dependent patient: a practitioner's guide*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Bornstein, R. F. (2011). An interactionist perspective on interpersonal dependency. *Current Directions in Psychological Science*, 20(2), 124-128.
- Bornstein, R. F. (2012). From dysfunction to adaptation: An interactionist model of dependency. *Annual Review of Clinical Psychology*, 8, 291-316.
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss, Vol. 1: Attachment*, 2nd edition. New York: Basic Books.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayınları
- Campo, A. T., & Rohner, R. P. (1992). Relationships between perceived parental acceptance-rejection, psychological adjustment, and substance abuse among young adults. *Child Abuse & Neglect*, 16(3), 429-440.
- Chamberlain, J. M., & Haaga, D. A. (2001). Unconditional self-acceptance and psychological health. *Journal of Rational-Emotive and Cognitive-Behavior Therapy*, 19(3), 163-176.

- Colin, V.L. (1996). *Human attachment*. New York: McGraw-Hill.
- Cooley, C. H. (1902). *Human nature and the social order*. New York: Scribner's.
- Corey, G. (2008). *Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları*. (Tuncay Ergene, Çev.). Ankara: Mentis Yayınları.
- Çağlar, E. (2020). Üniversite öğrencilerinde algılanan ebeveyn tutumları ile affetme arasındaki ilişkide koşulsuz kendini kabulün aracı rolü. Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı.
- David, D., Cotet, C. D., Szentagotai, A., McMahon, J., & Diguseppe, R. (2013). Philosophical versus psychological unconditional acceptance: Implications for constructing the unconditional acceptance questionnaire. *Journal of Evidence-Based Psychotherapies*, 13(2A), 445.
- Dedeler, M., Akün, E., & Batıgün, A. D. (2017). Yetişkin ebeveyn kabul-red ölçeği-kısa form'un uyarlama çalışması. *Düşünen Adam*, 30(3), 181-193.
- Demir, R., & Türk, F. (2020). Pozitif psikoloji: Tarihçe, temel kavramlar, terapötik süreç, eleştiriler ve katkılar. *Humanistic Perspective*, 2(2), 108-125.
- Deveci Şirin, H. (2019). Parental acceptance–rejection and adult separation anxiety: The mediation of adult attachment insecurity. *Sage Open*, 9(4), Parental acceptance–rejection and adult separation anxiety: The mediation of adult attachment insecurity. *Sage Open*, 9(4).
- Diguseppe R. A. , Doyle K. A., Dryden W., Backx W., (2017). *Rasyonel Duygucu Davranışçı Terapi Uygulamacısının Bir Kılavuzu*. (Murat Artıran, Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Dökmeci, M. (2017). Üniversite öğrencilerinde ebeveyn kabulü-reddi ve duygusal tepkisellik arasında öz-duyarlılığın aracı rolü. Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Ellis, A. (1994). Reason and emotion in psychotherapy: Revised and updated. *New York: Birch Lane*.
- Ellis, A. (2005). Why I (really) became a therapist. *Journal of clinical psychology*, 61(8), 945-948.
- Ellis, A. (2008). *Kendinizi Daha İyi Hissedin, Daha İyi Olun, Daha İyi Kalın*. (Semra Kunt Akbaş, Çev.). HYB Yayıncılık.
- Ellis, A., ve Harper, R. A. (1997). *A guide to rational living* (3rd Ed.). North Hollywood, CA: Wilshire.

- Farber, B. A., & Doolin, E. M. (2011). Positive regard. *Psychotherapy*, 48(1), 58.
- Ferrari, J. R. (1994). Dysfunctional procrastination and its relationship with self-esteem, interpersonal dependency, and self-defeating behaviors. *Personality and Individual Differences*, 17(5), 673-679.
- Finney, J. C. (1961). Some maternal influences on children's personality and character. *Genetic Psychology Monographs*, 63, 199-278.
- Flett, G. L., Besser, A., Davis, R. A., & Hewitt, P. L. (2003). Dimensions of perfectionism, unconditional self-acceptance, and depression. *Journal of Rational-Emotive and Cognitive-Behavior Therapy*, 21(2), 119-138.
- Gallucci, M. ve Jentschke, S. (2021) SEMlj: jamoviSEM analysis. [jamovi module] <https://semlj.github.io/>.
- Guterman, L. (2020). *The Progression of Parenting and Childhood Leading to Developing an Understanding of Unconditional Self-Acceptance*. Hofstra University.
- Güngör, D., & Bornstein, M. H. (2010). Culture-general and-specific associations of attachment avoidance and anxiety with perceived parental warmth and psychological control among Turk and Belgian adolescents. *Journal of Adolescence*, 33(5), 593-602.
- Gürbüz, S. (2021). *Amos ile yapısal eşitlik modellemesi* (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hirschfeld, R. M., Klerman, G. L., Gouch, H. G., Barrett, J., Korchin, S. J., & Chodoff, P. (1977). A measure of interpersonal dependency. *Journal of personality assessment*, 41(6), 610-618.
- Homan, K. J. (2018). Secure attachment and eudaimonic well-being in late adulthood: The mediating role of self-compassion. *Aging & mental health*, 22(3), 363-370.
- Ildiz, G. I., & Ayhan, A. B. (2020). A study of predictive role of parental acceptance rejection perceived by children on secure attachment level. *Current Psychology*, 1-10.
- İnanç, B., & Yerlikaya, E. E. (2008). *Kişilik Kuramları*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- İşmen, E., & AYDIN, B. (1993). Duygusal istismarın liseli ergenlerin kendini kabul seviyelerine etkisi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(8), 127-134.

- Jorgensen, T. D., Pornprasertmanit, S., Schoemann, A. M., Rosseel, Y., Miller, P., Quick, C., Garnier-Villareal, M., Selig, J., Boulton, A., Preacher, K., Coffman, D., Rhemtulla, M., Robitzsch, A., Enders, C., Arslan, R., Clinton, B., Panko, P., Merkle, E., Chesnut, S., Byrnes, J., Rights, J. D., Longo, Y., Mansolf, M., Ben-Shachar, M. S., Rönkkö, M. (2019). semTools: Useful Tools for Structural Equation Modeling. [R Package]. <https://CRAN.R-project.org/package=semTools>. adresinden alınmıştır.
- Kapıkıran, N. A., & Kapıkıran, Ş. (2010). Koşulsuz kendini kabul ölçeğinin Türk üniversite öğrencileri için geçerliği ve güvenirliği. *Kriz Dergisi*, 18(1), 33-44.
- Kawash, G. F., Kerr, E. N., & Clewes, J. L. (1985). Self-esteem in children as a function of perceived parental behavior. *The Journal of psychology*, 119(3), 235-242.
- Khaleque, A., & Rohner, R. P. (2002). Perceived parental acceptance-rejection and psychological adjustment: A meta-analysis of cross-cultural and intracultural studies. *Journal of Marriage and Family*, 64(1), 54-64.
- Kılıççı, Y. (1985). Üniversite öğrencilerinin kendini kabul ile ilgili yaygın sorunları. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Basımevi.
- Kiş, F. A. (2019). Üniversite öğrencilerinde koşulsuz kendini kabulün algılanan stres ile ilişkisi ve anne kabul/reddinin bu ilişkideki aracı rolü. Yüksek Lisans Tezi. Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji Anabilim Dalı.
- Kline, R. B. (2015). *Principles and practice of structural equation modeling*. Guilford publications.
- Kline, R. B. (2016). *Principles and practice of structural equation modeling* (4th ed.). New York, NY: Guilford.
- Kuyumcu, B., & Rohner, R. P. (2018). The relation between remembered parental acceptance in childhood and self-acceptance among young Turkish adults. *International Journal of Psychology*, 53(2), 126-132.
- Little, T. D., Cunningham, W. A., Shahar, G., & Widaman, K. F. (2002). To parcel or not to parcel: Exploring the question, weighing the merits. *Structural equation modeling*, 9(2), 151-173.
- Matejcek, Z., & Kadubcova, B. (1983). Perceived parental acceptance-rejection and personality organization among Czech elementary school children. *Behavior Science Research*, 18(4), 259-268.
- Mendo-Lázaro, S., León-del-Barco, B., Polo-del-Río, M. I., Yuste-Tosina, R., & López-Ramos, V. M. (2019). The role of parental acceptance–rejection in emotional

- instability during adolescence. *International journal of environmental research and public health*, 16(7), 1194.
- Murray, H. A. (1938). *Explorations in personality*. New York: Oxford University Press.
- Öngider, N. (2013). Boşanmış ve evli ailelerden gelen çocukların algıladıkları ebeveyn kabul-red düzeyleri ile psikolojik uyum düzeylerinin karşılaştırılması. *Klinik Psikiyatri*, 16, 164-174.
- Özkay Aydoğan, S. (2016). *Üniversite öğrencilerinin kişilerarası bağımlılık, benlik saygısı ve aidiyet ihtiyaçları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pektaş, E. (2015). Üniversite öğrencilerinin algıladıkları ebeveyn kabul-reddi ile depresyon ve sürekli kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi: duygu düzenleme güçlüklerinin aracı rolü. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Klinik Psikoloji Bilim Dalı.
- Popov, S., Radanović, J., & Biro, M. (2016). Unconditional self-acceptance and mental health in ego-provoking experimental context. *Suvremena psihologija*, 19(1), 71-79.
- Proctor, C., Tweed, R. G., & Morris, D. B. (2021). Unconditional positive self-regard: The role of perceived parental conditional regard. *The Humanistic Psychologist*, 49(3), 400-422.
- R Core Team (2021) R: A Language and environment for statistical computing. (version 4.1) [Compute Software] <https://cran.r-project.org> adresinden alınmıştır.
- Ramírez-Uclés, I., González-Calderón, M. J., del Barrio-Gándara, V., & Carrasco, M. Á. (2018). Perceived parental acceptance-rejection and children's psychological adjustment: The moderating effects of sex and age. *Journal of Child and Family Studies*, 27(4), 1336-1348.
- Revelle, W. (2019). psych: Procedures for Psychological, Psychometric, and Personality Research. [R package] <https://cran.r-project.org/package=psych> adresinden alınmıştır.
- Rogers, C. R. (1957). The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. *Journal of consulting Psychology*, 21(2), 95-103.
- Rogers, R. C. (1959) A theory of therapy, personality, and interpersonal relationships, as developed in the client-centered framework, (Ed. S. Koch) *Psychology: A study of a science* (Vol. 3) New York: McGrawHill.

- Rohner, R. P. (1960). Child acceptance-rejection and modal personality in three Pacific societies. M.A. Thesis, Stanford University
- Rohner, R. P. (1975). They love me, they love me not: A worldwide study of the effects of parental acceptance and rejection. New Haven, CT: HRAF Press (Available as e-book from Rohner Research Publications, Storrs, CT).
- Rohner, R. P. (1980). Worldwide tests of parental acceptance-rejection theory: An overview. *Behavior Science Research*, 15(1), 1-21.
- Rohner, R. P. (1986). The warmth dimension: Foundations of parental acceptance-rejection theory. Beverly Hills, CA: Sage Publications, Inc. (Available as e-book from Rohner Research Publications, Storrs, CT).
- Rohner, R. P. (1994). Patterns of parenting: The warmth dimension in worldwide perspective. *Psychology and culture*, 113-120.
- Rohner, R. P. (1998). Father love and child development: History and current evidence. *Current directions in psychological science*, 7(5), 157-161.
- Rohner, R. P. (2004). The parental "acceptance-rejection syndrome": universal correlates of perceived rejection. *American psychologist*, 59(8), 830-840.
- Rohner, R. P. (2005). Glossary of significant concepts in parental acceptance-rejection theory (PARTheory). Retrieved May, 20, 2005.
- Rohner, R. P. (2008). Introduction: Parental acceptance-rejection theory studies of intimate adult relationships. *Cross-Cultural Research*, 42(1), 5-12.
- Rohner, R. P. (2016). Introduction to interpersonal acceptance and rejection theory (IPARTheory) and evidence. *Online Readings in Psychology and Culture*, 6 (1).
- Rohner, R. P. (2021). Introduction to Interpersonal Acceptance-Rejection Theory (IPARTheory) and Evidence. *Online Readings in Psychology and Culture*, 6 (1).
- Rohner, R. P., Khaleque, A., & Cournoyer, D. E. (2003) Cross-National Perspectives on Parental Acceptance-Rejection Theory, *Marriage & Family Review*, 35:3-4, 85-105
- Rohner, R. P., Khaleque, A., & Cournoyer, D. E. (2005). Parental acceptance-rejection: Theory, methods, cross-cultural evidence, and implications. *Ethos*, 33(3), 299-334.
- Rohner, R. P., & Lansford, J. E. (2017). Deep structure of the human affectional system: Introduction to interpersonal acceptance–rejection theory. *Journal of Family Theory & Review*, 9(4), 426-440.

- Rohner, R. P., & Pettengill, S. M. (1985). Perceived parental acceptance-rejection and parental control among Korean adolescents. *Child development*, 56(2), 524-528.
- Rohner, R. P., Saavedra, J., Granum, E. O. (1978). Development and validation of the Parental Acceptance Rejection Questionnaire: Test manual. *JSAS: Catalogue of Selected Documents in Psychology*, 8, 7-8.
- Rosseel, Y et al. (2018). lavaan: Latent Variable Analysis. [R package] <https://cran.r-project.org/package=lavaan> adresinden alınmıştır.
- Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of personality and social psychology*, 57(6), 1069.
- Sümer, N., Oruçlular, Y., & Çapar, T. (2015). Bağlanma ve bağımlılık: Kuramsal çerçeve ve derleme çalışması. *Bağımlılık dergisi*, 16(4), 192-209.
- Şen, S. (2020). *Mplus İle Yapısal Eşitlik Modellemesi Uygulamaları*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Takagishi, Y., Sakata, M., & Kitamura, T. (2011). Effects of self-esteem on state and trait components of interpersonal dependency and depression in the workplace. *Journal of Clinical Psychology*, 67(9), 918-926.
- The Jamovi Project (2022) *jamovi*. (version 2.3). <https://www.Jamovi.org> adresinden alınmıştır.
- Thompson, B. L., & Waltz, J. A. (2008). Mindfulness, self-esteem, and unconditional self-acceptance. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, 26(2), 119-126.
- Topses, G. (2013). Psikolojik Danışma Sürecinde “Kendini Kabul” ve “Savunucu Davranış” Kavramlarının Felsefi ve, Psikolojik Boyutları. *Folklor/edebiyat*, 19(74), 61-72.
- Turgut, T., & Yücel, S. (2020) Beliren ve Genç Yetişkinlerde Koşulsuz Kendini Kabul ve İlişki Bağımlılığı Arasındaki İlişkide Olumsuz Değerlendirilme Korkusunun Aracı Rolünün İncelenmesi. *Humanistic Perspective*, 2(3), 316-334.
- Tüzün, O., & Sayar, K. (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. *Düşünen Adam*, 19(1), 24-39.
- Ulusoy, Y. (2010). Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği'nin (Interpersonal Dependency Inventory) uyarlama çalışması. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.

- Ulusoy, Y., & Durmuş, E. (2011). Kişilerarası bağımlılık eğiliminin beş faktör kişilik özellikleri açısından incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 1-21.
- Varan, A. (2005). Relation between perceived parental acceptance and intimate partner acceptance in Turkey: Does history repeat itself?. *Ethos*, 33(3), 414-426.
- Yasmin, S., & Hossain, A. (2014). Relation of parental rejection with self-esteem and life satisfaction of young adults. *Dhaka University Journal of Biological Sciences*, 23(1), 69-76.

